

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی ڕۆشنبیری
بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپ و بڵاوکردنەوە
زنجیرە (١٥)

زوبدەی عەقیدە

نیازی سیرەجانی مەولەوی

MAWLAWI.KRD

حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی ڕۆشنبیری

بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپ و بڵاوکردنەوە

زنجیرە ((١٥))

زوبدەی عەقیدە
مەولەوی

ئامادەکردن و هێنانەوەسەر ڕێنووسی نوێ

حەمە ساڵح حاجی مەلامحەممەدی کەڵاڵە

ئایاری / ٢٠٠٠ زایینی ﴿چاپی یەکەم﴾ گوڵانی ٢٧٠٠ کوردی

پێشەکی

ئەو بوارەی ئەم کتێبەی (مەولەوی) دەگرێتە خۆ، چەند ناوێکی هەیە.. لەڕوویەکەوە پێی دەگوترێ (الأصول - بناغەکان) بۆ جیاکردنەوەی لە (الفروع - لق و پۆپەکان)، بواری بایەخی (الأصول) بریتییە لەو خاڵە بنچینەییانەی پەیوەندییان بەزاتی خواو سیفەتەکانییەوە هەیە، لەبەرامبەر (الفروع) دا کەوردەکارییەکانی حوکمە ئاینییەکان لە (بواری شەرع) دەگرێتەوە.

ناوی دیکەی ئەم بوارە (العقائد - باوەڕەکان) ە ، وەسەرچاوەی ئەم ناوەش لەوڕاستیەوەیە کە ڕاستی و دروستیی باوەڕی موسوڵمان، بەلای چەندین تاقم و گرووپەوە، بەندە بەچەند بنەمایەکەوە بەو شێوەیەی هەر گرووپێك دیاریی کردووە.

سێیەمین ناوی ئەو بوارەش ((علم الکلام)) ە بەو پێیەی هەر قوتابخانەیەکی ئەم بوارە لەبۆچوونەکانیدا پشتی بەچەند بەڵگەیەکی عەقڵی دەبەست و مەنتیقێکی هەبوو بۆ بەرپەرچدانەوەی بۆچوونەکانی بەرامبەرەکەی.

ئەم ڕاستییەی لەسەرەوە ڕوونکرایەوە بەڵگەی ئەوەیە کەلەجەوهەرترین خاڵی پەیوەست بە ئیسلامیشدا - کەمەسەلەی بوون و سیفەتەکانی خوایە - مەسەلەی بەکارهێنانی عەقڵ و بەڵگەی یەکێك بووە لەو مەسەلە گرنگانەی بایەخی پێدراوە، بەڵام لایەنی خراپیشی لێکەوتووتەوە، بەتایبەت لەو هەڵە مێژوویییانەدا کەهێندێ دەمارگیری بۆتە مایەی بەپیرۆز زانینی ئەنجامگیرییەکی مەنتیقی دیاریکراو، وەئەمەش بۆتە مایەی سەرکوتکردنی خەڵکانی دیکە، بەتایبەت لەوسەردەمانەدا کەدەسەڵاتی سیاسی بۆتە پاڵپشتی ڕاستەوخۆی قوتابخانەیەکی دیاریکراو، ئەمەش نموونەیەکی زەقی هەیە:

موعتەزیلە "گۆشەگیرەکان" یەکەمین قوتابخانەی کەلامیی ئیسلامە لەئەنجامی "گۆشەگیربوون" و دوورکەوتنەوەی (واسیلی کوڕی عەتا - واصل بن العطاء) لەبازنەی خوێندنی لای شێخ (حەسەنی بەسری) دروست بوو.

ئەم قوتابخانەیە بەپاساوی یەکتایی (توحید) و تەنزیهی خوا، سیفەتەکانی خوایان لەزاتی خوا جیاکردەوەو تێکەڵکردنیان بەجۆرە شیرك (هاوبەش دۆزینەوە) یەك زانیو دیاریشە کەهاوبەش دۆزینەوە بۆخوا گەورەترین گوناهە لەئیسلامدا.. لەسەر بناغەی ئەو بۆچوونەو، لەبەرئەوەی (قورئان) قسە (کەلام)ـی خوایەو (کەلام) یش یەکێکە لەو حەوت سیفەتەی خوا کەقوتابخانەکانی (علم الكلام) جەختیان کردبوو لەسەریان، بۆیە موعتەزیلە پێیان لەسەر ئەوە دادەگرت کە (قورئان) کۆن (قدیم) نییە.. کە(مەئموون)ـی خەلیفەی عەبباسی دەسەڵاتی گرتە دەست، لەژێر کاریگەریی ئەنجامگیرییەکانی موعتەزیلەدا دەیویست ئەو بیروباوەڕە بەزۆر بڵاوبکاتەوە کە (قورئان) دروستکراو (مخلوق)ـەو (قدیم) نییە.. لەبەرئەوەش کەکەسانێکی وەکو (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل) هەرگیز ئامادە نەبوون بچنە ژێرباری ئەو جۆرە بۆچوونەوە، بۆیە توندوتیژیی سەیریان بەکارهێنا.. ئەو توندوتیژییەی لەمێژووی ئەو سەردەمەی ئیسلامدا بە (نكبة ابن حنبل) ناسرا.

بەم شێوەیە زیادەڕۆیی، تەنانەت لەپیرۆز ڕاگرتنی چەمکەکانی (عەقڵ)و (ئازادیی هەڵبژاردن - حرية الأختيار) لەبواری کردەوە ئەخلاقییەکانی لای موعتەزیلە بووە مایەی ئەوەی، بەشێوەیەکی دیکە، جڵەوی ئازادیی بیروباوەڕ بگیرێتو کۆت بکرێت.

ڕەنگە ئەم مەسەلەیە، واتە پەنابردنە بەرتوندوتیژیی، یەکێك بێت لەوهۆکارە گرنگانەی بوونە مایەی نەفرەتکردنی زۆربەی هەرەزۆری نێوەندی بیربارو خوێندەواری نێو کۆمەڵی ئیسلامی لەبیری کەلامیی قوتابخانەی موعتەزیلە، بەڵام چەندین هۆکاری دیکەش بۆئەو مەسەلەیە هەبوون، لەوانەش دابەشبوونی

ئـەم قوتابخانەیـە بەسـەر چـەندین قوتابخانـەی بچووکەلـەی دیکـەدا، وەکـو (الهذیلیـة، الجهمیـة، الجاحظیـة، و ...)و دروسـتبوونو پەرەسـەندنی چـەند قوتابخانەیەکی کەلامیی یدکە: (الأشعریة، الماقریدیة)و پتر گونجانی ئەم دوو قوتابخانەیـە لەگـەڵ دەقـەکانی قورئـانو پاڵپشـتیکردنی چـەند کەسـایەتیەکی بیریاری گەورەی موسوڵمان لە بۆچوونە کەلامییە میانە ڕۆکان، وەکو (ئیمامی غەزالی).

ئەم هۆکارانە بوونە مایەی ئەوەی زۆرینەی موسوڵمانەکان (ئەهلی سوننەتو جەماعـەت) لەدەروبـەری قوتابخانـەکانی (ئەشـعەریو مـاتوریدی) دا کۆبنـەوەو بۆچوونـەکانی هـەردوولایان لاپەسـەندبێ، بـەڵام پـتر پشـت بەمەزهـەبی (ئیمـام ئەبولحەسـەنی ئەشعەری) بەسـتراوەو، سـەرجەمی سـۆفیو قوتابخانـە سـۆفییە گرنگەکان لەوە بەولاوە، لەبواری بیروباوەڕدا پتر هەر ئەو بۆچوونانەیان دووبارە کردۆتـەوە. لێرەشـەوە سـۆفییە کـوردە ناودارەکـان، لەوانـەش (مەولـەوی) هـەر پـەیڕەوی لەقوتابخانـە کەلامییەکـەی (ئەشـعەری) دەکـەنو بەرهەمـەکانی ئـەم شاعیرە:

(العقیـدة المرضیـة)و (زوبـدەی عـەقیدە)و (الوسـیلة) ڕەنگدانـەوەی ئـەو ڕاستییەن.. واتـە شاعیرە سۆفییەکانمان هیـچ ئیزافەیـەکیان لـەو بـارەوە نییـە، چ ئەگـەرچی هـەموو ئـەو شـاعیرانەی بایـەخیان بەمەسـەلەکانی ئـایین داوە، چ بەشێوەیەکی تایبەت - وەکو (عقد العقائد) ەکەی (مەحوی) باسیان لەڕوکنەکانی بیروباوەڕی دروستکردووە، یان بەپەرتـەوازەییو لێرەو لەوێ پابەندیی خۆیان بەسەرجەمی ئەو بۆچوونانە - بەشێوەیەکی گشتی - دەربڕیوە.

لـێرەوە، ڕاسـتیی هـەرە گـەورەو زەقـی شـایانی ئامـاژە بۆکـردن ئەوەیـە کەلەئەدەبیاتی کـەلامیدا نووسەرانمان داهێنـانێکی بـەرچاویان نییـەو ناشـکرێ هەیانبێ، چونکە بواری بیروباوەڕ زۆر ناسکەو هـەر زیادەڕۆییـەك تێیدا ڕەنگـە ببێتەمایەی لادانو گومڕایی (الضلالـة)و، ئەمـەش ئـەو خاڵەیـە کەشـاعیرانمان

خۆیان زۆر لێی پاراستووە. ئەم ڕاستیەو چەند ڕاستییەکی گرنگی دیکەی هاوشێوە بوونەتەمایەی ئەوەی لەبواری (کەلام)و (شەرع)و (مەنتیق) دا، بەرەنگدانەوە لەشیعردا، پتر ڕۆڵی (وەرگێڕ) بگێڕن نەك (دانەر) و هەموو مەبەستەکەی نووسەرانمان بریتی بێ لەبەجێهێنانی ئەرکێکی ئایینی، وەناساندنی خوێنەرانی کورد بەکۆڵەکەکانی ئەو بوارانەی ئاماژەیان بۆکرا، بەپێچەوانەی ئەم ڕاستییەش دەبینین بەشێکی باشی شاعیرانمان (مەلای جزیری، مەولەوی و مەحوی) لەبواری تەسەووفدا داهێنەرن و، هۆی سەرەکیی ئەم داهێنانەش دەگەڕێتەوە بۆئەوەی ئەو شاعیرانەو چەند شاعیرێکی دیکەش بەڕاستی سۆفی بوون، واتە سەیرو سلووکیان هەبووەو، ئەزموونی تایبەتی عیشقی هەر یەکێکیان چاوو دەروونی بەشێوەیەك کردۆتەوە کەزەمینەی ڕاستەقینەو لەباری داهێنانی بۆڕەخساندووە، بەڵام، ئایا ئەم بۆچوونە بەو مەعنایەیە کەبەرهەمەکانی شاعیرانمان لەبواری (کەلام)، یان (عەقائید - باوەڕ) دا گرنگ نین یان شایانی بایەخ پێدان نین..!؟... وەڵام هەر بە (نەخێر) ە، چونکە ئەوبەرهەمانە، ئەگەر تەنها حیسابی ئەوەیان بۆبکرێ کەبەرهەمی ئەدەبین، ئەوا لەچەندین ڕووی پەیوەست بەشێوەو ناوەڕۆکەوە گرنگیی تایبەتی خۆیان هەیە، جگەلەوەی لەڕووی فێرکارییەوە هەوڵ دراوە بابەتێکی تاڕاددەیەکی زۆر سەخت بەزمانێکی ڕەوان بخرێتە بەرچاوی خوێنەرانەوە.. هەڵبەتە ئەگەر حیساب بۆزانیاری شاعیران بکەین، ئەوا ئاستی ئەو خزمەتە گەورەیەشمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کەلە پێناویدا هەوڵێکی زۆر گەورە دراوەو، شاعیرانمان کردوویانەتە ئەرکی ئایینی و پەروەردەیی و ڕۆشنبیریی خۆیان.

هێندەی سەبارەت بە (زوبدەی عەقیدە) پێویستە بگوترێ ئەوەیە کەئەمە تەنها بەرهەمی شاعیر نییە لەبواری (عەقاید) دا، بەڵکو بەرهەمی دیکەی کوردی و عەرەبیشی هەیە.. دەتوانرێ ئەم بەرهەمە بەپوختەی کتێبە گەورەکەی (العقيدة المرضية) ی هەمان شاعیر دابنرێ، بەڵام پوختەیەکە بەلای خەڵکانی

شارەزای ئەم بوارەوە ڕوونە کەکۆن و قوژبنەکانی ئەو بوارەی بەدایەلێکتی کرمانجی خواروو (سۆرانی)، شێوەزاری تایبەتی ناوچەی (تاوەگۆزی) ڕوون کردۆتەوە، واتە خەڵکێکی دیاریکراو لەسنوورێکی جوگرافیی دیاریکراو بەباشی دەتوانن سوودی لێ وەربگرن، وەهەر ئەو خەڵکەش بەلای (مەولەوی) یەوە مەبەست بوون.

لیژنەی تایبەتی سەرپەرشتیکردنی ئەم بەرهەمەی (مەولەوی) بەچاکی زانی کەئەم بەرهەمە چاپ بکرێت و، لەپەراوێزیشدا تەنها ئەو وشە عەرەبییە سەختانە لێك بدرێتەوە کەلای خوێنەران نائاشنان، ئەویش تەنها لەڕووی زمانەوانییەوە، بەو پێیەی خوێنەرانی تایبەتی بواری (عەقاید) پێویستییان بەلێکدانەوەی زاراوە تایبەتییەکان نییە، یان ئەگەر پێویستیان بەلێکدانەوەی زاراوە تایبەتییەکان نییە، یان ئەگەر پێویستیشیان هەبێ ئەوا بتوانن بگەڕێنەوە بۆئەو کارە نایابەی لە (العقيدة المرضية) دا ئەنجام دراوە.

ئەم بەرهەمە لەچوارچێوەی دەستپێشخەریی وەزارەتی ڕۆشنبیریی هەرێمی کوردستان، بۆبەرز ڕاگرتنی یادی کەڵە شاعیرێکی کورددا چاپدەکرێت، وەسەرجەمی کۆششەکانی وەزارەت بۆ ئەم مەبەستە بریتییە لەمەزارو مەرقەدی شاعیر لەگوندی (سەرشاتە)ی ناوچەی (تاوەگۆزی)و (میهرەجانی مەولەوی) کەچەندین لێکۆڵینەوەی گرنگ سەبارەت بەلایەنەکانی شیعری (مەولەوی) لەئامێز گرتووە، لەگەڵ چەند چالاکییەکی هونەری کەسەرجەم لەجیهانە تایبەتەکەی، (مەولەوی) یەوە هەڵێنجراون.

کۆششی ئەو بەڕێزانەی لەئامادەکردن و چاپکردنی ئەم بەرهەمەدا بەشدارییان کردووە، مایەی ڕێزو ستایشە، هیواداریـن ئەم کـارە ڕێچکەیەکی لەبواری (مەولەوی) ناسیدا کردبێتەوە..

عەبدوڵڵا قەرەداغی

سلێمانی ٢٠٠٠/٥/١٥

بسم الله الرحمن الرحيم

لەدەمێکەوە دەبوو ساڵانە بیرەوەری زاناو شاعیرو فەیلەسوف و خواناسی گەلەکەمان - مەولەوی - بکرایەتەوەو چەندان کۆڕو سیمینار بۆ لایەنە جیاجیاکانی ژیان و بەرهەمی ئەم شاعیرە گەورەیە ساز بکرایە. ئێستا کەوەزارەتی ڕۆشنبیریی ئەوکارە دەکات کارێکی ئێجگار پیرۆزە..

کاتێك کەدەمویست باسێك بۆ ئەو بۆنەیە ئامادە بکەم بەرێکەوت بەهۆی مامۆستایەکی دڵسۆزەوە ئەم کتێبەم دەست کەوت کەبینیم دەستخەتەو تائێستا چاپ نەکراوە، وازم لە بیرۆکەی پێشووم هێناو لیژنەی باڵای ئامادەکارم لێ ئاگادار کرد، هەموو چاپکردنی کتێبەکەیان بەباش زانی ئیتر منیش بەپێی تواناو زۆر بەپەلە کەوتمە ئامادەکردنی بەو شێوەی کەلەبەردەستایە، هیوادارم توانیبێتم کارێك بکەم کەگیانی پاکی (مەولەوی) پێ شاد بکەم. بەڵگەشم لەسەر ئەوەی کەتائێستا چاپ نەکراوە ئەوەیە:

مامۆستا (محمد مەلا عبدالکریمی مودەڕیس) ئەفەرموێ:

[ئێمە کاتێك بەدوای نوسخەیەکی دەستخەتی - الفوائح - ە کەی (مەولەوی) کەفارسییە ئەگەڕاین لە (دار المخطوطات)ی بەغدا نوسخەیەکمان دەست کەوت کەزۆر نزیکە خەتی خودی (مەولەوی) بێت کەتەواو دەبێت، کتێبێکی کوردی دەست پێدەکات بەناوی (زوبدەی عەقیدە) جایان ئەمەی پێش (العقیدة المرضیة) کەی داناوە یان ئەوی کورت کردۆتەوە. بەڵام نوسخەکە ناتەواو بوو] .

بەڕای من ڕایەکەی یەکەمی ڕاستترە ئەم کورتەیەی بۆ خەڵکان بەگشتی داناوە دوایی درێژەی پێداوە بۆ ئەوانەی کەپسپۆڕی ئەو لایەنەن. جالەبەر ئەوەی خەتەکە زۆر جوان و ناوازە بوو، وابەباش زانرا ئەویش چاپ بکرێت و بەرامبەر هەر بەیتێك بەئیملای تازە بنووسرێتەوە و هەندێ وشەو چەند بەیتێکی ڕاڤە بکرێت.

هیوادارم جێی ڕەزامەندی (مەولەوی) دۆستان بێت.

حەمەساڵح حاجی مەلا موحەممەد

سلێمانی / ٢٠٠٠

MAWLAWI.KRD

زوبدەی عەقیدە

زوبدەی عەقیدەو خولاسەی کەلام — هەرلەتۆو بۆتۆس حەمدو ثەنای تام[1]

هەرخۆتی بۆخۆت بورهان ، دیتر بەس — بەشی خۆی تێکەڵ ناوێ بکا کەس[2]

چاك واتە خەیاڵ بێ تەقریب نەکەین — مەعلوومە تۆ تۆو ئێمەیچ خۆ ئێمەین[3]

هەورەکەی ڕەحمەت ڕووی سەمای کەرەم — سەڵاتو سەلام کەی کەم ئیسە کەم[4]

بێرێو بڕێژێ بدا وەهەمدا — وەسەر مەزرەعەی ڕوحی خاتەمدا

سەروازکا سەراو وەهەر شەتاودا — وەسەر سەوزەی پاك ئالو ئەسحاودا[5]

١-زوبدە : کاکڵە. کەلام: وتە . ئاماژەشە بە زانستی کەلام. بۆتۆس : بۆتۆیە.

٢-دیتر : ئیتر. ناوێ : نابێت. واتە : خوایە ! تۆخۆت بەڵگەی لەسەر بوونت ئیتر کەس بۆی نییە بەشی خۆی تێکەڵ بەوە بکات.

٣-واتە : باش وایە ئێمە خەیاڵی بێهوودە نەکەین چونکە دیارە تۆ کێی و ئێمەش کێین تۆ واجب الوجودو ئێمەش مومکین..

٤-کەی کەم ئیسەکەم : بێ بڕانەوەو بەردەوام. داوالە خوادەکات کەهەوری ڕەحمەتی بجۆشێت و بەردەوام سەڵاتو سەلام بنێرێ بۆ گیانی پاکی پێغەمبەر - د.خ - .

٥-سەروازکا: سەرەڕێژ بکا. شەتاو : ئاوی زۆر سەوزەی پاك : مەبەستی گۆڕی ئال و ئەسحابە. مەبەستی ئەوەیە ڕەحمەتەکە ئەوەندە زۆربێت پاش ئەوەی کەدەڕژێتە سەرگیانی پێغەمبەر سەرڕێژ بکات و بگاتە سەرگۆڕی پاکی هەموو هاوڕێکانی.

[illegible] زبدة العقیدة [illegible] کردن و به [illegible] نستعین

بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین

زبدهٔ عقیده خلاصهٔ کلام / بەرلە تۆ دلم تۆ حمد و ثنای [illegible]

بەرخوی بێ بو خوت برهان و [illegible] / لە شوێن [illegible] ناوی بکا کس

پاک واتە خیال بێ تقریب نگین / معلومە تو تو ذریچ [illegible]

بو رکەی رحمت روی سمای کرم / صلوة سلامت کی کم [illegible] کم

میر بو برزی [illegible] حمدا / و [illegible] روح خاتمدا

سەرواز [illegible] / و [illegible] آل و اصحاودا

تابدا پرتەو وەسەر وجوددا — ئیمان لەئەسرار ئەهلی شهووددا[(١)]
((بَعْدُ)) گشت ئەجزات بویٚ بەدەماغ — کام دەماغ وەبۆی یادی خوا چاغ[(٢)]
نەك نەفخەی دەمدەم ((خالِقُ الأنامْ)) — یافەیزی ئەنفاس ئەسفیای کیرام[(٣)]
لەناکاو بۆی بێت چاپوك کا گوزەر — بویٚ وەحەسرەت نەویٚ باخەبەر[(٤)]
هەر بەهارناویٚ دەی لەپەیمانە — فرسەت دەفەوتیٚ دەی لەپەیمانە[(٥)]
دەمیٚ دووبارە لەئیمان بدەین — موتەعەللەقی ئیمان بەیان کەین[(٦)]
ئەرچی پێی ئیجمال ئەربێرینە بەین — موستەفادەوی لەشەهادەتەین[(٧)]
بەڵیٚ موافیق حەدیسی ڕەسوول — مونحەسیر ماگە لەسەر شەش ئوسوول[(٨)]
ئەسڵی ئەووەڵمان بزان بەیەقین — باوەڕە بەحەق "رَبُّ العالَمينْ"
چلۆن باوەڕیٚ ئینکار مەلوول کا — وەڕووی کوفردا چاك گەردلوول کا[(٩)]
نەسیمی ئونسی لێت دا لەسەردا — خاشاکی نەفسی لاوا لەبەردا[(١٠)]

١-پرتەو: پرشنگ. وجود : کەون. ئەسرار : نهێنییەکان. ئەهلی شهوود : ئەوانەی خاوەن کەشفن.

٢-بعد : واتەدوای ئەمانە. ئەجزا: ئەندام. بویٚ: ببیٚ. دەماغ: مەبەست ئەندامی بۆنکردن. چاخ: ئامادە.

٣-نەفحە : بۆنی خۆش. دەم دەم : جار جار. خالق الأنام: خوا. فەیز: بەرەکەت. ئەسفیا: ئەولیا.

٤-ناکاو: کتوپڕ. چاپوك: خێرا. نەویٚ: نەبێت. باخەبەر: ئاگادار.

٥-دەی: یەکەم مانگی زستان. لەپەیمانە: وابە شوێنمانەوە. دەی لەپەیمانە :دەی پرکە جامی مەی.

٦-دەمی لیٚ بدەین: باسی بکەین. موتەعەللەق: ڕوکنەکانی ئیمان.

٧-پێی ئیجمال: واتە بەکورتی. موستەفاد: وەرئەگیریٚ. شەهادەتەین: شایەتو ئیمان.

٨-ئاماژەیە بەو حەدیسە کەئەفەرمویٚ : الأیمان ان تؤمن بالله وملائکته وکتبه ورسله وبالیوم الآخر وبالقدر خیره وشرّه.

٩-ئینکار: بیٚ باوەڕی. مەلوول کا: ئاڵۆزی بکا و نەیهێڵیٚ. گەردەلوول: سەری لیٚ تێکبداو لەناوی بەرێت.

١٠-نەسیم: سروە. ئونسی: پەیوەندیو خۆشەویستی. خاشاکی نەفسی: خەوشو خەیاڵی نەفسی ئەممارە. لاوا: لای بداتو بیبات.

نەبوا ئەگەر تۆ وستەر وجود دل   ایمان لە ئەسرار امیر شهود دل

بعد کشت اجزات تعبی وداخ   کامم دماخ و تۆبی یار خدا چاخ

نکت نفخە وەم دەم خالق الانام   یا فیض انفاس اقصای کرام

لە ناکاو بۆی حتی خاکە کا کدر   بۆی وحسرت تۆی با خبر

هر بعد زناوی دی لە پیمانە   وصت دفوتی دی لە پیمانە

دمی جوبارە لە ایمان بدین   متعلق ایمان بیان کەین

ارچی کی اجمال ار بسیرنە بیت   مستعار دوی لە شها دیت

بی موافق حدیث رسول ﷺ   منحصر ناکە لە بەرشش اصول

اصل اول ملک بزان بیقین
باوەر بە حق رب العالمین

چون باوری انکار ملول کا   وەروی کفر داچاک کردلول کا

تسلیم انبی لبید السردا   خاشاکی نفسی لاوا لە بردا

له گەردی نوختە سیاهو سفید | پاکت کا هەروەك کەلیمەی تەوحید[1]
گوێ مەکە لەکەس هەربەم مەعنایە | باوەڕت بوێ خودا خود ئایە[2]
یانی وجودی ((لذاتِهِ)) ی یە | بووگەو هەس دەوێ مووجیدی نییە[3]
هەرئەوە [بالذّاتْ واجِبُ الْوجودْ] | [ذو الألوهیّه] و خالیق‌و مەعبوود
مەقسوودو مەوجوود بەحەق هەرئەوە | بێ موعین تەنیای موتڵەق هەرئەوە[4]
بێ شەریك‌و میسل بێ شیبهو نەزیر | بۆ موتیع بەشیر بۆعاسی نەزیر[5]
حەقیقەتێکە بێ چەندو چوونە | لەدائیرەی عەقڵ مەخلووق بیروونە[6]
((ظاهِرٌ لکِنْ باطِنُ الأسرارْ)) | ((باطِنٌ)) ئەمما ((ظاهِرُ الآثارْ))[7]
ئەزەلی‌و ئەبەد وەبێ بیدایەت | ئەبەدی‌و ئەخیر وەبێ نیهایەت[8]
((مِنْ جِهَةِ الذّاتْ)) لەئەشیا تەریك | ((مِنْ حَیْثُ الصِّفاتْ)) بەگشتی نزدیك[9]
ئیشارە ڕێگەی ئەلای ناکەوێ | بە ((هُنا)) لەگرەو بە ((ثَمّه)) لەوێ[10]

١-گەرد: تۆز. سیاهو سفید: ڕەش‌و سپی کەدروشمی پەیوەندییە. کەلیمەی تەوحید: لاالـه الاالله. هیچ وشەیەکی نوقتەی نییە.

٢-گوێ مەدە: گوێ مەگرە. خودئایە: واتە هەرخۆی بەڵگەیە لەسەرخۆی "ئایە" بەڵگەو نیشانە.

٣-لذاتە: بوونی لەزاتی خۆیەوە. بووگە: بووە. هەس: ئێستا. موجید: دروستکەر.

٤-مەقسوود: ڕووی نیازی تێئەکرێ. موعین: یاریدەدەر. موتڵەق: ڕەها. لەوزیاتر نیە.

٥-نەزیر - نظیر - وێنەو هاوشان. موتیع: گوێڕایەڵ. بەشیر: مژدەدەر. عاسی: یاخی. نەزیر - نذیر - ترسێنەر.

٦-بیروونە: بەدەرە: واتە حەقیقەتی خوا لەتوانای عەقڵی بەشەر بەدەرە.

٧-خۆی ئاشکرایە بەڵام نهێنییەکانی ونن. باتینە بەڵام ئاسەوارەکانی دیارن.

٨-بیدایەت: سەرەتا. نیهایەت : کۆتایی.

٩-تەریك: دوور: واتە : لەڕووی حەقیقەتەوە وەك هیچ نییە بەڵام بەهۆی سیفەتەکانییەوە لەهەموو شتێکەوە نزیکە.

١٠-لەگرە : لێرە. واتە : ناتوانیت ئاماژەی بۆ بکەیت نەبەوشەی "هنا" و نەوشەی "ثمە".

لا الە الا اللە [illegible]

لە گەردی نسخەی سیاهی سفید   بالکت کا هەرونش کلە توحید

کوی کە لە کس هەر بم معنا یە   باورت بوی خدا خو لە آیە

بابە وجودی لِذاتِه ییە   بو گەهرس دوی موجدی نیە

هەر ئادە بالذات واجب الوجود   وەللا لوهیتە خالق معبود

مقصود و موحد مستحق هەر ئاوە   بێ معین تنهای مطلق هەر ئاوە

بێ شریک بێ مثل بێ شبه بێ نظیر   بو مطیع بشیر بو عاصی نذیر

حقیقتیکە بی چند و چونە   لە دایرەی عقل مخلوق بیرونە

ظاهر لکن باطن لە اسرار   باطن اما ظاهر لە آثار

ازلی و ابد و بێ بدایت   ابدی آخر و بێ نهایت

من جهة الذات لە اشیا بریک   من حیث الصفات بلی نزیک

اشارە ریکە الذی ناکو یی   بە هیچ ناکرە بە تمە لە دای

((لَمْ يَكُنْ أصلاً يَتَّحِدْ بِشَيءْ))
عالەم بەو قایم ئەوقایم بەخوەی[1]
نەجوزء نەجوزئی نەکول نەکوللی
بەعیدە لەعەیب حال و مەحەللی[2]
بۆ حەوادیسات هیچ مەحەل نییە
لەکوفووله زید لەنید بەرییە[3]
لەجیهەت کەنار لەحەییز ئەودەر
((لَيْسَ بِعَرَضٍ وَلا بِجَوْهَرْ))[4]
[لَيْسَ بِجِسمٍ وَلا جِسْمانِيّ]
[ولا بِرُوحٍ ولا روحانيّ]
نەلەزەمین واس نەلەئاسمان
[لَيْسَ فِي الزَّمانْ وَلا فِي المَكانْ][5]
ئەو موئەسسیرە [فِي الوجود] و بەس
((جَلَّ تَعالى عَزَّ تَقَدَّسْ))[6]
بێ وێنەو ماددە ، بێ موددەو ئالەت
وەبێ ماندەگی و عیجزو مەلالەت[7]
ئاوردییە وجود گشت ئەجزای عالەم
لەعەدەم دیسان دەیواتە عەدەم[8]
لەئەزەل ئەوبوو نەهیچ بوونە کەس
بەبێ چوون لەگەڵ هەموو چتێ هەس[9]
ئاخریچ هەرئەو دەمێنێت و بەس
یەعنی غەیری حەق دڵ بەهیچ مەبەس[10]

١-خوەی: خۆی. هەرگیز لەگەڵ شتێکدا یەك ناگرێ. جیهان بەو ڕاگیراوە ئەوبەخۆی ڕاگیراوە.

٢-خوا پەیوەندیی بەتەرکیبی دەرەوە نییە هەروەها پەیوەندیی بەپێکهاتەی ((ذهن))ەوە نییە کەواتە نە جوزئەو نەکوللە. نەجوزئییە نەکوللی.

٣-حەوادیسات: شتی نوێ. کوفو: هاوشان. زید (ضد): دژ. ند : هاوتا.

٤-جیهەت: لاکان. حەییز: شوێن. عرض: شتێکە دەچێتە سەرجیسم. جوهر: ئەو شتەیە کەماددی بێت.

٥-نەلەزەمین واس: لەزەمیندا نییە. شتێك زەمان و مەکانی پێویستە کەخاوەن سنووربێت ئەم وانییە.

٦-موئەسسیرە : واتە هەر ئەو بوون ئەدا بەوانەی کەهەن.

٧-بێ وێنە: بێ ئەوەی نموونەیەك لەوەی کەدروستی کردووە لەوەپێش هەبووبێت. ماندەگی: ماندووبوون.

٨-ئاوردیە: هێنایە. دەیواتە: دەیباتە. عەدەم: نەبوون.

٩-بەبێ چوون: بەبێ خوا وێنەو هاوتا بەسیفەتی دروستکردن لەگەڵ هەموو شتێکدایە.

١٠-ئاخریچ: لەکۆتاییدا. کائینات بۆئەوە نابێت پیاو دڵی پێوە ببەستێ.

لَمْ يَلِدْ أَصْلاً يَتَجَدَّدْ بِشَيءٍ ٥ — عالەم بوو قائم ئەو قائم بەخۆی

نە جوزئە نە جوزئی نە کول نە کولی — بەعیدە لە عەیب حالْ مەحەلی

بو حوادیثات هیچ مەحەل نییە — نە کوفوو لە ضیدد لە نیدد بەری ئییە

نە جیهەت کەنار لە حەیز ئەو دەر — لَيسَ بِعَرَضٍ وَلا بِجَوهَر

لَيسَ بِجِسمٍ وَلا جِسمانی — وَلا بِروحٍ وَلا روحانی

نە لە زەمین وانیش لە ئاسمان — لَيسَ فِي الزَّمانِ وَلا فِي المَكان

ئەو موئەثثیر فِي الوُجودْ بەس — حەق تەعالا عەن تەعەددوس

بێ وێنە ماددە بێ مددە ئالەت — و بێ مانەندی عەجز و مەلالەت

ئەو وەدیەی وجود گشت ئەجزای عالەم — لە عەدەم دەرێنان دەتوانێ عەدەم

لە ئەزەل ئەو بوو نە هیچ بوو نە کەس — نەبوون و کول بە موحتاجی هەس

ئەگەر هیچ هەر ئەو دەمێنێ و بەس — یانی غەیری حەق دڵ هیچ مەبەس

"كما في الازل في ما لايزال"
پاكەو موقەددەس لەنەقس و زەوال(1)

مەوسوف بەئەسما و سیفاتی كەمال
چ وەسفی جەلال چ وەسفی جەمال(2)

چ سیفاتی زات بێ شیبهو میسال
چ سیفاتی پاك حەمیدە ئەفعال

زاتی گشت قەدیم لەحودوس سافی
وجودی فیعلی حادیس ئیزافی

وەكو خەڵق و ڕزق وەكو ئینتیقام
ئیحیا و ئیماتە ئیهانەو ئیكرام

سیفاتی زاتی هەروەكو زاتەن
خاریج لەدەركی گشت مەخلووقاتەن

گشت زائید لەزات نەعەین و نەغەیر
[من حَيثُ الأيجادُ آثارُها خَيرٌ](3)

سیفاتی قەدیم زۆر شەرەفناكن
لەبەرودوا پاكیان پاكن

بەڵام بەزووان عولەمای سوفات
حەیات پێی دەڵێن ((امامُ الصّفاتْ))(4)

تان و پۆی ئەوهام فاسید مەتەنە
نەك بەنەفس و رووح میزاج و تەنە(5)

١-خوا لەئەزەلدا هەر ئەو بووە ، لەپاشەڕۆژدا هەرئەو دەمێنێتەوە. لەكەم و كووڕی پارێزراوەو پیرۆزە.

٢-مەوسووف بەئەسما: واتە خوا چەندان سیفات و ناوی هەیە. جمال: ئەو سیفەتانەن كە سبووتین وەك : عیلم. سیفاتی زاتی دەبن بەدووبەشەوە: قەدیم و ئەزەلی – حیاة – علم ... (حادث) ئەوانەن كەپێیان ئەوترێ فیعلی ، وەك : خلق. ڕزق .. ئەم جۆرەیان ئیزافین: واتە پەیوەندییان بەغەیرەوە هەیە.

٣-گشت زائید: واتە ئەو سیفاتانە نە نەفسی زاتن و نەجیاشن لێی ، سیفاتی خوا هەروەها عەینی زاتەكەی نین غەیری زاتەكەش نین.

٤-عولەمای سوفات: زانا بەرزەكان. امام الصفات: سەرقافڵەی سیفەتەكانی ترە ، چونكە دەبێتە هۆی ئەوانی تر.

٥-تان و پۆی .. : واتە بەرگێكی بێ كەڵك بەتان و پۆی خاوو ئەوهام مەتەنە مەڵێ زیندووە خوا وەك زیندوویی ئادەمیزاد پێویستی بە لەش و گیان و میزاجی حەیوانییە. لەش.

کامل فی الازل فی ما لا یزال   پاکە مقدس لە نقص و زوال

موصوف بە اسما و صفاتی کمال   چە وصفی جلال چە وصفی جمال

چە صفاتی ذات بێ شبە و مثال   چە صفاتی پاکی حمید الافعال

ذاتی کەس قدیم لە حدوث صافی   وجودی فعلی حادث اضافی

وخلق و رزق و وکو اشقا م   احیا و اماتە اما نە اکرام

صفاتی ذاتی هەر وکو ذاتن   خارج لە دەرکی کەس مخلوقاتن

کەس زائید لە ذات نە عین نە غیر   من حیث ... دها خیر

صفاتی قدیم زۆر مشرفن   لە هەر دوو دوا پاکیان پاکن

بلام هەر دوان علم کیا صفات   حیات بێ دلیل امام الصفات

وحاصل یانی زندە کەی همیشە   هەر او زندەکەی بذاتی خویە

نان بوی اودەم فاتیدە متنە   نەک نفس و روح برلج منتە

لەو نەوعە وەهمە پاکەی موقەددەس — بەئەو زیندگە زیندگ هەرچی هەس[1]
دووەمین سیفەت عیلم و شوعورە — لەسەبقی جەهل و تەفەککور دوورە[2]
"واجِبٌ مُمتَنِعْ مُمْكِنْ" ئاشکار — پەنهان و کوللی جوزئی بەیەکبار
ذەڕڕەیێ بوێ لەهەرزەمان دا — لەزەمینداوو لەئاسماندا
هەموو لەلای ئەو تەواو زاهیرە — لەعیلمی ئەودا هەمووی حازرە
سێیەم ئیرادە یانیهای خواهش — خواهیشی ئەبەد بێ کەم و کاهش[3]
هەر فیعلێ لەهەر چشتێ بادی وێ — ئەر تەبیعی وێ ئەر ئیرادی وێ[4]
گشت مونبەعیسن لەئیرادەی حەق — بێ مەشییەتی ئەو ناوێ موتلەق[5]
[ماشاءَ اللهُ] ئەشێ هەر ئەوێ — [وَمالَمْ يَشَأْ] ئەشێ هەر نەوێ[6]
چوارەم قودرەت تاممەی کامیلە — بۆگشت مورادات خالیق شامیلە
تەئسیری ڕووی کرد وەهەر عەدەمدا — غونچەی وجوودی هەرئەودەم دەم دا[7]

١–زیندگە: زیندووە. زیندگ: زیندوی. هەس: هەیە.
٢–دووەمین : واتە سیفەتی دووەم لەحەوت سیفەتە ثبوتی و ذاتییەکانی خوای گەورە سیفەتی عیلمە. تەفەککور: بیرکردنەوە.
٣–خواهش: ویستن. کاهش: ناتەواوی.
٤–بادی: ظاهر دەربکەوێ. وێ: ببێ. تەبیعی: سروشتی وەك نەش و نمای گیانداران. ئیرادی: وەك هاتوچۆی مرۆڤ.
٥–مونبەعیس: منبعث : پەیدابوو. مەشیەت – مشیئة : ویستن.
٦–ئەشێ لە ن.چ نووسراوە ئەلبەت. دەوێ: دەبێت. ناوێ : نابێت . موتلەق: هەرگیز، ئیشارەیە بە: "ماشاء الله كان وما لم يشأ لم يكن"
٧–ئەودەم: ئەو هەناسەیە ئەو لەحزەیە. دەم دا : دەمی کردەوە.

لو نوعە وجمە پاکە مقدس   پاوزیە کە زینەت هر چی هس

علم

دوهمین صفت علم شعورە   لە شبهی عیب تفکر دوورە

واجب ممتنع ممکن آشکار   پنهان کلی جزئی یکبار

ذرەی بوی لە هەر زمان مندل   لە زمینداو لە آسمان مندل

ارادە

هەمولە لای او تول و طاهر   لە علم اوداو هەموی حاضرە

سێیەم ارادە یانیای خواهش   خواهش ابد بێ کم کاهش

هەر فعلی لە هەر شتی بادی وی   ار طبیعی وی ار ارادی وی

گشت منبعش لە ارادەی حق   بێ مشیئت او ناوی مطلق

ما شاء الله البت بو دی   وما لم یشا دشی هەر نوی

قدرت

چوارەم قدرت تاشە کامله   بو گشت مرادات خالق شامله

تاثیر بوی کردو هەر عدم مندل   غنچەی وجود هەر او دم دەمندل

بازی ئیرادەو قودرەتی ئەزەل — بۆسەیدی مومکین دەوەشێنێ پەل[1]
غەیری مومکینات جوستو جۆناکا — بۆ مومتەنیع و واجب ڕووناکا[2]
هەرچی لێی داوی پرتەوی وجوود — تکێکە لەبەحر قودرەتی مەعبوود[3]
ئەم فیعلی موتقەن یەکجار عەجیبە — ئەم سونعی غەریب نەزم و تەرتیبە
دەڵێن: نەزەرکەن زەریف دیارە — سانیعمان مەوسووف بەهەر چوارە
زیندگەو دانا ذاتی کردگار — موریدو قادر فاعیلی موختار[4]
پێنجەمین سەمعەو شەشەمین بەسەر — هەفتەمین کەلام سێ وەسفن خود سەر[5]
"والحاصل" نەك وەك سیفاتی خەلقن — حاجەت بەگوێ و چاو ، زووان و خەلقن
بەل لەچەو چوون لەئالەت بیروون — شنەواو بینا و گۆیایە بێچوون[6]
دەشنەوێ ئایا بەعید یانزدیك — دەوینێ ئایا ڕەوشەن یاتاریك[7]
[ثُمَّ الكلامُ وَصفٌ ازَلِي — قائمٌ بِذاتِ رَبِّنا العَلِيِّ][8]

١-بازی ئیرادە : باز : باڵندەیەکی بەهێزە. سەید : صید : ڕاوکردن. پەل: دەست و قاچ.
واتە: بازی قودرەت و ئیرادەی خوایی بۆ ڕامکردنی شتە مومکینەکان پەل دەوەشێنێت..

٢-هێزی قودرەتی خوا ڕووناکاتە دووشت : واجب و ممتنع تەنها بۆ مومکیناتە.

٣-واتە هەرچی لەجیهاندایە وەك دڵۆپە ئاوێکە لەدەریای قودرەتی خوادا.

٤-زیندگە : زیندووە.

٥-خودسەر: سەربەخۆ واتە ئەم سێ سیفەتە سیفاتی سەربەخۆن.

٦-بەل : بەڵکو. چەووچوون : چییەو چۆنە. شنەوا : بیسەر. بینا : بینەر. گۆیا : ئاخیوەر و قسەکەر. بێچوون: بێ وێنە.

٧-ثم : واتە پاش باسکردنی ئەم شەش سیفەتە. بزانە : کەلام سیفەتێکی ئەزەلییە بەزاتی خواوە ڕاوەستاوە.

بازارادە قدرت ازل — بو صیب ممکن و دشمنی پیل

غیر ممکنات جستجو نا کا — بو ممتنع واجب رو نا کا

هر چی لیپی داوی پرتو وجود — ملکه که محبر قدرت معبود

ام فعل شفق گجی ز عجبه — ام صنع غریب لطم ترتبه

ولین نفس گن طریف دبا ره — صانعان موصوف بهر جو اره

زین دگه دانا ذات گردگار — مرید قادر فاعل مختار

سمع بصر

بنجمین سمعه ششمین بصر — هفتمین [illegible] و صفن جود سر

دشتا میل یک وگر صفات خلقن — حاجت بگوی جا و زدا حلقن

تل به حبه جون له آلت سر دن — شنوا و بینا و گویا به هیچ ن

شنوای آیا بعید یا زد گیت — دوینی آیا ردگن یا تا ریک

وه الکلام وصف ازلی — قائم بذات ربنا العلی

وەسفێکە نەفسی پاکیزەو قودسی — مونافی سکووت ئافەتی نەفسی[1]
لەبەرو دوای تەجەززی و عەدەد — لەحەرف و لەسەوت پاک و موجەڕڕەد
تەفسیلی کەلام ئەر لەگرە کەم بێ — ڕاوێس حەواڵەی ئەسڵی سێیەم بێ[2]
ئەشعەری فەرمووی: بەقا هەشتەمین — شێخ ئەبو مەنسوور دەفەرمووت تەکوین[3]
تەکوین لەلای ئەم بەقا لەلای ئەو — وەسفی وجوودین ئەمما تۆ مەشنەو
حەق واتە بەقا لەسەلبییاتە — تەکوین لەجوملەی ئیزافییاتە[4]
سیفاتی سەلبی نایەتە دەفتەر — [کَکَونِ اللهِ لیسَ بِجَوهَر]
لاکین تۆزەریف بێ ئەم پەنجانە — هەر پەنج بزانە ئەسڵی گشتیانە[5]
یەکێ قیدەمە دووەم بەقایە — قیدەم سەلبی سەبق عەدەم مەعنایە[6]
بەقایانی سەلب لحووقی عەدەم — وەك ئەزەلیی ئەو وەك ئەبەدی ئەم[7]
دەزانی کامە سیفەتی سێیەم ؟ — خۆی بەماناوە بەیانی ئەکەم

١-نەفسی : ئەشعەری دەڵێت: ((دووجۆر کەلام بۆ خوا قەرار ئەدرێ ، یەکەمیان کەلامی نەفسی کەئەمەیان قەدیمە. دووەمیان : کەلامی لەفزی کەئەمەیان حادیسە)).

٢-لەگرە : لێرە. ڕاوێس: بوەستە. واتە ئەگەر ئەتەوێ ئەم باسە بەدرێژی تێ بگەی ئەوا جارێ بوەستە ، تاباسی ئەسڵی سێهەم ئیتر لەوێ تێ ئەگەی.

٣-فەرمووت: دەفەرمویێت. واتە لەوحەوت سیفەتە دووسیفاتی تریان زیادکردووە، ئەشعەری دەڵێ : هەشتەم بەقایە بەڵام ((ماتریدی)) ئەڵی هەشتەم ((تکوین)) ە.

٤-واتە زانایانی ترئەم دووانە حیساب ناکەن ، چونکە ئەم دووانە سیفاتی سەلبی و ئیزافین وەك لەپێشەوە باسمان کرد.

٥-واتە لەگەڵ ئەوەشدا کەسیفاتی سەلبی لەبەر زۆری حیساب ناکرێن بەڵام پاش لێوردبوونەوە هەموویان لەم پێنج سیفەتەدا کۆدەبنەوە: ١-قدم. ٢-بەقا. ٣-المخالفة للحوادث. ٤-القیام بنفسە. ٥-وەحدانییەت.

٦-(قدم) : واتە مانای ئەوەیە نەبوونی لێ پێش نەکەوتووەو ئەزەلییە.

٧-بەقا : واتە مانای بەقا ئەوەیە کەخوا نەبوونی بەسەردا نایەو ئەبەدییە.

بقا، تکوین

وحیفکە نفسی پاکیزە قدسی ‌ منافی سکوت آفت نفسی

لە برو دواو تجزی عدد ‌ لە حرف لە صوت پاک مجرد

تفصیل کلام ئەز لکرە کم بی ‌ راویش حوالە اصل سیم بی

اشعری و موی بقا ... شتمین ‌ شیخ ابو منصور دفرموت تکوین

تکوین لەلای ئەم بقا لەلای ئەو ‌ وصف وجودین اما تو مشنو

حق واتە بقا لە سلبیا ... تە ‌ تکوین لە جملە اضافیاتە

صفات سلبی نایە دفتر ‌ کون اللە لیس بجوهر

لکن نو طریف لی ئەم بنجب نە ‌ بر نج زانە اصل کشانە

یا قدمە دوم بقا ... یە ‌ قدم سلب سبق عدم معنایە

بقا یا سلب لحوق عدم ‌ وک ازلی او وک ابدی ئەم

ذاتە کامە صفت سیم ‌ خوی معنا وە تبا ... نکم

انتخانە

[المُخالَفَةُ لِلْحَوادِثات] سەلبی هاومیسلی دەگەڵ مەخلووقات[١]
[قِيامْ بِنَفْسِهْ] وەسفی چارەمین سەلبی ئیحتیاج مانایە یەقین[٢]
موفتەقیر نییە [ربُّ الكائِناتْ] نەبە مەحەللات نە موخەسیسات[٣]
پەنجەم خۆی مەعنای وەحدانییەتە سەلبی تەعەددود نەفیی کەسرەتە[٤]
لەذات لەسیفات لەئەفعالدا لەهەموو شەئن و هەموو حاڵدا
ئەسمای [خالِقُ الأرضِ والفَلَكْ] ئەرچی مەشهوورەن بەهەزارو یەك[٥]
بەشەرعیچ یەکێ کەم سەد مەشهوورەن لاکین وەك سیفات غەیرە مەحسوورەن
هەرئیسمێ کەشەرع ئیزنی نەداوێ ئیتلاقی وەسەر خودادا ناوێ
ئەم قەولە موختار یەکجار زەریفە پەس بینای ئەسما لەسەر تەوقیفە[٦]
ئیتلاق بەعەقڵیی کێ دەیتوانێ هەرخاسسەی شەرعە ئەدەب بزانێ[٧]
هەرچی کەزاهیر پێی وارید دەوێ مەعنای دەرحەقی حەق جائیز نەوێ[٨]

١-المخالفة للحوادث : واتە خوا هاوێنەی غەیری خۆی نییە.

٢-یەقین : بێگومان. خودا پێویستی بەکەس نییە.

٣-موفتەقیر : واتە موحتاج. ئەم بەیتە وەسفی چوارەم پووندەکاتەوە. محەللات : شوێن، موخەسیسات : المخصصات : تایبەتمەندەکان.

٤-کەسرەت: الكثرة : زۆری.

٥-ئەسما: ناوەکان. ناوەکانی خوا وامەشهوورە کەهەزارو یەکن ، بەڵام بەپێی شەرع تەنها نەوەدو نۆن. سەد یەکێ کەم ، واتە نەوەدو نۆ.

٦-نەداوێ : نەدابێت. تەوقیفە : واتە ئەبێ بیسترابێت.

٧-واتە هێزی عەقڵ ناگاتە پایەیەك کەئەدەب لەگەڵ مەقامی خوای گەورەدا بەکاربێنێت.

٨-واتە : هەرلەفزێك لەئایەت و حەدیسدا هاتبێ و مەعنا زاهیرەکەی بۆخوا ڕەوا نەبێت.

المخالفة للحوادثات سلب وشبهی دگل مخلوقات

قیام بنفسه وصفی رحمن سلب احتیاج معنایه لیقین

مفتقر نیه رب الکائنات نه بمحلات نه مخصصات

بنجم خوی مقنای وحدانیته سلب تعدد ونفی کثرته

نه ذات نه صفات نه افعالدا نه بموشائن همو حالدا

اسمای خالق الا رب الفلک ارچی مشهورن بهزار ویک

نشیعیج کی کم حده مذکورن لکن ذات صفات غیر محصورن

هر اسمی که شرع اذنی نه داوی اطلاقی بشر حدا ادا ناوی

ام قوله صحیحتر یکجار طیبعه تسبیهای اسماله سر توقیفه

اطلاق بعقلی کی دیتوانی هر خاصه شرعه ادب بزانی

... بیه وارد دوی معنای حق حق جایزنوی

وەکو ئیستیواو وەجهو یەدو عەین
لەمەعنای زاهیر تەنزیهی دەکەین[1]

ئەمجار یاتەفویز دەکەین وەك سەلەف
یاتەئویل دەکەین هەروەکو خەلەف[2]

هەرچی ئەفعالی ڕەببو لعیززە تن
گشتی بێ غەرەز بیلا عیللەتن[3]

ئەمما پڕ حیکمەت پڕ مەنفەعەتن
لەعەبەس خالّی پڕ مەسلّەحەتن

هەرچی وجوودی کەپێدریاوێ
لەهەرچی و هەرتەرز ئەودا نریاوێ

هەروەها دەوێ مەوقیعی خۆیە
لەوە بەدیعتر نییە کەهەیە[4]

"مالِكُ المُلْكِ" ی بەحەققی بێ ڕەیب
حەکیم و عەلیم " بِلا نَقْصُ " و عەیب

قودرەتی کەدەس دەرێژێ لەجەیب
تەسەڕروف کا موڵك شەهادەت و غەیب[5]

بەقەبز ئەر بەبەست ڕەحمەت یاڕەحمەت
ئەر لوتف و نیعمەت ئەر عونف و نیقمەت

هەمووی حیکمەتە و فەزڵە و عەدالەت
مونەززەهـ لەزوڵم قوبح و جەهالەت

زوڵم و ستەم و مالیکی عالەم ؟!
هەی قسەی شەتەت کەدەردێ لەدەم[6]

١–ئاماژەیە بەئایەتی : "فاستوى على العرش" – يدالله – فثم وجهه – على عيني: ئەبێ واتاکەی وەك زاهیر لێك نەدرێتەوە ، چونکە مەعلوومە کەخوا ئەوشتانەی نییە.

٢–تەفویز : واتە ماناکەیان دەدەینە دەست عیلمی خوا. تەئویل : واتە بەجۆرێك مانایان ئەکەین کەشیاوی زاتی خوابێت.

٣–واتە کاروکردەوەی خوا هەموویان بێ غەرەزو بێ عیللەت دروستی کردوون و لەهەمان کاتیشدا پڕن لەحیکمەت و بەرژەوەندی و سوود. عەبەس: بێهودە.

٤–ئاماژەیە بەوتەیەکی ئیمامی غەزالی کەدەڵێت : "ليس في الامكان ابدع مما كان".

٥–واتە خوایەکە کەدەستی جیلوەداری خۆی لەبەرۆکی پەنهانی دەربهێنێ و کار لەموڵکی دیارو نادیاردا بکات ، چ بە ((قبض)) دەستگرتنەوە ، یان ((بسط)) بەخشش ، بەئازاردان یان میهرەبانیبێ ؛ هەموو ئەوانە پڕن لەحیکمەت و فەزڵ و عەدالەت ، دوورن لەستەم و ناشیرینی و غەزەب و تۆڵە.

٦–واتە شتیوا چۆن ئەبێت ..؟ چۆن مالیکی هەموو عالەم زوڵم ئەکات ..؟ ئەوە قسەیەکی دوور لەواقیعە و لەدەمی نەزانان دێتە دەر.

وکو استوا و وجه ید عین — له معنای ظاهر منزهی وکین

اجمالا یا تفویض دکین وک سلف — یا تأویل دکین هروکو خلف

هرچی افعال رب العزتن — گشتی بی غرض بلا علتن

اما پر حکمت پر منفعتن — له عبث خالی پر مصلحتن

هرچی وجودی لی دریاوی — له هرچی هر طرز داری یاوی

هروها ذوی موقع خویه — لوه بد تعبیرینه که حسیه

مالک الملک بحق بی ریب — حکیم علیم بلا نقص عیب

قدرتی که دست و بیری له حب — تصرف کا ملک شهادت غیب

به قبض اوه به بسط رحمت یا حکمت — ار لطف نعمت ار عنف نقمت

هموی حکمته فضل عدالت — منزه له ظلم قبح جهالت

ظلم ستم مالکی شامل — هی قیمه شفقه که ذروی له دم

قەبیح و "ذوالفِعلْ" مەحموودو مەلیح
ئەی وەهمی غەڵەت ئەی لەفزی قەبیح[١]

غەیرە ئەبدەع و حەزرەتی حەکیم
"بِاللهِ عُذْنا مِنْ کَید ِ الرَّجیمْ "[٢]

وەزعێ بێ جێگەو جەنابی عەلیم
[نَسْتَغْفِرُ اللهْ رَبَّنا العَظیمْ]

[فِعْلاً وَ حُکْماً] دوورە لەفەحشا
موڵکیچ موڵکی خۆی " لایَفعَلْ ما یَشا"

بەر لەو دروودی شەرعی موشەررەف
حوسن و قوبحی فیعل شەخسی موکەللەف

کەئەمە سەبەب مەدح و سەوابە
ئەویانە سەبەب زەمم و عیقابە

ئەو حوسن و قوبحە نازاینیەو نییە
شەرعە موسبیت و موبەیینییە[٣]

ئەوە ئەر گێڕای حوسن بەقەبیح
قبووڵکردنی واجبە سەریح

هەرگاه حوسن و قوبح بەو مەعنا وێتە
عەقڵ بێ عەقڵە تێیدا شێتە[٤]

غەیری حەق نییە حاکم لەوێدا
نەك هەر لەوێدا بەل لەگشت جێدا

هەر چلۆنێ حوکم هەرحوکمی ئەویە
حوکمی کەسیچی وەسەردا نییە[٥]

١-واتە شتی وەها چۆن ئەبێت : کردەوە ناشیرین بێت ، بەڵام خاوەن کردەوە مەدح کراوبێ، دیارە ئەوە قسەو وەهمێکی غەڵەتە.

٢-غەیرە ئەبدەع : واتە کاروکردەوەکان نایابتر نەبن.

٣-نازاینیە : نازانرێت. واتە : جوانی و ناشیرینی کارەکانی بەندە بەشەریعەت هەر ئەو دیاری ئەکات ، چیباشەو چی خراپە. ((معتزلە)) ئەڵێن : جوان و ناشیرینی کارەکان عەقڵ بڕیاری ئەدات نەك شەرع.

٤-بەو مەعنا وێتە : بەو واتایە بێت.

٥-واتە چۆن ئەبێت کەشتی تازە پەیدابوو حوکم بدا بەسەر قەدیمدا ..؟

قبیح ذو الفعل محمود ملیح   آنی و هم غلط ای لغط قبیح

غیر ابدع حضرت حکیم   بالله عذنا من کید الرجیم

و منع بی حکمه جناب علیم   نستغفر الله ربنا العظیم

بعقلا و حکما دوره له فحشا   ملیح لای حکمت لعقل مانیشا

بی له ورودی شرع مشرف   حسن قبح فعل شخصی مکلف

که اسه سبب مدح ثواب به   او بایه سبب ذم عقاب به

او حسن قبحه مازانیه دنیه   شرعه مثبت مبینه

او وا ادرکی حسن به قبیح   قبول کردنی واجبه صریح

هرکاه حسن قبح تیبعنا و بیته   عقل بی عقله تیبه داشتیه

غیر حق نیه حاکم له دنیا   بلکه هر لو دنیا تب له گشت جیدا

هر جلوه بی حکم هر حکم اوه بیه   حاکم کسیکی و سرداریه

دەشێ واجبگێڕ لەسەرحەق کێ وێ
وجووب مانای چی؟ بڵێ گوێم لێ وێ[١]

واجب نییە هیچ لەسەر حەق یەقین
نەچشتێ ئەسڵەح بۆ دنیا یا دین[٢]

نەعیوەز لەسەر دەردو ئازاران
نەئەجرو سەواب تاعەتگوزاران

نەزەجرو عیقاب فیرقەی عاسییان
نەهیچکامی تر لەباقی ئەشیان

حەتتا بۆی هەیە عەزاب دا موتیع
سەواب تەسلیم کا بەعاسی و شەنیع

ئازاردا ئەتفال حەیوانی بەوەی
مەملووك بەمالیك دەڵێ : چی دەکەی ؟[٣]

بەڵ ئەر سەواب دا بەتاعەت فەزڵە
ئەگەر عیقاب دا بەعسیان عەدلە[٤]

(وبالاتفاق) لەهەموولایێ
خیلاف لەوەعدەی خودا دا نایێ

"وَوَعِيدُهُ بِالوَعْدِ مُلْحَقْ
لكِنْ ذلِكُمْ لَدى اَهْلِ الْحَقّ"

شەئن و حالاتی بێ حەد شەرەفناك
لەنیسبەت بەحاڵ مەخلووق پاك و چاك[٥]

"يُهْدِي وَيُضِلِ يَخْفَضْ وَيَرْفَعْ
يُعِزّ يُذِلّ يُعْطِي وَ يَمْنَعْ "[٦]

١-واتە چ کەس بۆی هەیە کە شتێ لەسەر خوا واجب بکات ..؟

٢-لەسەر خوا پێویست نییە کەباشترین شت دابین بکات ، ئەگینا نەدەبوو کافر دروست بکات.

٣-واتە لەبەرئەوە ئەم شتانە جائیزن ، چونکە ئەمانە هەمووی کار لەموڵکی خۆدا کردنە ، هەرگیز نەبووە مەملوك ڕەخنە لەمالك بگرێت.

٤-بەڵ : بەڵکو. ئەر : ئەگەر. عیسیان : یاخیبوون.

٥-واتە حالاتی خوا وەك حالاتی ئێمە نییە سنووردار بێ.

٦-ڕێنمایی و گومڕاکردن ، بەرزی و نزمی ، گەورەیی و سووکی ، پێدان و لێگرتنەوە، هەمووی بەدەست خوایە.

دەشێ واجب کەرێ شەرع کەرووی   وجوب معنای چی بلێ گوێم لێ وی

واجب نیە هیچ ئەسەر حق یقین   نە خستنی اصلح بۆ دنیا یا دین

نە خۆش ئەسەرە ئازار ئاران   نە اجری ثواب طاعت گوزاران

نە زجر عقاب فرقەی عاصیان   نە ایجادی تر لە باقی اشیان

حتی بۆی هەیە عذاب دا مطیع   تۆ زاب تسلیم کا بە عاصی شنیع

زار دا اطفال حیوان بێ وەن   مملوکن بۆ مالک دڵی چی وەکەر

ئەلا تۆ اثب دا بە طاعت فضلە   ئەگر عقاب دا بە عصیان عدلە

وە بلا اتفاق لە ئێمە لازم بێ   خلاف لە وعد خدا نابێ

ووعیده بالو عمل ملحق   لکن ذالکم لدی اهل الحق

تشرف خالانی بیجیە شرفانک   لە نسبەت بحال مخلوق یاک چاک

یهدی ویضل ویخفض ویرفع   یعز یذل یعطی ویمنع

دەمێ جەمالی دەمێ جەلالی مەشغوولی ناکا ئەم حاڵ لەو حاڵی[1]
ڕوئیەتی دانای خەفیو ئاشکار ئایا بۆ نائیم ئایا بۆ بێدار[2]
[في ذهِ النَّشأة] أو [دارِ القَرار] جائیزە لەلای قەولەکەی موختار[3]
ئەرجائیز نییە حەزرەتی مووسا لەبەرچی فەرمووی : "ارني" ئەوسا[4]
بە ((لن تراني)) جواوی داوە نابینی تۆ من بەئەم ئیماوە[5]
ئیساتە تۆ تۆی بەم وەسفە کەهەی من قائیم بەخۆم سەرمەدیمو حەی[6]
ڕاوێس ئەو نەشئە باتەشریف بێرێ ئیبقای حەق خەڵات بەقات بنێرێ
بەچاوی فانی ناوینی باقی باقی دەوینێ باقی وەتاقی[7]
ئەگەر دەوینێ بێ موقابەلە بابوێنیيە چە موجادەلە[8]
خەڵاتی وقوع ڕوئیەتی باری بەم چاوی سەرە حاڵی بێداری
دەس نادا بۆکەس لەم دونیایەدا هەر بەشانی خەتم ئەنبیایەدا[9]

١-جەمالی : واتە سبووتی ((ثبوتي)) وەك لێشاوو بارانی ڕەحمەت. جەلالی: واتە سەلبی وەك ئازار گەیاندنو نیقمەت. خوا بەڕێکو پێکی ئاگای لەهەردوولایە.
٢-دانای خەفیو ئاشکار: واتە ئەو خوایەی کەئاگای لەهەموو شتێکی ئاشکراو نهێنییە. نائیم : خەوتوو.
٣-في ذه : واتە چ لەدنیای ئێستاماندا ، چ لەقیامەتی نەبڕاوەدا.
٤-ئاماژەیە بەئایەتی ((ربِّ ارني أنظُر اليكَ)).
٥-ئیماوە : واتە لەم بارو دۆخەتدا من نابینی ڕاوەستە تاڕۆژی قیامەت.
٦-سەرمەدی : ئەزەلی. حەی : زیندوو. ئیساتە : ئەم کاتە.
٧-ناوینی: نابینی. باقی : خوا. باقی: دژی فانییە.
وەتاقی : بەتەحقیق. بەڕاستی واتە : بەچاوی فانی ناتوانی خوا ببینی ، بەڵام بەچاوی باقی بەڕاستی دەتوانی.
٨-دەوینێ : واتە خوا بێ بەرامبەری ئێمە دەبینێ. بابوێنیيە : با ببینرێت. چ موجادەلە : واتە کێشەی ناوێ با ئێمەش بتوانین بیبینین.
٩-واتە بینینی خوا لەم دنیایەدا بۆ کەس نابێت تەنها ئەو کارە شایانی پێغەمبەرو هەر بۆئەو بووە ، دیارە ئەویش لەوکاتەدا لەسنووری دنیا دەرچووبوو.

بحث رؤية الله تعالى

دمی حجب لی دمی جلالی   مشغولی ناکاه حال لو حالی

رؤیت دانای خفی آشکار   آیا بو نایم آیا بو بیدار

نه‌دین کش او دا د کفرا   جائزه‌ن لای قوم که مختار

ار جایز نیه حضرت موسی   کی ارجی فو سوی ارنی اوس

به لن ترانی خواوی داوه   ناوینی تو تن وانم ایسه وه

ایسته تو توی نم و نعقه که هی   مشتاقیم تجوم سرتریم حی

زاون او نشه با تشریف بری   ابقای حق خلات تجات ببری

تجاوی فانی ناو بینی باقی   باقی دوینی باقی وتاقی

از دو بینی بی مقا   باهد نابو نیی چه معجا د له

خلاصت وقوع رؤیت باری   نه جاو سره حال بیداری

دس ناد ابو کس له دنیایه دا   بر بشان ختم انبیایه دا

صلی الله علیه وسلم

ئەر وەلی ئیزهار دینی فەرمووگە ئەوە مەشهوودی غەڵەبە بووگە[١]
مەستیی گێجی داو خستییە مەلە وتی ڕوئیەتە یا موئەووەلە
بەڵێ بەنەقلی تەشکیك نەماگە بۆزۆر بوزورگان بەخەو ڕووی داگە
وقووعی ڕوئیەت ڕۆژی قیامەت دەوێ بەدەلیل کیتاب و سوننەت
ئەمری جەوازی شکی نەماوێ موخبیری سادیق خەبەری داوێ[٢]
کەواقیع دەوێ ڕاسە بەتەحقیق واجبە بەوە گشت بکەین تەسدیق
بابەس بێ دەلیل عولەمای کامڵ بێینە سەر دەلیل جەرگەی ئەهلی دل[٣]
چەند کەس هەن دەرچووگ لەدەس نەفسانی موسەففا لەڕەنگ وەسفی ئینسانی[٤]
ئارو دووی وجوود سۆزیاگ نەوێ نییە لەلایان هیچ ڕۆژو شەوێ[٥]
بەهەشت جێی سروور غەم لێی ئەو دەروێ دەردی ئینتیزار مەوتی ئەحمەر وێ[٦]

١-فەرمووگە : فەرموویەتی. بووگە : بووە. دینی : بینی: واتە ئەگەر پیاوچاکێك بڵێ : خوام دیوە ئەوە واقیعی نییە ، بەڵکو حزورو پرتەوی زاتی خوا هێرشی هێناوەتە سەر ، وای زانیوە ئەوە بینینە. یان نەبێت قسەکەی تەئویل بکرێ.

٢-نەماگە : نەماوە. داگە: داوە. واتە بینینی لەڕۆژی قیامەتدا بەپێی بەڵگەی قورئان و حەدیس جائیزەو گومانی تیا نییە.

٣-جەرگە: کۆڕو کۆمەڵ. مەبەستی ئەهلی تەسەووفە.

٤-دەرچووگ : دەربازبوو.

٥-ئار : ئاگر.

٦-مەوتی ئەحمەر : یەکێك بەتیغ کوژرابێت .. واتە چاوەڕوانی وەك مردن وایە..

[illegible]

اوول اطوار دینی فرموگه　　اوه شهودی عجب بوگه

مستی کیجی داو خشیة مله　　وتی رؤیة یا شهود له

بی نفی تشکیک نمانگه　　بوزو بزه کات نجو دیدا نه

دقوج رؤیت روز قیامت　　دوی به لیل کتاب سنت

اثر جوازی پاشکی نمه وی　　مخبر صادق خبر داوی

کرواقع دوی رانه بتحقیق　　وجه یو کشت بکیت تصدیق

نابس دوی دلیل علمای کامل　　بینه سر دلیل جی که امین

هند کس [illegible] نفی　　متشغل له [illegible]

آرو دوی وجود سوز پاک نیا　　بینه لالایات بیچ رونشوی

بی دل له زنجیر ماسوای مطلق　　مشتاق دیدار محبوب حق

تجشت حبی ستر غم لیی اوو　　دردا شخا ر موت احمدی

ڕاسە بێباکەو ئیستیغنای دەوێ
پەردە لەجەمال نەدێرێتەوە
پشتی ئەم ئەسڵە ئیستیفا بێزە
وەسف ئەرجێ بێڵێ تالیبی زات بێ
عیلمی کونهی زات بۆکەس ڕوونادا
ئەر بڵێی ڕوئیەت بۆ دەلیل چییە
زاتێ نیشانەی بێ نیشانی وێ
ئەوە بێتە زەبت زیهن‌و مەعریفەت
بێ نەوع‌و جینسە ناگونجێ [ماهو]
ئەسڵی سانیمان لەشەش ئەسڵەکان
بەفارسی پێیان دەڵێن فریشتە

ڕێی ڕەحمی مەحبووب بەرحەق ناکەوێ
خۆی لەموشتاقان بشێرێتەوە[1]
دامنەی لایقە بەم پەراوێزە[2]
لەفەرزیشاوێ دەشێ هەر مات وێ
نەلەدنیادا نەلە عوقبادا
ڕوئیەت موفیدی حەقیقەت نییە
دەشێ عیلمی کەس چی لێ زانیوێ
هەر وجوودەو سەلب ئیزافەو سیفەت[3]
[تَقَدَّسَ مَنْ لَيْسَ الاّ هو][4]
باوەڕکردنە بەمەلائیکان
جیسم نوورانی‌و لەتیف سروشتە

١-نەدێرێتەوە : لانەدا. بشێرێتەوە : بشارێتەوە.

٢-پشت: ڕووی پۆشاکە. ئیستیفا بێز : ئیستیفا : ناوی قوماشێکی جوانە. واتـە: ئـەوەندە جوانـە شـایانی ئەوەیـە کـە پەراوێزەکـەی برازێنرێتـەوە پەراوێزەکـەش شیعرەکانی دواوەن:

٣-ئەوەی بێتە ناو دائیرەی زانین‌و هۆشی ئینسانەوە هەرئەوەیە کەباوەڕت بـەبوونی هـەبێت‌و باوەڕ بەسیفەتەکانی بکـەی ، چونکە زاتێك دروشمـی ئـەوە بێـت کـەبێ نیشانەبێت چۆن مرۆڤ دەرکی ئەکا ..؟

٤-ماهو : ئەوە چییە. ئەمەش بۆ شتێکە کە نەوع‌و جینسی هـەبێت خواش ئەوانـەی نییە.

راسەن باکە استغنای دەوای　　بی رحم محبوب بەرحق ناکوای

بەردە لە جمال نەدەی تەوە　　خوی لە عشاقان لەشیر بشوە

بیت آدم اصلە استغنا بەسرە　　دانشە لا ئیتە بەم بە ا ورنە

وعقد اگر جی بلی طالب ذاتی　　لە فرضی شاوی بەردشی مادوی

علم کنە ذات بوکس رونا دا　　نە لە دنیا دا نە لە عقبی دا

اگر بلی رؤیت بو دلیل چیە　　رؤیت عقیە حقیقت نیە

ذاتی ایتانە بینا نیە وی　　دنیە علم کس جی لیی زانیوی

اوە نیە ضبط ذهن نغ شت　　هر وجودە سبب اضافە فرصت

بە نوح جنة ناکنجه ماهو　　تعلک من لبس الله هو

اهل نابنان لە اشنی اصلکان
بادی کردنە بملا نکلان

بغا رسی مسلام دلیم فرشتە　　جنونم لە لشبف سرشتە

پاك و بێ گوناه فەرمان بەردارن
موتیع بۆ فەرمان پەروەردگارن

هەرئەمرێ بکا و هەرچی فەرمووگە
نافەرمانییان ناوێ ونەبووگە

مەلەك نەك لەتەرز ئینسان و پەرین
لەژن و شوویی و زاوو زو بەرین[1]

نەنێر نە مێنگە نەساحێب منداڵ
بەپێی ڕوتبەوحاڵ ساحێب پەڕوباڵ

باڵیان بەئایەت وەها دیارە
دوو دوویەو سێ‌سێ و چوار چوارە[2]

بەڵی پێغەمبەر کە بۆ میعراج چوو
دیگیە جوبرەئیل شەش سەد باڵی بوو[3]

گشت لەسەر فیعلی عەجیب قادرن
لەهەر شکڵێکدا حەز کەن زاهیرن

جوبرەئیل لەشکڵ ((دوحیە)) دا دەهات
بەخزمەت حەزرەت ((علیە الصلاة))[4]

زۆرترن لەگشت ئەنواعی عالەم
[بأعدادهم الله أعلم][5]

هەرچی لەعەدەم هاتوێ و بێتەدەر
فریشتەیەکی تایینە لەسەر[6]

بەویفقی فەرمان پادشای خەبیر
تەسەڕڕوفاتی تێدەکا و تەدبیر[7]

١-واتە فریشتە وەك ئینسان و جن نین لەبەرئەوە نێرومێیان نییەو ژن و منداڵ و وەچەیان نییە.

٢-ئاماژە بەئایەتی : ((جاعل الملائكة اولى اجنحة مثنى وثلاث ورباع)).

٣-دیگیە : دیویەتی.

٤-دوحیە : پیاوێکی ڕێکو پێك و شێوە جوانی عەرەب بوو.

٥-ئاماژەیە بەئایەتی : ((ومايعلم جنود ربك الآهو))

٦-هاتوێ : هاتبێ. تایینە: تەعینە دیاریکراوە.

٧-ئاماژەیە بەئایەتی: ((فالمدبّراتِ امراً)) واتە سوێند ئەخۆم بەو فریشتانەی کەلەسەر فەرمانی من تەدبیری ئیش‌وکاری مەخلووقات ئەکەن.

پاکن بێ کسن فرمان برداران   مطیع بو فرمان پروردگاران

هر امری بلاو هرچی فرمو گه   نافرمانیان نابی هیچ نبو که

ملک یکسن له طرف ذات بیت   له ژن شوی زاو زو بریت

نه نیر نه میکه نه حساب منال   نه پی رتبه عال صاحب پر بال

بالیان بایت وکو دیانک   دو دو سه سه چوار چواره

(صلى الله عليه وسلم)

بی پیغمبر که بو معراج چو   دیکیه جبرئیل ششصد بال بو

کشتی له سر نعل عجیب قادرن   له هر شکلیدا حز کن حاضرن

جبرئیل له شکل دحیه دا دات   سجده حضرت علیه الصلوة

زورترن له کشت انواع عالم   باعلمی دیم الله اعلم

هرچی له عدم ناتو بو هیه [illegible]   فرشته لی تا بینه ایسر

بوق نمامت پادشای خبیر   نعره فاتی تید کاوه تد [illegible]

بۆهەر فەردێکی فیرقەی موئمنین
بەحەدیسی پاك [خیر النبیین]
سەدوشەست مەلەك حافیزە یەقین
((دفعاً لأختطاف رهط الشیاطین))[1]
بەعزێ بۆ بەهەشت خەزینە دارە
لەناویاندا ریزوان سەردارە[2]
بەعزێ خەزەنەی دۆزەخ و نارە
بۆئەو دەستەیچە مالیك سالارە
زەبانیە یانێ نەسەقچی سەقەر
یائەو خەزەنە وتمان لەگرەو بەر
حەق فەرمووگیە ((تسعة عشر))
نۆزدە سینفن یا نۆزدە نەفەر
(حفظه) یانی کەتەبەی کیرام
دووبەشەو دوو ڕۆژ ڕاس و چەپ مەقام[3]
ئی ڕاس خێر نویس ئی لای چەپ شروور
ئی لای راس ئەمیر ئی لای چەپ مەئموور[4]
دەڵێ تا هەفت سات مەینویس جارێ
بەل تەسبیحێ کا یائیستغفارێ[5]
ئی راس چون کەرەم حەق بێ پایانە
چاکە دەنویسێ بەدە چەندانە
فریشتەی سوئال عەزابی قەبران
چ بۆ موسوڵمان چ بۆ کافران

١-ئاماژەیە بەئایەتی ((ان كل نفس لمّا عليها حافظ)).

٢-سەرداری فریشتەکانی بەهەشت ناوی ((رضوان))ـە.

٣-ئایەتی : [وان عليكم لحافظين * كراماً كاتبين].

٤-خێرنویس : خێرنووس ئەو دووفریشتەیە یەکێکیان ئامرەو ئەوی تریان مەئموورە.

٥-ئەوەی لای ڕاست بەوەی لای چەپ دەڵێ تۆ خراپەی بەندەکە مەنووسە تاحەوت کات ژمێر. بەل : بەڵکو.

صلى الله عليه وسلم

بۆ هەر فردێکی فرقەی مۆمنین — سجدەی پاکی خیر النبیین

حسنە شصت ماکثم فیلە یقین — دفعاً لاختلاف رابط الشیاطین

نصیب بۆ بهشت خزنەی دلارە — لەناویاندا رضوان سردارە

بعضی خزنەی دوزخ ناسێ — نۆ او دەستیچە مالک سالارە

زبانیە یانی سقی سقر — یا او خزنە وتەمان لکرە بر

حق فرمویە لتسعة عشر — نۆزدە دصنف یا نۆزدە نفر

حفظە یانی کتبە کرام — دو لشو دو روژ راس چپ مقام

ای راس خیر نوس ای لا چپ شر در — ای لا راس اسیر ای لای چپ مامور

دلی تا هەوشت غنۆیی جاری — بل تسبیح کات یا استغفاری

ای راس حەوت گرم حق بی بایانە — جا گەر دنوسی بەدە حیف ئانە

فرشتە سوال عذاب قبر ئان — جە بۆ مسلمان حیە بۆ کافران

دووشەخسن ناویان مونکەرو نەکیر ... یا بۆ موسوڵمان موبەششیر بەشیر[1]
بەعزێ سەر بەعزێ هەیە شەرەفیان ... بەڵێ ئەفزەڵی گشت مەلائیکان[2]
ئەوانە پێیان دەوێژن خەواس ... کەچوار سینفن دەگەڵ چوارئەشخاس[3]
چوار سینفەکان موقەڕڕەبوونن ... نزیکی حەزرەت بارگەی بێ چوونن
کەڕڕوبین مەلەك عەزاب و نیقمەت ... ڕووحانین مەلەك ڕەحمەت و نیعمەت
حەمەلەی عەرشن یانی ئەوانە ... عەرشی عەزیمیان هەر لەسەر شانە
ئەمڕۆ چوارن وەختی جەماله ... لەقیامەتدا وادەی جەلالە
هەشت کەسن یاهەشت سینفی بێ شومار ... [جل جلال الواحد القهّار]
چوار شەخسەکان یەکێ جیبرەئیل ... ساحیبی وەحی و پەیغام و تەنزیل
میکائیل بۆ قەبز بۆبەستی زەمین ... بۆ تەعیینی ڕزق بووگە بەئەمین
عیزرائیل بۆقەبز رووح ساحیب دوستوور ... ئیسرافیل ساحیب ئەمری نەفخی سوور

١-ئەو دووفریشتەیەی کەلەکافران پرسیاردەکەن ناویان : منكر - نكيره ، بەلام هی موسوڵمانان ناویان : مبشر - بشيره.
٢-بەعزێ : واتە هەندێکیان بەسەر هەندێکی تریاندا.
٣-گەورەترینی فریشتە چوار سینفن و چوارکەسن :
چوارسینفەکە ئەمانەن :
١-المقربون. ٢-كروبين. ٣-روحانيين. ٤-حملة العرش.
چوار شەخسەکانیش ئەمانەن :
١-جبرئیل : وەحی بۆ پێغەمبەران دەبات.
٢-میکائیل : فەرمانی دان و گرتنەوەی ڕزق و ڕۆزی پێ سپێردراوە.
٣-عیزرائیل : مەئمووری گیانکێشانی گیانلەبەرانە.
٤-ئیسرافیل : فوو بە ((صور)) دا دەکات ئەم شاخە بەقەدەر ژمارەی گیانلەبەران کونی تیایە.

دو شخصن ناو یان منکر نکیر　　یا لو مسلمان مبشر لبشیر

بعضی بر بعضی بر شرفیان　　تابع افضل کنت ملائکان

اوا ئتە پیان دو زن خاص　　کە چوار صنفن دگل چوار اشخاص

چوار صنفکان مقربونن　　نزدیک حضرت بارکە بیچونن

ئادمیت ملک عذاب نعمت　　روحانیت ملک رحمت نعمت

حملە عرشن یانی اوانە　　عرش عظیمیان بر لە سر شانە

امرو چوارن وخت جا لە　　لە قیامت دا اوادە جلا لە

بنت گیس با هشت صنف بی شمار　　جنت جلال الواحد القهار

چوار شخصەکان یکی جبرئیل　　صاحب وحی پیغامە تنزیل

میکائیل بو قبض بو بسط ارزت　　بو تعیین رزق بو کە با میت

عزرائیل بو قبض روح خبیث و تیز　　اسرافیل صاحب امر نفخ صور

سووریچ شاخێکە فووی دەکا پێدا
بەعەدەد ئەرواح کونای واتێدا[1]

دووجار فووی پێدا دەکا حەواڵە
[بين النفختين] موددەی چل ساڵە[2]

بەنفخەی ئەووەل بەزران دەون پەس
زی ڕووح گشت دەمرن نامێنێ هیچ کەس[3]

کەنەفخەی دوەم ناکاو سەدای بێ
دووبارە هەموو گیانیان پێدا تێ[4]

ئەمما حەمەلەو چوارشەخسەکان
لەهەردوو نەفخە ئەوان موستەسنان[5]

دەمرن‌و زیندگ دەبنەوە سەرجەم
پاشتر لەئەووەڵ پێشتر لەدووەم

بەعسییان وەك خەلق بەر لەگشتانە
مردنیچیان لەدوای هەموانە

خەواسی مەلەك هەیە فەزلییان
وەسەر بەشەردا سیوای ئەنبییان[6]

عەوامی بەشەر سولە حاو ئەولیا
فەزلی هەس وەسەر عەوام مەلەکدا[7]

عەوامی مەلەك فەزلی هەس وەسەر
گوناهکاراندا لەفیرقەی بەشەر[8]

[وفي مابين الخواص كلام]
بەرنەبی و ئەوان سەلات و سەلام[9]

١-سوریچ: واتە ((صور))یش شاخێکی کون کونە. کونا : کون.
٢-ماوەی نێوان ئەو دوو فووپیاکردنە چل ساڵە.
٣-بەرزان: شوێنە بەرزەکان. دەون: دەبن. پەس : نزم.
٤-سەدای بێ: دەنگی بێت. ناکاو: کتو پڕ
٥-موستەسنان : واتە بەدەرن‌و ئەوان نامرن‌و زیندوونابنەوە بەڵکو ئەوان پاش مردنی هەموو گیانلەبەران ئەمرن‌و پێش هەمووشیان زیندوو ئەبنەوە.
٦-خەواسی مەلەك : فریشتە پلەبەرزەکان. سیوای ئەنبیان: بێجگە لەپێغەمبەران.
٧-عەوامی بەشەر: مەبەست ئەولیاو پیاو چاکانن.
٨-عەوامی مەلەك : مەبەست ئەوانەن غەیری چوار سینف‌و چوار کەسەکە.
٩-بەرنەبی : لەپێغەمبەر. وفیمابین : واتە لەنێوان خەواسی فریشتەدا خوا کامەیان فەزلی زیاترە قسەی زۆر هەیە دەتوانێ سەیری کتێبە درێژەکانی ئەم عیلمە بکەیت.

صوریش حیکمت فوی دکا بیدار — بعثەن دا ئەرواح کنابی وا ئیتدار
دوجار فوی بیدا دکا خوا لە — بینت النفختین مدە چل سالە
نفخەی اول بزانن دبت لبس — ذی روح گشت دمرن با هیچ کس
لە نفخەی دوم ناکاو صدای لی — دوبارە هموو زیانن بیداستی
اما حملە حولە شخمسه کان — لە هردو نفخە اوان مستثنان
دمرن زیندگی دبنەوە سر جسم — باشتر لە اول بیشتر لە دوم
بعثیان وک خلق تر لە گشتانە — تردینچیان لە دوای هموانە
خواص ملک هیە فضیلیان — وسر لە بشر دوا بدوای انبیان
عوامی بشر صلحا و اولیا — فضلی هس وسر عوام ملکدا
عوام ملک فضلی هس وسر — گنەکارانی اندر لە فرقەی بشر
شفیعا بین الخواتیم کلام — زنبی اوان صلوة سلام

ئەسڵی سالیسمان تاقیق بزانە
تەسدیقە بەجەمع ئەو کتێبانە[1]
بەنەقشی حادیس عەجەب شەرەفناك
مەنقووش لەڕوی ساف سەفحەی تەختەی پاك[2]
یابەئەلفازی مورەتتەبەی خوەش
بەزوبانی پاك فریشتەی بێ غەش
(رحمه) خالیق گشت عالەمییان
ناردگنی ئەسەر بەعزێ ئەنبیان
سەدوچوارن بەقەولی مەشهوور
تۆلەو عەدەددا مەیانزان مەحسوور[3]
دەئەسەر ئادەم پەنجا ئەسەر شیس
سی نازڵ بووگە ئەسەری ئیدریس[4]
دەسەر ئیبراهیم سەدە تەواوە
ئەمانە هەرسەد سوحوفیان ناوە[5]
زەبوور بۆ داوود تەورات بۆ مووسا
ئینجیل هاتە سەر حەزرەتی عیسا
فورقان بۆ حەزرەت (سیّد الأنام)
[علیه الصّلاة علیه السّلام]
تەسدیقت بوێ کەهەموو حەقن
کەلامی قەدیم حەقی موتڵەقن[6]
سیفەتی قائیم بەزاتی بێڕەنگ
نییەن لەقەبیل جینسی حەرف‌و دەنگ

١–تاقیق: تەحقیق – بەڕاستی.
٢–خوەش: خۆش. واتە : ئەو کتێبانەی کەبەنەخشی [حادث]ی جوان لەسەر ڕووی ساف‌و بێگەردی ((لوح المحفوظ)) نەخش کراون. یابەلەفزی ڕیزکراوی خۆش لەسەر زوبانی فریشتەی ناسك سروشت بەسەر هەندێك ئەنبیادا خوێندراوەتەوە.
٣–واتە هەرچەندە وامەشهوورە کەژمارەیان سەدوچوارە بەڵام تۆ وامەزانە کەئەوەندەن ، چونکە خوا ئەفەرموێ : ((وان من امة الا خلا فیها نذیر)).
٤–دەسەر ئادەم : لەوانە دەیان هاتوون بۆ ئادەم. پەنجا بۆسەر ((شیث)).
بووگە : بووە. ئەسەر: بۆسەر.
٥–ئەم سەدە لەقورئاندا بە ((صحف)) ناوبراون.
٦–واتە بڕوات هەبێت کەئەمانە هەموویان موافیقی واقیعن‌و کەلامی قەدیمی زاتی خوان سیفەتێکی بێڕەنگی بەزاتی بێڕەنگەوەن وە ئیعتباری مەبدەئەکەی لەبابەتی حەرف‌و دەنگ نین ، واتە هەر خوا خۆی ئەزانێت چۆن چۆنی هاتوون ، ئێمە هەرئەوەمان لەسەرە کەبڕوایان پێبکەین.

اصلِ ثالثه تاقی بزانه
تصدیقه بجمعِ ادکتیب نه

نقشِ حادث عجب نشر فناکه — منقوشش له رووی صاف صفحه‌ی تخته‌ی پاکه

یا بالفاظِ مرتبه خوش نش — زبانِ پاکِ فرشته بیغش

رحمتِ خالق کشت عالمیان — ناردگنی اسر بعضی انبیان

علی بناء علیها

صدوچوار ان بقولِ مشهور — تولو عدد دا میزان محصور

ده اسر آدم پنجا اسر شیث — سی نازل بو کر اسر ادریس

ده اسر ابراهیم صده تو اوه — اما نه هر صد صحیفان ناوه

زبور بو داود تورات بو موسی — انجیل ماته سر حضرتِ عیسی

فرقان بو حضرتِ سید الانام — علیه الصلوة علیه السلام

تصدیقت بوی که همو حقن — کلامِ قدیم حقِ مطلقن

صفتِ قائم بذات بی رنگن — نین نه قبیل جنسِ حرف و دنگن

نه لم و حرف جعو

نەلەزیهن و حیفز نەلەزواندا نەلە لەفزو گوێ نەلەبەیاندا[1]
لەهیچ کامیدا نییە حلوولیان بالەوانیچ بێ ئەوەفامینیان
غەیرە مەخلووقن بەبێ ڕەیب و شەك نەبەستەی نەبییان نەبەستەی مەلەك[2]
هەرچییان تێدا هەیە یەكسەری هەمووڕاس ، لەكیزب لەخولفن بەری[3]
بێ مانیع هەرگیز نوسووس لانەدەی لەزاهیر ؛ دەشێ ئیحتییات بكەی[4]
ئەو موددەعی مەحز مەعنای باتینە ئیلحادو كوفری تێدا كامینە[5]
ئەو كەسیچ ئەوا هیچ تێ نافكرێ لەهەموو هەرمەحز زاهیری دەگرێ[6]
تەشبیهو تەجسیم هەڵدەگیرسێنێ لەزۆر قوڕاوی تردا دەمێنێ[7]
قائیل بەزاهیر دەگەڵ ئیشارە ئەوە سەفوەتی دڵی دیارە[8]
هووەیداس كەمال وەسفی عیرفانی جیلوەی حەقیقەت ئەسڵی ئیمانی[9]
هەرچی لەئەحكام شەرعییەدا لە ڕەددی لێ مەدە كوفرو زەلالە

١-ئەم كتێبانە نەلە ذیهنی كەسداو نەلە حیفزی كەسداو نەلەزوبانیاو نەلەگوێ یاو نەلە بەیانو تەعبیریا حلوولیان نییە ، چونكە ئەوانە ئەوەندە بەرزن كەلەڕوور ئیدراكی بەشەرەوەن. بەڵام ئێمە تەنها قابیلیەتی ئەوەمان هەیە لێیان تێ بگەینو واتاكانیان بزانین.
٢-غەیرە مەخلووقن: واتە قەدیمن. نەبوونیان پێش كەوتووە. نەپەیوەندییان بەپێغەمبەرانەوە هەیەو نەبە فریشتەوە ، كەواتە ئەوانە هەڵبەستراونین.
٣-هەمووراس: ڕاست. كیزب: درۆ.
٤-بێ مانیع: واتە بەبێ ئەوەی مانیعێكی ئاشكرا هەبێت هەرگیز نابێت لەمانای دەقەكانی فەرموودەی خوا لابدەیت و مانای تریان بۆ لێك بدەیتەوە.
٥-ئەو موددەعی: واتە ئەگەر كەسێك بڵێ : فەرموودەكانی خوا مانای نهێنییان هەیە و كەس نایانزانێ ، ئەوە لەئایین لادانو كوفرە. كامینە: تیا شاردراوەتەوە.
٦-هەركەسێكیش كەهیچ تێ نافكرێو لەدەقەكان تەنها مانای زاهیرییان وەردەگرێ ئەوكەسە دەیەوێ ئاگری فیتنە هەڵبگیرسێنێ.
٧-دەیەوێت خوا بباتە سەر وێنەی مەخلووقات ئەو كەسە خۆی لەناو قوڕولیتەی تێكداندا دەبینێتەوە.
٨-واتە ئەوانەی مانای زاهیری وەردەگرنو ئاماژەش بەهەندێك مانای ناسك دەكەن دیارە ئەوانە دڵساف و نوورانین.
٩-هووەیداس: ئاشكرایە.

نە لە وەهم و حفظ نە لە زبانەدا   نە لە لفظ کوی نە لە لەبانەدا

لە هیچ کاسیدا نیە حلولیان   پا لە وانیچ وی ئەو فامیانان

غەیری مخلوقن بە بێ رێب و شک   نە لبستەن بیان نە لبستە لک

هەر حیاتن تیدا هیچ یەکسەری   هەم واتش لە کذب لخلف بەری

بێ مانع هەرگز نصوص لانەدی   لە ظاهر دشی اجتناب کەی

ئەو مدعی حق معنای باطنە   الحاد و کفری تیدا کامنە

ئەو کەسیچ ئەوا هیچ تی نافکری   ئاها ئەو هەم حق ظاهری دکری

تشبیه و تجسیم ئەلەد کرسینی   لە زور قوادی تردا دەمینی

قائل لظاهر دکل لیشارە   ئەو صفات دلی دیارە

هەم تیدا ئەش کمال و صفت غیر فانی   جلوە حقیقت اصل ایمانی

هەر جیی لە احکام شرعی دا لە   ردی لی هەم کفر ضلالە

موتەشابیهیان سرڕی ئیلاهین
لەمەعنایاندا مەخلووقات لاهین[1]
بەعزێ ئاگاهی حەق دەدا پێیان
بەعزێ لەو سیرڕە کەشف ئەکا لێیان[2]
ئیمان بێرانە تۆبە گشتییان
بی دەنگ لەمەعنا و لەکەیفی‌یەتیان
لەبەعزێ ئایات ئەو کتێباندا
لەلەفز ، یالەحوکم ، یالە هەردواندا
بۆخاتری چەند فائیدەو حیکمەت
نەسخ جائیزەو واقیعە ئەلْبەت[3]
بەیەقین لەجەمع باقی کتێبان
وەجهی ئیمتیاز بۆ قورئان بزان
ناسیخە بۆگشت تێیدایە یەقین
عیلمی ئەووەلین عیلمی ئاخرین
گشت شەوی قەدری مانگی ڕەمەزان
لەلەوح هاتۆتە ئەووەل ئاسمان
لەودوا بەویفق مەسڵەحەتی حاڵ
نازیلْ بوو وەخت بەبیست‌و سێ ساڵ[4]
ساحیبی ئایات موفەسسەلاتە
بوزورگترینی گشت موعجیزاتە
ئەم تەرتیبەوا ئیسە مەلحووزە
بەویفقی تەرتیب ((لوح المحفوظ)) ە

١-هەندێك ئایەت پێیان ئەوترێ ((متشابە)) وەك سەرەتای سوورەتەكان ، ئەوانە سیرڕی ئیلاهین‌و خەڵكی ناتوانن ڕوونیان بكەنەوە. لاهی: سەرگەردان.

٢-هەندێ كەس خوا توانایان پێ ئەداو ئەو نهێنییە لای ئەوان ئاشكرا دەبێت.

٣-جاری واهەیە ئایەتێك ئایەتێكی تر نەسخ دەكاتەوە ، ئەوەش لەبەر چەند حیكمەتێك.

٤-قورئانی پیرۆز دوونازڵبوونی هەیە :

أ/لەلەوحەوە بۆ ئاسمانی یەكەم لەشوێنێكدا كەمەشهووره بە ((بیت العزه)) دانراوە ، ئەمە لەشەوی قەدری ڕەمەزاندا بووە.

ب/لەئاسمانی یەكەمەوە بۆ سەرزەوی بەهۆی ((جیبریل)) ەوە لەماوەی بیست‌و سێ ساڵدا.

متشابهیان سرّ الٰهین ... لە معنایان دا مخلوقات لاهین
بعضی آگاهی حق دا پیّیان ... بعضی لە پیتر کشف اکا لیّیان
ایمان پیّیانە تو بگشتیان ... بحیّیک لە معنی لە کیفیتیان
لە بعضی آیات او کتیبانا دا ... لە لفظ یا لە حکم یا لە هردوا ندا
بوخاطر چند فایدە حکمت ... نسخ جایزە و واقعە البت
بە یقین لە جمع باقی کتیبان ... وجە امتیاز بو قرآن بزان
ناسخە بو گشت پیّشتری بە یقین ... علم اولین علم آخرین
گشت شوی قدر مانگی رمضان ... لە لوح ما توتە اول آسمان
لە دوا بوی بە مصلحت حال ... نازل بو وخت بە وخت بیست سال
حسب آیات مفصلاتە ... بزیکتری گشت معجزاتە
ام ترتیبەو الیستە ملحوظە ... بەوقی ترتیب لوح المحفوظە

بێنوا

بشنەو ئەگەر هەی بەدەلیل مائیل   نەقلی حەزرەتی عوسمان و سائیل[1]
بەو تەورە بووگە لەعەهدی حەزرەت   هەر هەیەو دەویٚ تابە قیامەت[2]
بەبیٚ تەحریف و زیادەو نوقسان   بیٚ سەهوو غەڵەت تەغییرو نیسیان
تەمام ئینس وجن مەلەك بەو دوستوور   ئیجماع کەن میسلی نایەرنە زوهوور[3]
هەموو فوسەحاو بولەغای عەرەب   ساحیب فەساحەو بەلاغەی عەجەب
وەك ئایەتیٚکیان نەدا ئەو بیروون   لەموعارەزە هەموو عاجز بوون[4]
لابە عەقیدەی کافِری بیٚ پیر   [وَقُلْ اِنَّه بَشيرٌ نَذيرْ]
[قَوْلٌ مِنَ الحَقّ فرقانٌ وَفَضْلْ   لاقَوْلُ كاهِنْ لاشِعرْ لاهَزَلْ]
[لاتَقَوُّلٌ ولا اساطير   بَلْ لِلْعالَمينْ هُدىً وَنَذيرْ]
ئەگەر توٚبلیٚی تەنزیل و ئینزال   موعارەزەو نەسخ مازی و ئیستیقبال
لەبەرکردنیان ، تیلاوەتیان   شنەفتنیان کیتابەتیان[5]

١-ئاماژەیە بەو ڕووداوە کەلەسەردەمی ((عثمان)) - خ - دا یەکیٚك لیٚی پرسی : بوٚچی سوورەتی (اخلاص) خراوەتە دوای سوورەتی (لهب) ، ئەویش دەستی هیٚنا بەچاویا بینی لە (لوح المحفوظ) یشدا هەروەهایە ، بووگە : بووە.

٢-ئاماژە بەئایەتی : ((انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون)) دەکات.

٣-نایەرنە : ناهیٚننە. واتە کەس ناتوانیٚ نموونەی قورئان دابنیٚت.

٤-نەدا ئەو بیروون : دەرنەخست.

٥-شنەفتنیان : بیستنیان. دەیەویٚت وەڵامی ڕەخنەی ئەو کەسانە بداتەوە کەدەڵیٚن : سیفەتی "انزال" و تەنزیل و موعارەزەکردن و "نسخ و ناسخ و منسوخ" و باسی ڕابردوو و ئیٚستاو لەمەودواو لەبەرکردن و خویٚندنەوەو نووسین و بیستن ئەمانە هەموو بەڵگەن لەسەر ئەوەی کەئەم کەلامی خوایە حادیسە ئیتر توٚ چوٚن ئەڵیٚی قەدیمە؟

ئێشنوا کە هەی بە لیبل مائل — نقلی حضرتی عثمان بـ ـاب

بو ئەوڕە بو کە لە عهدی حضرت — هەر هەیە دوی تا بقیامت

بە بێ تحریف بێ زیادە نقصان — بێ سهو و غلط تغییر نسیان

تمام انس و جن ملک بو دستور — اجتماع کن بە مثلی نایەنە ظهور

ئەو فصحا و بلغای عرب — صاحب فصاحە بلاغە عجب

وەک آیەتێکیان نەدا ئەو بیرون — لە معارضە هەمو عاجز بون

لا بە عقیدە کافری بێ پیر — وقل انە بشر نذیر

قول حق قرآن و فضل — لا قول کاهن لا شعر لا هزل

لا تقول و لا اساطیر — بل للعالمین هدی و نذیر

اگر تو بێ شرح انزال — معارضە نسخ ماضی استقبال

لە بە گردنیان تلاوتیان — شفقتیان کتابیان

گشت لەسەر حودوس وەجهی قەویمەن | تۆچلۆن دەڵێی کەلام قەدیمەن ؟[1]
دەڵێن ئەگەرچی هیچ سیفاتی حەق | بەسیفەت مەخلووق ناشوبهێ موتلەق[2]
بەڵێ لەلای خەڵق تەحقیق مانە | نموونەیان هەس ئەو نموونانە
بۆ سیفاتی حەق ڕێ دەدەن پێمان | بە [وجهٌ مّا] یی مەعلووم بن لێمان[3]
تۆهەرگا بکەی قەسدی کەلامێ | خەبەرێ ، ئەمرێ یا ئیستیفهامێ
مەعنایەك هەیەویجدانی لەلات | غەیری عیلمتەو سائیری سیفات
بەئەلفازی خۆت تەعبیری دەدەی | لەگوێی سامیعداو زیهنی جێی دەکەی
بەو مەعنا دەڵێن کەلامی نەفسی | نەعەرەبییەو نەکوردیو فارسی
بەسیتەو واحد نەکەم نەکەسیر | قائیمە بەزات تۆوە بێ تەعبیر[4]
ئەمیچیان کەلام تۆیەو لەفزییە | موتەعەددیدەو موتەجەززییە[5]
موختەلیف دەوێ بەڵێ بێگومان | دەلالەت دەکا لەو مەعنا وتمان

١-وەجهی : بەڵگەی تەواو.

٢-کورتەی وەڵامەکە : ئەگەرچی سیفەتەکانی خوا ناشوبهێنینە سیفاتی خەڵق ، بەڵام لای ئێمەش نموونەی ئەو سیفاتانە هەیە بۆ نموونە : تۆ هەرکاتێ ویستت کەلامێ دابنێیت هەر جۆرێك بێت بە وشەو ڕستەکانت ڕای دەگەیەنێت ئەو مەعنایە کەلامی نەفسییە ، واتە کەلامی لەفزی ئەسەرێکە لەکەلامە نەفسییەکەوە پەیدا دەبێت ، ئەم جۆرە دەلالەتە پێی ئەوترێ دەلالەتی عەقلی.

٣-بەو جەما : واتە بەشێوەیەك لەشێوەکان.

٤-بەسیتە : بسیط - واتە کەمو زۆری نییە. کەسیر : کثیر.

٥-موتەعەددید : متعدد - متجزيء.

خلاصە

کُنتە لە سەر حدوث وجیە قدیمن — تو حلوون دلی کلام قدیمن

جواب

دلیلن اگرچە هیچ صفات حق — بعینت مخلوق نا شبیهی مطلق

بلی لەلای خلق تحقیقما نە — نموونەیان هەس او نموو نا نە

بو صفات حق ری دەدن بیان — بوجە تایە معلوم بن لیمان

تو هەرکا بلی قصە ی کلامی — خبری امری یا استفهامی

معنایک هەیە وجدانی لە لات — غیر علمە سائر صفات

بالفاظ حوت تعبیری دەدی — لە کوی ناشە لە ذهنی حی دەکی

بو معنی دلین کلام نفسی — نە عربیە نە کردی نە فارسی

بسیطە واحدە نە کم نە کثیر — قائمە بە ذات تو و بی تغییر

اسبحیات کلام تویە لفظیە — متعددە متجزیە

مختلف ودوی بلی بە کان — دلالت و کالو معنی و متان

بازنە

بێ تەشبیە کەلام نەفسی حەق واتە
غەیری عیلیمیە و باقی سیفاتە[1]
غەیرە مەخلووق و بەسیت و قائیم
بەزاتی حەقق و قەدیم و دائیم
مونافی لاڵی و سکووت و ئافەت
پاك لەحەرف و سەوت بەری لەکەسرەت
نەعەرەبییەو نەسوریانییە
نەیۆنانییەو نەعیبرانییە
لەلەوازیمات حادیس بەرییە
لەهیچ شەیئێدا حلوولی نییە[2]
بەو سیفەتە حەق بێ حودودو حەد
موتەکەللیمە ئەزەل تائەبەد
بەری لەوەسمەت سکووتی سابیق
عاری لەتوهمەت خامۆشی لاحیق[3]
خۆی سیفەتێکە لەکەسرەت دوورە
بەڵێ نیسبەتی غەیرە مەحسوورە[4]
حوسنی ئارەزووی نومایش دێنێ
هەردەم بەتەرزێ خۆی دەنوێنێ
زەبووری ناوە لەسوریانیدا
تەوراتی ناوە لەعیبرانیدا
نیسبەت بەنەزمی عەرەبی مەعرووف
بەموعجیزی گشت موعاریز مەوسووف

١–بێ تەشبیە : بلا تشبیە کەلامی نەفی خواش واتە.

٢–لەلەوازیمات : واتە هیچ پەیوەندییەکی بە (حادث) ەوە نییە.

٣–وەسمەت : عەیب و عاری بێدەنگی پێش و بێدەنگی دوای کەلامەکە.

٤–کەسرەت : کثرة : زۆری تەعەددود. غەیرە : واتە نیسبەت و تەعەللوقاتی زۆرە.

بێ تشبیە کلام نفسیِ حق وتە   غیر علمیە باقی صفاتە

غیرِ مخلوق بسیط قایم   بذاتِ حق قدیم دایم

منافی لالی سکوت آفت   پاک لە حرف صوت بری کثرت

نە عربیە نە سریانیە   نە یونانیە نە عبرانیە

لە لوازمات حادث بریە   لە هیچ شتێدا حلولی نیە

بو صفتە حق بێ حدود حدە   متکلمە ازل تا ابد

بری لە صمت سکوتِ سابق   عری لە تهمت خاموشی لاحق

خوی صفتیکە لە کثرت دورە   بلی نسبتی غیرە محصورە

حسنی آرزوی نمایش دەبێ   هەردەم تطرزی خەمی دو نەبێ

زبوری ناوە لە سریانیدا   توریتی ناوە لە عبرانیدا

یثبت بنظم عربی معروف   بعجز گشت معارض بو موقوف

وا بەتەواتور کەیشتگە لامان — دەلیلی شەرعەو تەمام ئەحکامان
مەسسی حەرامە لەبۆ موحدیسان — هاتووە بۆ حەزرەت پێی دەڵێن قورئان[1]
نیسبەت بەمەحکی بەخەبەر مەعلووم — بەغەیری مەحکی بەئینشا مەوسووم[2]
ئەمری پێ دەڵێن نیسبەت بەمەئموور — نیسبەت بەمەنهی بەنەهی مەزکوور
[والباقي كذا بهذا القياس] — هەربە لیباسێ بەئیسمێ بیناس
بەئیعتباری ئەم زوهووراتە — کەلامی لەفزیو سوحفو تەوراتە[3]
زەبوورە و ئینجیل قورئانی مونزەل — موتەشابیه موحکەم مازیو موستەقبەل
مەککیو مەدەنیو وەعدو وەعیدە — قیسەو ئەحکام ئەمسال عەقیدە
ئەخبار ئەمرو نەهی تەحریمو تەحلیل — ناسخو مەنسووخ تەسبیحو تەهلیل
هەرچی کوتوبو سوحفی مونزەلەن — گشت لەو سیفەتە تەنیا یەك پەلەن
بەم هەموو لیباس زۆر عەجیببەوە — بەم نیسبەتەوەو بەم تەرکیبەوە

١-مەسسی: واتە دەست لێدانی: ((لايمَسه الا المطهرون)).

٢-مەحکی : شتی ڕابردوو دەگێڕێتەوە ئەمە پێی دەڵێن خەبەر.

٣-واتە کەلام لەم حاڵی خۆنواندنەدا ناوی کەلامی لەفزییە ئیتر لەم ڕووەوە: تەورات. زەبوور .. قورئانو جۆرەکانی ئەحکامو ڕابردوو ڕانەبردوو .. دەردەکەون... ئەمانە هەموویان پەلێکن لەکەلامی نەفسی ئەزەلی لەو بابەتەوە کەهەموویان لەو سیفەتە نەفسییەوە پەیدابوون.

گوا بتواتر کێشکە لامانە ‌ ‌ ‌ ‌ دلیل شرعە تمام احکامان

مستیر ایمە لبو مجید شان ‌ ‌ ‌ ‌ ماتوە بو حضرت پێ دلین قرآن

نسبت بحکی بجبر معلوم ‌ ‌ ‌ ‌ بغیر محکی بان مشوشوم

اثری پێ دلین نسبت بمأمور ‌ ‌ ‌ ‌ نسبت منهی بر نهی مذکور

وکتاب فی کذا بهذا القیاس ‌ ‌ ‌ ‌ بر باب باسم بناس

بە اعتبار زەم خود رالتە ‌ ‌ ‌ ‌ کلام لفظی صحف توراتە

زبور انجیل قرآن منزل ‌ ‌ ‌ ‌ متشابه محکم ماضی مستقبل

مکی مدنی وعد وعیده ‌ ‌ ‌ ‌ قصه احکام امثال عقیده

اخبار امر نهی تحریم تحلیل ‌ ‌ ‌ ‌ ناسخ منسوخ تسبیح تهلیل

هرچی کتب صحف منزلن ‌ ‌ ‌ ‌ گشت لو صفتە تنیا یک ملن

بم همولیانە زور عجیب بوە ‌ ‌ ‌ ‌ بم نسبتە و بم ترکیبە

نەگرێت دار

نەکەسرەت دەدا گەرد لەوەحدەتی — نەتەرکیب تۆزێ لەبەساتەتێ[1]
لەفزی وەك نەفسی بۆحەق سیفەتە — چون لەسەر نەفسی [ذو دلالە]تە[2]
تەفاوتی بەین هەیە ئاشکار — نەفسی (بالذات) ە ئەو بەئیعتیبار
هەروەها سیفەت بۆ خودان هەردوو — بە (کلام الله) موسەممان هەردوو
لەئیزافەدا فەرقییان هەیە — ئیزافەی لەفزی مەعنای ئەمەیە[3]
کەمەحزی تەئلیف [ربّ البشر]ە — لەتەسەرڕوفی مەخلووق ئەو دەرە
ئیزافەی کەلام نەفسی مەعرووفە — ئیزافەی سیفەت ئەپاڵ مەوسووفە
کەنەفسی و لەفزی لێت بوو موحەققەق — بزان ئیتیفاق هەس بۆئەهلی حەق
لەمەدا ئەووەڵ قەدیمەو ئەقدەس — جەوازی حودوس تەعەللوقی هەس[4]
بەڵێ خیلافیان هەس لەدووەمدا — بەعزێ نەس دەنێن وەسەر قیدەمدا[5]
بەعزێ تەك ئەولای بەداهەت دەدەن — حوکم بەخەلقی و حودوسی دەکەن

١–واتە: ئەم زۆری و تێکەڵییە بەسەر کەلامی لەفزیدا دێن نەك بەسەر کەلامی نەفسیدا.

٢–ذو دلالە: واتە کەلامی لەفزی دەلالەت لەسەر کەلامە نەفسییەکە ئەکات.

٣–واتە ئەم دوو ئیزافەیە جیاوازییان هەیە ، ئەویش لەوەدا کەئەڵێی (کلام الله) مەبەستت لەفزی بێ واتە کەلامێکە لەکەلامە نەفسییەکەوە سیفەتێکی ڕاوەستاو بەزاتی خواوە.

٤–واتە هەموو عولەمای ئەهلی سوننەت لەسەر ئەوە یەك ڕان کەکەلامی نەفسی قەدیمەو دروستە پەیوەندی هەبێت لەگەڵ: (واجب ممتنع ممکن).

٥–واتە ئەگەر خیلافێك هەبێ لەنێوان زاناکاندا لەسەر کەلامی لەفزییە ، (حەنبەلی) دەڵێن ئەویش قەدیمە. ئەوانی تر لایان وایە کەحودوسی ئەمەیان ئاشکرایە.

نەکثرت دەدا گرد لە وحدت بێ / نە ترکیب توزی لە ئەو بساطتێ

لفظی وکو نفسی بو حق حقیقتە / چونکە ئەسەر نفسی دوو دلالتە

تفاوت بینیان هەیە ئاشکار / نفسی بالذات ئەو بە اعتبار

هەر وەها صفت بو خوداش هەر دوو / بە کلام تعمیمیان هەر دوو

لە اضافەدا فرقیان هەیە / اضافە لفظی تشریفیە

کە محض تألیف رب البشر / لە تصرف مخلوق ئەو دوورە

اضافە کلام نفسی معروفە / اضافە صفتە بال موصوفە

کە نفسی لفظی لیسە بو محقق / بزان اتفاق هەس بو ئەهلی حق

لەمدا ئەوەل قدیمە ئەر حدس / جوازی حدوث تعلقی هەس

بەلێ خلافیان هەس لە دوو مدار / تعبیر نصّ دەنێت وە سەر قیدەمدار

نعیمی تەک ئەو لا بەدابەش دەدەن / حکم تخلقی حدوثی دەکەن

بەعزێکیچیان ، حەق بیانبەخشێ — ئەڵێن لەتەقدیر حدووسیچ دەشێ[١]

غایەتی ئەدەب ڕیعایەت بکەی — ناوی بەمەخلووق بەحادیس نەبەی[٢]

نەك لەداللەوە زیهنت لوول بدا — نیسبەتی حودووث بەمەدلوول بدا[٣]

ئەم هەم بەقەدیم بگرە بەمەحکەم — [وهذا هو الأسلم الأقوم][٤]

بینا لەتەفسیل تەقریری سابیق — ناشنەوییە کەلام ئەزەلی خالیق[٥]

ئیمجار سازەریف بتوێ ئاگاهی — مانای ((سَمِعْتُ كلامَ الله)) ی[٦]

یانی بهیستم نەزمی موئەللەف — دال لەکەلامی ئەزەلی ئەشرەف[٧]

یافامیم کەلام ئەزەلی خوا — لەحەرف و ئەسوات مەسمووعەو سەدا

لەهەردوو سوورەت وادیاریدا — بۆگشت ئەنبییاو مەخلووقی دنیا

مومکینە کەلام حەق بشنەوییە — تەخسیسی مووسا بەتەکلیم چییە ؟[٨]

دەڵێم سەماعێ بۆئەو داگیە ڕوو — ئەوە بەتەریق خەرقی عادەت بوو[٩]

١-ڕای سێیەم ئەوەیە کەحاڵەتەکەیان ((تقرير الحدوث)) ە نەك حادیسی ڕاستەقینە.

٢-واتە وەك ئەدەبێك ، باش وایە ناویان بە حادیس نەبات.

٣-هۆی ئەمەش ئەوەیە نەوەك زیهنی ئینسان گێژببێ و کەلامە نەفسییەکەش وا تێبگات.

٤-کەواتە بائەم باوەڕە ڕابگرین و کەلامە لەفزییەکەش بەقەدیم دابنێین.

٥-لەدەست نووسەکەدا نووسراوە : بینا لەتەقریر تەفسیلی سابیق. ناشنەوییە : نابیسترێ. واتە کەلامی نەفسی نابیسترێت.

٦-بتوێ : بتبێ. ئاگاهی: ئاگاداری.

٧-بهیستم : بیستم.

٨-واتە مادام هەموکەس بتوانێت کەلامە لەفزییەکە ببیستێت ئیتر جیاوازی مووساو غەیری مووسا چییە؟

٩-وەڵامی پرسیاری پێشوو ئەوەیە : ئەوەی حەزرەتی مووسا خەرقی عادەت بووە بەهۆی پیت و وشەوە نەبووە.

تفصیلیات حق بیان نبخشی — دلین له تقدیر حد و تسبیح دشی
غایت ادب رعایت بکه — نادی بمخلوق شجا دیث بنی
تنکه داله وه وهنت لول بدل — نسبت حدوث بمدلول بدل
ام هم بقدیم بگره محکم — وهذا هو الاسلام الاقوم
بنا له تفصیل تقریر بق — ناشنوینه کلام ازلی خالق
اجازت طرف سیدی آگاهی — معنای سمعت کلام الله
یانی بیشتم نظم مؤلف — دالّ له کلام ازلی اشرف
یا فامیم کلام ازلی خدا — له حرف و صوات مسموعه و صدا
له هردو صورت واویاری دل — بو کشت مخلوق دنیا
ممکنه کلام حق بشنوی — تخصیص بوسی بتکلیم چیه
ولیم عی بو اوداکیه ر و — او لطرق خرق عادت بو

بیلا سەوت و حەرف بیلا کەیفییەت | هەروەکو ڕوئیەت ڕۆژی قیامەت[1]
یابیستی بەحەرف ، سەوت و سەداوە | ئەمما بەگشت [عضو] لەهەموولاوە[2]
یالەیەك لاوە نەك ئەوسەداوێ | کەتێیدا دەخڵ بۆماسیواوێ[3]
وەك تەوسسوتی مەلەکی کیتاب | هەرسێیان بەوە جەتەخسیس حیساب[4]
واتە [تلقي] جبریلی ئەمین | بۆ وەحیی حەزرەت [ربّ العالمین]
وەهابوو سەماع ساحیب تەخت و تاج | بۆکەلامی حەق شەوەکەی میعراج[5]
"فالحمد لله على نِعمته | خص من يشاء بمرحمته
ثمّ الصلاة مع سلام تامّ | على النبيّ والآل الكرام"
ئەسڵی چوارەم بەبێ قوولەقوول | ئیذعانە بەجەمع نەبی‌یو ڕەسوول[6]
لەشەریعەتدا بەقەولی موختار | ڕسوول شەخسێکە ڕاس فیعل و گوفتار
ئەکمەل و ئەفزەل [عقلاً وخُلْقاً | قُوّة راي فِطْنَةً خَلْقاً]

١–وەك چۆن لەباسی ڕوئیەتدا باسمان کرد کەموسوڵمانان لەو ڕۆژەدا چۆن خوای خۆیان ئەبینن.

٢–وەڵامێکی ترە.

٣–وەڵامی سێیەمە.

٤–هەرسێ وەڵامەکە دەری ئەخەن کەئەوەی مووسا چ جیاوازییەکی هەیە لەگەڵ خەڵکانی تردا.

٥–جبریلی فریشتەش بەیەکێك لەوسێ شێوەیە کەلامی لەخوای گەورە وەرگرتووە ، هەروەها پێغەمبەر لەشەوی میعراجدا. کەواتە دەرکەوت کەبۆچی بەمووسا دەوترێت ((کەلیم)) و بەکەسی تر نەوتراوە.

٦–قووله قوول : شەڕە قسە. ئیذعانە: بڕواکردنە.

بلا صوت حرف بلا کیفیت　　بڕ و کور ئوینن روژ قیامت

نابیستی بحرف صوت صداوه　　اما بگشت عضو له بمو لاوه

یا له یک لا و تک او صدا وی　　که تیدا دخلی بو ماسوی دی

دکت تو تَطِ ملک کتاب　　هر سیان بو جبه تخصیص حساب

واته تلقی جبرئیل امین　　بو وحی حضرت رب العالمین

دکا بو سماع صاحب تخت تاج　　بو کلام حق شو که معراج

فالحمد لله علی نعمته　　خص من یشا بمز رحمته

ثم الصلوة مع سلام تام　　علی النبی والآل الکرام

اصلی چوار دبی قوله قول
اذعان بجمع بنی رسول

له شریعت دا القول مختار　　رسول شخصکه راس نبی کفتار

اکمل افضل عقلا و خلقة　　فوق ذوی فطنة خلقا

بەشەجاعەت و بەحیکمەت وجوود عیففەت و تەقوار خەشیەت لە مەعبوود[1]
بەعیلم و بەحیلم لەگشت هاوعەسران سیوای سنفی خۆی یانی ئەنبیان
[بنَسَبِهِ قَطُّ لَمْ تَقُمْ دَناعَةُ الأَبِ خَناءةُ الأُمِّ]
پاك وێ هەر لەوەخت ئیبتدای بەعسەت تابە ئیستیقرار ئەمری نوبووەت
لەگولی و لالی و کوێری و هەرئافەت کەوا تەبعی خەڵك لێی بکا نەفرەت
بەری وێ لەعەیب کەمی مورووەت لەدوونی سەنعەت وەکو حەجامەت
مەعسووم بێ لەگشت گوناهان سەرجە لەدوای نوبووەت لەوێو بەریج هەم[2]
"اوحی الیه شرعاً المولی لَهُ کِتابٌ انزِلَ امْ لا"
"وقد صَدَرَ الأمْرُ عَلَیهِ بِتَبْلیغِهِ المُوحی اِلَیْهِ"
ئەر بەگەیاندن پێی مەئموور نییە وەها بزانە ئەوە نەبییە
بەقەولێ هەردوو هەربەیەك مەعنان ئەمربەتەبلیغ شەرتە بۆ هەردووان[3]

١–بەشەجاعەت : ئەمانە ئەو سیفاتانەن کەپێویستە لەپێغەمبەراندا دەبێت هەبن.

٢–لەوێوبەریج : لەوەو پێش. پوختەی قسە لەم بارەیەوە ئەوەیە : ڕەسوول و نەبی هەردوو خاوەن شەریعەتن ، بەڵام ڕەسوول ئەوەیە کەئەمری پێ کرابێ تەبلیغ بکات ، بەڵام (نەبی) ئەو ئەمرەی پێ نەکراوە ، واتە هەموو ڕەسوولێك نەبییە ، بەڵام هەموو نەبییەك ڕەسوول نییە.

٣–واتە ڕایەك دەڵێت هەردوو ئەبێ تەبلیغ بکەن ، کەواتە جیاوازییان نییە.

شجاعت حکمت و جود   عفت تقوی خشیت لە معبود

تعلیم تعلم لە کشت یاو عصران   سوای صنف خۆی بێ یانێ ابنیان

تنبیه قید لم تقسم   دنائتِ آلاو خنا بتر الام

تا عودی هر لە وقت ابتدای بعثت   تا بە استقرار امر نبوت

لە کلی لالی کوری هر آفت   کو اطبع خلق لێی بکا نفرت

ئەبێ وی لە عیب کمی مروت   لە دونی صنعت وکو حجامت

معصوم بێ لە کشت گناهان سرجم   لە دوای نبوت لەلوی بیچ هم

أوحی الیه شرعاً المولی   لە کتاب انزل او لا

وقد صدق دالآمر علیه   بتبلیغه الموحی الیه

ار بکیاندن پێی مأمور بێنە   واکا بزانە اوە نبیە

بقولی مەر هر یک نعمان   امر بە تبلیغ شرطە بو هردوان

عەدەدیان وەها "ذو الأشتهارة"   کەسەدو بیست و چوار هەزارە[1]
بەڕوایەتی تر وەها دیارە   کەزیاترن لەئەم شومارە[2]
[فَالأولى قَولُكَ لِكُلِّ احَدْ   لاتَنصِّ على شيءٍ مِنْ عَدَدْ]
موڕسەل سێ سەدو سێزدە مەشهوورە   ئەویچ عەدەدیان هەربەو دوستوورە[3]
عەدەدی جەمعی " أولو العزميان "   ئەر "ابو البشر" نەوێ لەگەڵیان[4]
مەشهوور پێنج کەسن نووح و ئیبراهیم   حەزرەتی مووسا مەوسووف بەکەلیم
"عیسی ابنُ مَرْيَمْ" پەیدا "بِلا أبْ"   ((كلمةُ الله)) ، [رُوحُ الله] لەقەب
پێنجەم [محمد سيد العالم   صلّى عليهِ رَبّي وَسَلَّمْ]
وعلى الباقي من النَّبيينْ   وعَلى آلِ كُلٍّ أجْمَعين
وادەبێ پێیان ئیمان ئاوردن   باوەڕبکەی حەق هەڵی بژاردن
هەموویان بەمەحز فەزڵ و نوبووەت   بێ سەبەبی کەسب تاعەت ڕیازەت[5]

١-ذو الأشتهارة : مەشهوورە
٢-شومارە: ژمارە
٣-ئەویچ : ئەویش
٤-ابوالبشر : ئادەم
٥-واتە ئەمانە بەمەحزی لوتفی خوا کراون بەپێغەمبەر نەک لەڕێی هەوڵدان و ڕیازەتکێشانەوە.

عددیان و ما ذو الاشتباره ... کە صد و بیست چوار هزاره

بروایتی تر و اعدیاره ... کە زیاترن لەم شماره

فالاولیٰ ترکٌ لکلّ احد ... لا ننصّ علی شیءٍ من عدد

رسل سه صد سیزده مشهورن ... اوپچ عددیان هەر لەو دستوره

عدد جمع اولو العزمیان ... ار ابو البشر نبی دکلبان

مشهورین پنج کس نوح ابراهیم ... حضرت موسی موصوف بکلیم

عیسی بن مریم بیدا بلا اب ... کلمة الله روح الله لقب

پنجم محمد سید العالم ... صلی علیه ربی وسلم

وعلی الباقی من النبیین ... وعلی آل کلٍّ اجمعین

واده بی بیان ایمان آوردن ... باوەر بکی حق هلبژاردن

همویان به محض فضل نبوت ... بی سبب کسب طاعت ریاضت

بۆ نوبووەتو وەحیی شەرائیع
بۆ دەفعی ئیشکال حەللی وەقائیع
بۆ ڕەهنومایی و ئیرشادی عیباد
بۆ ئیتمامی ئەمر مەعاش و مەعاد
((مبلغين عنِ اللهِ الحَقّ))
کول موخبیر سادیق ناسیحی موتلەق
بەهەر تەرزێ حەق ئەمری پێ فەرموون
بەو تەرزە ئەژێر باری تەبلیغ چوون
دەگەڵ ئەو هەموو دوشمنی زۆرە
ئەو تەعنەو لۆمەو ئەوشەڕو شۆرە
گەیاندیان بەسەعی بێ حەددو غایەت
پەیغامی خوا ئایەت بەئایەت
بەیانیان فەرموو بەیانی موبین
[اصلاً و فَرعاً] گشت ئەحکامی دین
[طابت الدنیا بدعوتهم
جزاهم الله عن امتهم]
لەئەسڵی سوبوت نوبووەتیاندا
تەفاوت نییە لەبەینییاندا[1]
هەرکەسێ تەکزیب بکا یەکێکیان
ئیمانی نییە بەهیچ کامێکیان[2]
حەق هەموو بۆ سیدق دەعوای نوبووەت
دابەموعجیزات باهیرە قووەت[3]

١-ئاماژەیە بەئایەتی " لانفرق بين احدٍ من رسلهِ".

٢-واتە ئەگەر یەکێك ئیمانی بەیەکێکیان نەبێت ، ئەوە وەك ئەوە وایە کەباوەڕی بەهیچ کامێکیان نەبێت.

٣-واتە : خوا بۆ ئیسپاتی ڕاستیی قسەیان پشتی گرتوون بەهۆی دەرخستنی موعجیزەی گەورەوە.

بۆ نبوّت وحی شرایع — بۆ دفع اشکال حلّ وقایع

بۆ رەهنمایی ارشاد عباد — بۆ اتمام امر معاش و معاد

مبلّغین عن الله بحق — کلّ مخبر صادق ناصح مطلق

هەر طرزی حق امری پێ فەرموون — بۆ ذرّە ازێ بار تبلیغ چوون

دەگەڵ او هەمو دشمنی زۆر زۆرە — او طعنە لومە او شر شۆرە

گیاندیان لە بعضی بحجة غایت — پێغام خدا آیت بآیت

پیانیان فەرمویان بپێن — اصلاو فروعات احکام دین

طاعت الله نیا بدعو ربهم — جزاهم الله عن امتهم

لە اصل نبوت نبیان دا — تفاوت نیە لە بینیان دا

هەرکس تکذیب یکیکیان — ایمانی نیە بهیچ کامیکیان

حق هموی بو صدق دعوای نبوت — دا معجزات بابرە قوت

موخالیف پێیان گشت لەناو دەرچوو   تابی عاریزەی ئەوانیان نەبوو[1]

ڕاسە ویلایەت وەلی بەکەسبە   کەسبی موحتەمەل بۆ عەزل و نەسبە[2]

بەڵێ نوبووەت بەمەحزی فەزڵە   مەنسەبی نەبی بەری لەعەزڵە

دائیم موراقیب پەروەردگارن   لەعەینی خەودا گشت دڵ بێدارن[3]

[ظاهرا] نەوعە مەماتێکیان هەس   لەگۆڕدا نەوعە حەیاتێکیان هەس[4]

خاك ناڕزێنێ جیسمی پاکیان   هیچ زەرەر نادا لەئیدراکیان[5]

لەحەدیسدا هەس کەنوێژ دەکەن   تەشریفیان وەحەج (بیت الله) دەبەن

هیچ کەس لەمەلەك لەجن لەئینسان   نەگەیوەو ناگات ئەو ڕوتبەی ئەوان

بەڵێ شەرەف هەس لەناو خۆیاندا   بۆ بەعزێ بەسەر بەعزێکیاندا

"حسب ازدیاد" ئاداب و حەسەب   بەئیستیفای ئەسڵ تایەفەو نەسەب

بەئیعتیباری عوموومی دەعوەت   غەڵەبەی عیلم و حیلم و مەعریفەت

١-لەدەست نووسەکەدا نووسراوە: گشت لەکار دەرچوو. واتە موخالیفی ئەو پێغەمبەرانە کەئەو موعجیزانەیان بینی جەو جووڵیان نەماو هێزی بەربەرەکانییان نەما.

٢-لەدەست نووسەکەدا نوسراوە: (موحتەمیل) واتە جیاوازی وەلی لەگەڵ پێغەمبەر لەوەدایە کەوەلی ئیحتیمالی عەزلی هەیە ، بەڵام ئەو وانییە.

٣-پێغەمبەران لەکاتی نووستنیشدا دڵیان خەبەردارە.

٤-واتە دەمرن ، بەڵام لەناو گۆڕدا جۆرە ژیانێکیان هەیە.

٥-ئاماژەیە بەحەدیسی : ((ان الله حرم على الأرض ان تأكل اجساد الأنبياء)).
ئیدراك : هەست و هۆش.

مخالف پیایان گشت لە ناو درچو نە بە عارضە او ایشان نەبو

بز معارضە

ذاتە و الوهیت وە لی نکسبە گشتی محتمل بو عزل نصبە

بی نبوت پیغمبر فضلە منتصب بنی بری لە عزلە

دائم مراقب پیرو کارن لە عین خودا گشت دل بیدارن

طی بیرا نوعە مما تیکیان پس لە کوردا نوعە حیا تیکیان پس

خاک زار زمینی جسم پاکیان هیچ ضرر نادا لە ادراکیان

لە حد بیشا اهل کس تو نزدیکن تشریفیان وحج نبت الله دین

هیچکس لە ملک لە جن لەوان نیکە نالات مرتبەی اوان

بی شرف هەن لە ناو خو یا ندا بو بعضی بسر بعضیکیان دا

حتا ارزیان آداب حتّ بە اصطفای اصل طایفە نسب

بە اعتبار عموم دعوت غلبە حلم علم و معرفت

لەئیستمراری موعجیزاتدا
لەزۆری ئەحکام فرووعاتدا

لەحەیسییەتی کەسرەتی ئوممەت
بەمەتانەتو توولی شەریعەت

بەخەسائیسو کەراماتی چەند
مومتاز بێو ذیکرو شوهرەتی بوڵەند

"فَلِذا" حەزرەت سەییدی سەروەر
فەزڵی هەس وەسەر هەموو دا یەکسەر[1]

(أولو العزم) یان لەغەیرو موڕسەل
لەغەیرە مورسەل بزان بەئەفزەل[2]

ئەووەڵ لەئەووەڵ ئەنبیا ئادەم
لەنوبووەتی قەڵەم دەدا دەم[3]

بۆ ئادەم هەیە نوبووەت ئیسپات
[بالكتاب اذ تدل الآيات]

على اَنَّهُ قَدْ أُمِرْ نُهِيَ
وَلا نَبِيٍّ فِي زَمانِهِ

بەس بۆغەیری وەحیی هیچ مەبەساعی
[كذا بالسنة وبالأجماع]

ئینکاری مەکە وەك بەڕاهیمە
کوفرو زەلالی یەکجار قایمە[4]

دووەم لەخاتەم ئەنبیاو ڕوسول
[خير المرشدين لخير السبل][5]

١-(فلذا) واتە لەبەرئەو هۆیانەی کەلەسەرەوە باسکران دەرئەکەوێت (محمد - د.خ) لەهەموان گەورەترە و پایەوپلەی بەرزترە.

٢-واتە ئەوانەی لەوەوپێش ناومان هێنان کە (اولو العزم) ن لەوانی ترگەورەترن، هەروەها ڕەسوول لەنەبی گەورەترە.

٣-ئەووەڵ: واتە بەرلەهەموو شتێك. لەئەووەل : یەکەم.

٤-واتە ئینکاری پێغەمبەرایەتی مەکە وەك "بورەهمەنەکان" کەدەڵێن ئادەم پێغەمبەر نییە ئەو قسەیە کوفرو گومڕاهییە.

٥-دووەم : واتە دووەم جار قەڵەم دەم لەباسی ئاخری پێغەمبەران دەدات ، کەئەویش حەزرەتی (محمد) ە د.خ.

لە استمرارِ معجزاتدا		لە زۆریی احکام فروعاتدا

لە حیثیتِ کثرتِ امّت		بمتانتِ طولِ شریعت

بە خصائص کراماتِ حبیبە		متانتی و ذکر و شهرتی بلند

فلهذا حضرتِ سیدِ سرور		فضلی هس و سر همو دا نبیە

اولو العزمیان لە غیرِ رسل		لە غیرِ رسل یان بافضل

اوّل لە اوّلِ انبیا آدم		لە نبوتی قلم دەدا دەم

بۆ آدم هیە نبوتِ اثبات		بالکتاب اذ تدل الآیات

علی ان نقلت اجری نفسی		والا نبی حقی زما نید

پس بۆ غیرِ وحی هیچ مبرهن خی		کذا بالکتب و بالاجماع خ

انکاری مکە وکو برا هیمە		کفر مثلا لیکجا زرقیمە

دووەم لە خاتمِ انبیا و رسل		خیرُ المرشدین لخیرِ السبل

آخیر نعام...

ئایینەی وەسفەین جەلال و جەمال "بالغ بأقصی آیات الکمال"[١]
بۆ دەریای وەحدەت هیمەت ناری فولك زیبی سەرای غەیب مەلەکووتی مولك[٢]
لەهەرجێ بۆی هەس ئیسمی موجەددەد [حکمه] ئەحمەد مەحموود موحەممەد[٣]
"قمرٌ لَهُ المنازل قُدِّرْ بَلْ شَمْسٌ تَجْرِي الی مُسْتَقَر"[٤]
مەککە مەشریق و مەدینە مەغریب باوك ((عبدالله عبدالمطلب))[٥]
دایك ئامینە کەنیشکی وەهەب لە (کلاب) دا [ملاقی النسب][٦]
نەسەبی هەرتا عەدنان مەشهوورە تەعدادی لەگرە غەیرە زەروورە
زەروور ئەمەتە دەم لەمەبدەین ئیزهاری پاکی نەسەبی بکەین[٧]
بینا لەتەحریر نیحریری "ڕازی" خوداو پێغەمبەر لێی بیەن ڕازی[٨]
((وقد وافق ذلك الأمام جماعةٌ مِنْ کِرامِ أعلام))
ئاباو ئوممەهات سەییدی عالەم هەرلە والیدەین هەرتا بەئادەم

١-ئایینەی: واتە ئەم زاتە بۆتە ئاوێنەو سیفەتی جەلال و جەمالی تیا دەبینرێت، یەکەمیان بەرامبەر بەکافران و دووەمیان بۆ موسوڵمانان.

٢-فولك: کەشتی. زینەت: جوانی. واتە: پێغەمبەر (د.خ) لەدەریای وەحدەت دا سووتەمەنی کەشتییەکەیە و زینەتی بارەگای موڵکی غەیبە.

٣-واتە لەهەر شوێنێ ناوێکی تایبەتی هەیە..

٤-ئیقتیباسە لەئایەتی "والقمر قدرناه منازل... والشمس تجری لمستقرلها"

٥-واتە لەمەککە هەڵهات و لەمەدینە ئاوابوو.

٦-واتە لەکیلاب دا هەردووکیان یەك دەگرنەوە.

٧-نەسەبی بکەین لەچاپەکەدا نووسراوە (سیلسیلەی).

٨-تەحریر: نووسینی. نحریر: زانا. ڕازی: خاوەنی تەفسیری کەبیرە.

آینە و صفتین جلال جمال — بالغی بأقصی غایات الکمال

بۆ دریای وحدت بێمنت یاری ئەکی — تیغی سرای غیب ملکوتی ملک

لەهەرچی بوی هەس نسبی مجدّد — یکیمە احمد محمود محمّد

قمر لە المنازل قمر — بل شمس تجری الی مستقر

مکە مشرق مدینە مغرب — باوکی عبدالله عبدالمطلب

دایکی آمینە کنشکی وهب — لەکلا بدال ملاقی النسب

نسبی هەر تا عدنان مشهورە — تعدادی لکرە غیری ضرورە

ضرور ئەستە دەم لەمە بدەیت — اظهاری باکی نسبی بکیت

بنا لە تحریر سخر رازی — خدا و پیغمبر لێی بێت راضی

وقد وافق ذلک الامام — جماعتی کرام اعلام

آبا و امهات سید عالم — هەر لە والدین هەرتا آدم

((بِأدِلَةِ كالقصرِ المشيد)) بێ شیرك و ضەلال كول [على التوحید][1]

خوسوس والیدەین ماجیدەینی ئەو ئەسڵەینی نەجیب ناجی بەینی ئەو

عەقیدەت بویٚ "على التحقیق"ە ئەهلی نەجاتن بەم سێ تەریقە[2]

ئەووەڵ نەگەیشت ئەلایان دەعوەت لەبەر بوونیان لەوەختی فیترەت

دەگەڵ ئەمیچە جووان بوون مردن ئیمكانیان نەبوو بۆ سەفەركردن

حوكمی كەسێكیچ پێی نەگەت دەعوەت نەجاتەو داخیڵ بوونە بەجەننەت

دووەم بوون لەسەر دینی ئیبراهیم بوون لەسەر تەوحید بێ تەردید موقیم

ثالث ئیحیای حەق مەرحەمەتی كرد زیندەگ بوونەوە ئیمانیان ئاوورد

بەڕوتبەی بوڵەند تابوون موتحەف بۆ زیادەی فەزل كەمال و شەرەف

بویٚ بۆئەوان فەرق و تەفاوت دەگەڵ سائیرین لەئەهلی فیترەت

[والحاصل] ئەوبەدر زوڵمەت زەدای لەیل ئەو میهری ئەییام لەضیای ئەو كەیل[3]

١-واتە: بەبەڵگەی زۆر بەهێز ئەوانە شیرك و گومڕایییان نەدیوە و كافرنەبوون.

٢-واتە: سێ بەڵگە هەن كەدەری دەخەن ئەوانە كافرنین:

أ/ دەعوەتی ئیسلامیان پێ نەگەیشتووە، چونكە لەفیترەت واتە كاتی پێش پێغەمبەر وەفاتیان كردووە.

ب/ لەسەر ئایینی حەزرەتی ئیبراهیم بوون.

ج/ لەسەر دوعای پێغەمبەر زیندوو بوونەوە و ئیمانیان هێناوە.

٣-بەكورتی ئەو مانگی بەشەوقە كەتاریكاییلابرد ئەو خۆرەی كەهەموو جیهان پڕبووە لەڕووناكی ئەو.

بادلیە کالقصر المشید — بێ شرک ضلال کل علی التوحید

خصوص والدین ما جدین او — اصلین نجب ناجبین او

عقیدە بوی علی التحقیقه — اهل نجاتن بم سه طریقه

اول نکیشن الایان دعوت — لەبر بوینیان لە وقت فترت

وکل امیجه جوان بون مردن — اسکانیان نبو بو سفر کردن

حکمی کسیکیچ نی نکت دعوت — نجاته داخل بو نه جنت

دوەم بون لەسر دین ابراهیم — بون لەسر توحید بە دینی مستقیم

ثالث احیای حق مرحمتی کرد — زیندەکرد بونەوە ایمانیان آورد

مرتبە بلندە تا بون مشرف — بو زیادە فضل کمال اشرف

بوی بو اوان فرق تفاوت — دگل سایرین لە اهل فترت

وستحاصل او بدر ظلمت یدای لیل — او فجر ایام لە ضیای اوکیل

وەبورجی ئەصلاب تەییباتەدا وەدارەی ئەرحام تاهیراتەدا[١]
تلووعی سەرداو غورووبی ئاورد حەرەکەو سەیرو دەوری تەواو کرد[٢]
تابەشنۆی بۆی نەسیمی ئەزەل لەوەختی ڕەبیع (ربيع الأول)[٣]
بەسەد نەزاکەت لەتۆی پەردەوە خونچەی وجودی خەندەی کەردەوە[٤]
شێوەو شیمە پاك ڕەسمو ڕەویە چاك ئاوێنەی بێگەرد ئایین شەرەفناك
باتین لەزاهیر چاکە عەجیبتر خەڵوەت لەجەلوەت ئەدەب غەریبتر[٥]
کردار حەمیدە پەسەندیدە حاڵ عومری شەریفی گەیشتە چل ساڵ
خوم حەوسەڵەکرد ئەربەعین بگەرد مەی ساف بوو بێ دورد ئەهلی مەشرەب گەرد[٦]
جام نیشتە سەردەس ساقی هەڵساوپێ هەموو ئەجزای گوێ سەدای دەی کەی تێ
ڕەشحەی نەوای ساز حیجازی ئاورد ئیبراهیمی نار ئاهەنگی سەرد کرد
ڕاس نەورۆزی بوو موخالیف حەزین [بعث الى الخلق اجمعين]

١-بورج: قەڵات. ئەصلاب: پشت. دارە: ئەو شوێنەی کەبەدائیرە دەورە درابێ. تاهیرات: پاك.

٢-مەولەوی لەم شیعرەدا چەند زاراوەیەکی زانستی ئاسمان شوناسی کۆنی بەکارهێناوە، وەك : طلوع - غروب - حركة - سير - دور.

٣-شنۆ: شنەبا. بۆ: بۆن. نەسیم: بای نەرم. ڕەبیع: بەهار.

٤-خەندە : پێکەنین.

٥-جەلوەت: ئاشکراو دیار.

٦-خوم: کووپەی شەراب. حەوسەڵە: سەبرو خۆگرتن. ئەربەعین: چلە. بگەرد: ڕابورد تێپەڕی. بێ دورد: بێ خڵتەو ساف. ئەهلی مەشرەب: ئەهلی زەوق. گرد: کۆبوونەوە. واتە: کووپەی شەراب کۆن بوو تا چلەی تەواو بوو، ئەهلی زەوق کۆ بوونەوە چاوەڕوان جام بەدەستەوە. مەیگێڕ ئامادەبوو تەنها یەك تکە عارەق لەکاتی ئەو ئاوازەی کەلەسازی حیجازییەوە هات ئەو ئاگرەی سارد کردەوە کەوەك ئاگرەکەی ئیبراهیم بوو مرۆ چاکەکان کەوتنە جەژنەوەو خراپەکانیش خەمبار، ئیتر (محمد) کرا بەپێغەمبەری هەموو عالەم.

وبرج اصلاب لیتبا تدا   ودائره ارحام طایر ابتدا

طلوعی سروا و غروبی آورد   حرکه سیر دوری تو اوکرد

تا بشنوی بوی نسیم ازل   فروخت ربیع ربیع الاول

لبخندزا اکت له توی پردق   غنچه وجودی خندن کرده وق

شیوه شیمه پاک زنسم روئیه جاکز   آیینه بی گرد آیات شرفناک

باطن تیره ظاهر جاگه عجیب تر   خلوت له جلوت ادب تعزیب تر

گرد از حمیس پشندیه جال   خمر شریفی کیشته جلال

ختم ختصله کرد از لعبت بکرد   مصفاف لو بی درد اهل شرب کرد

جام نیشته سر دست ساقی هات و بی   همواجزای کوی صدای دی گی تی

رشحه نوای ساز حجازی آورد   ابراهیمی ناز آهنگ سر دکرد

زاش نفر زی بو مخالف خزین   نعبث الی الخلق اجمعین

ئیددیعای مەنسەب نوبووەتی کرد — بۆ سیدقی شاهید موعجیزەی ئاورد
ئیسپاتی هەردوو بەتەواتورە — مونکیری یەقین "ضال و کافر" ە[1]
ئەو چیهرەی سیمای مونەووەرەی ئەو — ئەو خولق و سیرەت موتەههەرەی ئەو
ئیزهارو بەیان ئەو حەقائیقە — ئەو مەعاریفەو ئەو دەقائیقە
ئەو سەخاوەتە ئەو فوتووەتە — ئەو شەجاعەتە ئەو موروووەتە
ئەو سەباتەو ئەو ئیستیقامەتە — ئەو بەقای ئاسار تاقییامەتە
ئەو زوهدو وەرعە نەوعە عیبادە — ئەو تەکمیلی نەفس دەرهەق عیبادە
ئەو تەسلیکەو ئەو تەرزە ئیرشادە — ئەو ئال و ئەسحاب ئەو ئیستیر شادە
بەبێ موعجیزەو دەردە سەری ئەو — بەس بوو بۆ ئیسپات پێغەمبەری ئەو[2]
لەمە عەجیب تر موعجیزە مەشنەو — ئۆمی و عەللامە هەتیو بەئەدەو[3]
نەما ئیحتییاج ئەهلی زەمانە — حەق نەبیی تر بکا ڕەوانە

١-تەواتور: هەواڵێکە کەگومان لەڕاستیدا نەبێت. هەردوو: مەبەستی ئیدیعای پێغەمبەرایەتی و نیشاندانی موعجیزەیە.

٢-واتە ئەو سیفاتە بەرزانەی کەباسمان کردن هەرئەوانە بەس بوون بۆ ئیسپات کردنی دەعواکەی ئیتر پێویستی بەموعجیزە نەبوو.

٣-هەرئەمەش موعجیزەیە کەیەکێك نەخوێندەوار بێ کەچی هەموو شتێك بزانێ. بێ باوك کەچی زۆر بەئەدەب بێت.

ادعای منصب نبوتی کرد   بو صدقی شاهد معجزه آورد

اثبات جزم نبوت ا کرد   منکری بقای ضال کافره

او حسب سمای منوره او   او خلق سیرت مطهره او

اظهار و بیان او حقایقه   او معارفه او دقایقه

او سخاوته او فتوته   او شجاعته او مروته

او ثباته او استقامته   او لقای آثار تا قیامته

عبارت مخلوق

او زهد و ورعه و نوعه عباده   او تکمیل نفس در حق عباده

او تسلیکه او طرز ارشاده   او آل اصحاب او بشرناده

به جز معجزه دەدی بشر او   کس بو بو اثبات پیغمبر او

لمه عجیبتر معجزه نشو   او حی علامه هیچ به اد و

نما احتیاج اهل زمانه   حق نبی تر بکا روانه

مەعلووم بوو لەلای هەرکەسێ بیناس
"محمد" بێ شك "ختم الأنبيا" س
لەئەمری عیسا هیچ پەشێو نەبی
بەرلە موحەممەد بووگە بەنەبی[1]
کەهاتە خواریچ هیچ شوبهەی نییە
هەرتابیعی شەرع موحەممەدی‌یە
شەرعی خۆی مەنسووخ تازەی بۆنایە
خەلیفەی جەناب ڕەسوولولڵایە
هیچ دینێ قوبولْ ناکا لەهیچ کەس
ئیللا ئەم دینی ئیسلامە کەهەس
ئەهلی ئیمان گشت پێی تێژن ئیمان
سەلیب دەشکێنێ لادەبا خووگان
لەو عەسرە خۆشتر کەس نایشنەوێ
دەڵێن ژن تێری‌و وەلەدی دەوێ[2]
وەختێ کەدەمرێ بەئەمری بێ چوون
دەکرێ لەخزمەت حەزرەتدا مەدفوون
بووبەکرو عومەر دەکەونە ئەبەین
[طوبى للشيخين بين النبيين][3]
تێی هەڵدە مەزهەب فەلسەفەی خیداج
ئیمان بێرانە بەقیسسەی میعراج[4]
[ماكانَ مابي يَفي بِحَمْدِهْ
سبحانَ الَّذي اسرى بِعَبْدِهْ][5]

١-واتە ئەگەر یەکێك بپرسێت تۆ چۆن ئەڵێی محمد دوا پێغەمبەرە کەچی بەپێی حەدیس لەئاخر زەماندا عیسا دێتە خوارەوەو فەرمان ڕەوا دەبێت ؟ لەوەڵام دا دەڵێم: ئەو تابیعی شەرعی "محمد"ە.

٢-خووگ: بەراز.

٣-ئەبەین: لەنێوان.

٤-خیداج: شتی ناتەواو. منالْ کەپێش کاتی خۆی لەدایك ببێت. مەبەستی ڕای ئەو فەیلەسووفانەیە کەدەڵێن: جیسم بەهیچ جۆرێك دڕان‌و پێکەوە لکان ڕووی تێ ناکات، کەواتە مەسەلەی میعراج نابێت ڕووبدات.

٥-واتە من توانای ئەوەم نییە کە ستایشی خوا بەتەواوی بکەم تەنها ئەوەندە دەڵێم: پاکی بۆ ئەو خوایەیە کەشەو ڕەوی بەبەندەکەی خۆی کرد.

مەعلومم بو لەلای هەرکەسێ مناش　　محمد ﷺ بێ شک ختم الانبیاش

لە ئەمری عیسێ هیچ نەبشو نبی　　بێ لە محمد ﷺ بوکە بە نبی

کە ئەمانە خوارێ هیچ شبهە نینە　　هەر تابعی شرعی محمد ﷺ یە

شرعی خوی منسوخ تا ئەو نابێ　　خلیفەی جنابی رسول ﷺ تیە

هیچ دینی قبول نابکا لە هیچکس　　الا ئەم دینی اسلامە کە هەس

ئەهلی کتاب گشت پێی تیرن ایمان　　صلیب دشکینی لادبا خوکان

لەو عصرە خوشتر کەس نابینوی　　دلێن زن تیری وکلی دوی

وەختێ کە دمری بە ئەمری بیچون　　دکری لە خدمت حضرتدا مدفون

بوبکر عمر دکونە ئا　　یەت　　طوبى للشخصين بين النبيين

بێ هەلدە مذهب فلسفە خدا (تعالى) ج　　ایمان بیرانە لقصە معراج

ئاکاتە نابێ یعنی بجسمە　　سبحان الذی اسرى بعبدە

زاهیری [اسری بعبده] دەکات — میعراج [بالیقظة] و "بالشخص" ئیسپات[1]

نەك بەخەو یاخێر [بالروح فقط] — ئەوە زەعمێکە بێ مەزەو سەقەت

چلۆن ئەر بەڕووح یامەنام دەبوو — باعیسی ئینکار بۆ عەوام دەبوو[2]

موکەڕەڕ بووگە میعراج و فوتوح — ((مرة بالشخص کرة بالروح))[3]

"لیلا" شەو خەڵوەت بەینی یارانە — جێی ڕازو نیاز دەردە دارانە[4]

نەك ڕۆژ [ظل] بەم لا یابەو لا داوێ — یاژێر پێ لەوەخت ئیستیوا داوێ

وەك مەولید شەوبوو عوروجی یەقین — [صار رحمه علی العالمین][5]

بۆ ژێر زەمین و ئەفلاکی بەرین — سوڵڵەی ئەووەلین سوڵڵەی ئاخیرین

((من المسجد الحرام الأنفس — الی المسجد الأقصی المقدس))[6]

تائەگرە قەتعی و نەسسی کیتابە — ئینکاری کوفرە و دائیم عەزابە

((مِنْهُ لِلسَّما وَ مِنْهُ الی — ماشاءَ اللهُ مِنْ حلِی العُلی))[7]

١–واتە ئایەتەکە کەدەڵێت (اسری بعبده) ئاشکرایە بەگیان و ڕووح نەبووە بەڵکو بەشەخسی خۆی بووە.

٢–لەوەڵامی ئەوانەی کەدەڵێن میعراج بەخەو یان بەگیان بووە دەڵێت: جائەگەر وەها بوایە ئیتر بۆچی خەڵکی دژی دەوەستان..؟

٣–واتە میعراج چەند جارێك بووە. جاری وابووە هەر بەگیان بووە.

٤–مەولەوی لێرەدا شاعیرانەو سۆفی‌یانە باسی شەو ڕەوەکە دەکات کەئەمە لەشەودا بووە، چونکە شەو کاتی ئارامی و هێمنی‌یە، نەك ڕۆژ کەسێبەر بەم لاو بەولادا یان لەژێر پێدایە.

٥–واتە چۆن بەشەو لەدایك بوو میعراجەکەشی هەر بەشەوبوو.

٦–واتە بوو بەبەرەکەت بۆ هەموو کەس، چ ئەوانەی پێشوو ، چ ئەوانەی دوایی.

٧–واتە میعراج تا (بیت المقدس) نابێت ئینکاربکرێت دەنا ئەبێت بەکوفر، بەڵام لەوێوە بۆ ئاسمان و شوێنی تر ئەوە بەحەدیسی (ئاحاد) وتراوە و ئینکاری کوفر نییە.

ظاهیر ئاسرێ ئەبێتی دەکات   مێعراج بالیقظة وبالشخص اثبات

نەک شێخی یا خەیر یا لی ئەوحی فقط   ئەوە زەعمێکە بێ مزە وسقط

چوون ئەر بە رووح یا مەنام دەبوو   باعیثی ئینکار بۆ عەوام دەبوو

مەگەر بۆگە مێعراج نتوح   مرة بالشخص کرة بالروح

لەیلا شوخلوت بێت یارانە   جێی رازو نیاز دەردە دارانە

یەک روو نزیل بەلا یا بەلادا دەری   یا تربێ لەوەخت استوادا وی

وەک مولد شوبوعروجی تقین ت   صاد رحمة علی العالمین

بۆ زیر زەمین ئەفلاکی برین   ثلة اولین ثلة آخرین

من المسجد الحرام الأنفس   الی المسجد الاقصی المقدس

تا ئەرە قطعی نص کیتابە   ئینکاری کفرە دائیم عذابە

مینه للسما ومینه الی   ماشائه الله حلی العلی

سابیت بەخەبەر مەشهوورەو ئاحاد
"ترتیبا" ئینکار بیدعەتەو فەساد

لادە لەڕێگەی بیدعەت و مونکەر
بێرە سەیری سەیر سەییدی سەروەر

بارەی ناسووتی لەمەیدان ئاورد
حەی کردو نەی کرد پەی کردو تەی کرد[1]

لەگەرمی سەمووم نزیکی ئەو ڕەوت
دای لەجیبرەئیل ((لو دنوت)) کەوت[2]

پێی ناسووتی سووت مەلەکووتی مات
[هاتِ الکوٌووس]ی لاهووت ئەلای هات

فەلەك پڕ مەلەك سیدرە غەوغا بوو
[مازاغ البصر وما طغی] بوو[3]

ویسعەتی مەشرەب ناموتەناهی
هیچ لەئاگاهی نەی دەکرد لاهي[4]

ڕێی چەند هەزار ساڵ تەی چەند حیجابات
ذاتی حەق کەلام سوئال جەوابات

چوو بوو دی بیستی کریا دریاوە
هاتەوە حەلقە هەر ئەلەریاوە[5]

هەی تەل هەی تێیگەی پێی گەی هەی نەی خۆی
وەك ماری زامدار هەرپێچ دا لەخۆی[6]

شۆڵەی ئەو بەدرە لەودە ورە ئەو شەو
شەونم لەو هەورە لەو تەورە ئەوشەو[7]

١-بارە: بەهرە. ناسووتی : عەکسی مەلەکووتی‌یە. حەی کرد: ئەمری پێ‌کرد. نەی کرد: بەقسەی نەکرد. پەی کرد: دەست‌و پێی بڕیەوە. واتە پێشان ویستی بەبەهرەی مرۆڤایەتی‌یەوە بڕوات، بەلاَم نەی‌توانی ئیتر وازی لەوە هێناو بەهێزی ڕووحانییەت ڕووی کردە پەروەردگار.

٢-لەگەرمی: واتە گەرمای سۆزندەی نزیکی لەپایەی پەروەردگار دای لەجبرئیل‌و ناچار وتی: "لَو دَنَوتُ قدر انملة لاُحترَقتُ".

٣-پێی: واتە گەیشتە شوێنێك کەئیتر پێی ئینسانی سووتا دەنگی: (هات الکوٌوس) لەمەلەکووتەوە هات.

٤-ویسعەتی: ئاسمانان وا جەنجاڵ ببوون، بەلاَم پێغەمبەر خۆی لێ تێك نەچوو بێ ئاگانەبوو.

٥-لەنێوان ئەم دوبەیتەدا لەف‌و نەشری مورەتتەب هەیە، واتە بەم شێوە: ڕێی چەند هەزار ساڵ - چوو. تەی حیجابات - بوو. ذاتی حەق - دی کەلام - بیستی. سوئال- کرا. جواب - دریاوە.

٦-ڕوونەکاتە تەلی تەلگراف‌و دەڵێ: تۆ چیت بەرامبەر بەم میعراجە تێی ناگەیت. پێی ناگەیت..

٧-شووڵە: شعلە. بدر: مانگی چواردە.

ثابت بخبر شهورە آحاد رتبیا الکار بدعتە فساد

لادە لە ریگەی بدعت منکر مێبی سنی سنی سنتیە سرود

بارە نا سوتی لە بیدان آورد حی کردو نی کرد بی کرد طی کرد

لە کرمی سوم زنکی اورنوت دای لە جبرئیل لەد نوت کوت

پی ناسوتی سوت ملکوتی مات مات الکئوس لاهوت الالی مات

فلک بری ملک سدرە غوغا بو ما زاغ البصر وما طغی بو

وشعت شرب نامتناهی بیچ لە آگاهی شیه کرد لاهی

بی چند هزار ساطر جند حجاب ذات حق کلام سؤال جوابات

جو بودی بستی کربا وربا وە ما تو حلقە هر دل ربا وە

هر تل هی تکی تکی بای بیچوە وک طب رامدار هر بیچدا لە خوی

شو لە او بدرە لو دورە اد شو مئونم لو هورە بو طورە اد شو

دای وەدەشتی دڵ گشت ئەسفییادا وەشت وەکیشتی سیڕ گشت ئەولیادا[1]
موعجیزەی نەبی ئەر موحەققەقە لەلات کەرامات ئەولیایچ حەقە[2]
شوهرەتی زوهور کەرامات چووگە نزیك بەزوهور موعجیزات چووگە[3]
چ عەجەب ئینکار ئەهلی نەفسانی خۆی نەی بوو تۆیچی هەروەك خۆی زانی ؟
لەو شەخسە زوهور کەشفو کەرامات موشتەبیە ناوێ دەگەڵ موعجیزات[4]
وەلی کەی دەعوای نوبووەتی کرد یا ئیستیقلالی کەی بەدل ئاورد[5]
ئەو زوهورە ئەر مولاحەزەکەی موعجیزەس نیسبەت بەڕەسوولی خۆی
ئەو ڕەسوولە چەند بڵند مەرتەبەس لەئوممەتیدا شەخسێکی واهەس
ئاخر یەکێکە لەئوممەتی ئەو تابیعی ئەحکام شەریعەتی ئەو
بۆئەو شەخسیچە فەزلی جەلیە زاهیر دەوێ پێی ئەمە وەلیە
[والحاصل] ئەمری خاریق بۆعادەت بەنیسبەت ئەباڵ ساحیب نوبووەت

١-واتە ئەو شەوقە دای لەدڵی پیاوچاکانو شەونمی کەرەمی خوا باری بەسەر کشتو کاڵی دەروونی سەرجەم ئەولیادا.

٢-ئەر: ئەگەر. ئەولیایچ: ئەولیاش.

٣-واتە چۆن موعجیزات مەشهورن هەروەها کەراماتیش هەروەهان.

٤-واتە هەندێ هەوەس باز ئینکاری کەرامات دەکەن، چونکە خۆیان هیچیان لەباردا نی‌یە، خەڵکیش وەك خۆیان حیساب دەکەن.

٥-وەڵامی ئەو کەسانەیە کەدەڵێن مادام ئەولیا کەراماتیان هەبێت، ئەی جیاوازییان لەگەڵ پێغەمبەران دا چی‌یە؟

دای وەدستە د اکثت اصفیادا — وشت دکیت سترکث اولیادا

معجزەی نبی لەر محققە کە — لەلات کرامات اولیایچ حقە

شهرتی ظهور کرامات خوی کە — زنیکی ظهور معجزات بوگە

چە عجب انکار اهل نفاقی — خوی نیبو تو نجی بروک خوی زانی

لو شخصە ظهور کشف کرامات — نشبە ناوی دکل معجزات

ولی گە دعوای نبوتی کرد — یا استقلالی گە بدل آورد

او ظهورە ار ملاحظە گە — معجز نیست بر رسول خوی

او رسولە چند بلند تر بس — لە اقتدا اشخصیکی واهش

آخر یکیکە لە امتی او — تابع احکام شریعت او

بواو شخصیە فضلی جلیە — لی هر دوی پی امە و لیە

و تحاصل ابر خارق عادت — بە نسبت ابا ل صاحب نبوت

بعد

موعجیزەس ئایا لەخۆی کا زوهوور
یالەئوممەتی یەکێ بەو دەستوور
بەنیسبەت ئەباڵ وەلی کەرامەت
نییە دەگەڵی دەعوای نوبووەت
بەل ویلایەتیچ ئیدیعا ناکا
ئیزهاری خاریق تەمەننا ناکا
بەڵکو وەلی هەس هیچ شوبهەی نییە
خۆیچی ئەزانێ کەخۆی وەلی‌یە
(یعرفونه) نەك بۆ ئەوانە
(لایعرفهم) لیباسی یانە[1]
بۆ [وادی طوی] بێ نەعلەین ئەڕۆن
چی پێکەن کەشفی کەونی کەفشەکۆن[2]
بەشەرعی لەلای ئەهلی دیرایەت
کەرامات نییە شەرتی ویلایەت
شەرتی پاکی‌یە لەگشت ڕەدییە
ئیتتیباعی شەرع موحەممەدی‌یە
بێنێ تەرازووی شەرع وەبێ ئەندێش
سەرناکا بێ فێڵ دەستی ڕاس هەڵکێش[3]
کافییە ڕاس بوو کەففەی میزانی
خۆت مەدە لەسەنگ بەئیمتیحانی[4]
((لِيَبْلُوَكُمْ)) هەر بۆ خوایە
عەبدو ئیمتیحان [اصعَبُ الّدا] یە[5]

١-یعرفونە: ئاماژەیە بەئایەتی ((والذین آتیناهم الکتاب یعرفونه)) واتە ئەم وەلی‌یانە مەبەستیان ئەوە نییە بناسرێن، بەڵکو حەزناکەن کەس بزانێ کەوەلین.

٢-واتە ئەم ئەولیایانە بەپێی پەتی بەرەو شیوی پیرۆز بانگ دەکرێن چی لەکەشف و کەراماتی ڕازی ئەم دنیا کەوشە کۆنە بکەن، ئاماژەیە بەئایەتی: ((اني انا ربك فاخلع نعليك انك بالوادي المقدس طوى)).

٣-واتە ئەی ئەوەی کەڕەخنە لەوەلی دەگرێت : وەرە تەرازووی شەرع بێنەو بێ ترس کرداری وەلی پێ تاقی بکەرەوە دڵنیابە ئەگەر فێڵ نەکەی ئەم تەرازووە هەرگیز سەرناکات، کەواتە دەستت ڕاست هەڵکێشە.

٤-ئیتر خۆت مەدە لەبەردی سەختی تاقیکردنەوە، چونکە بەرد ناشکێت.

٥-لیبلوکم: ئاماژەیە بەئایەتی ((لیبلوکم ایکم احسن عملا)) واتە تاقیکردنەوە ئیشی تۆنییە ئیشی خوایە.

مُعجزەش آیانە خوەی کا ظهور   یالە اُمّتی یکی بو دستور

بەینەت آبال وەلی کرامت   نیە دگا دعوای نبوّت

بل ولایتیچ ادّعا نا کا   اظهار خارق تمنّا نا کا

بلکو ولی هەرس هیچ شبهە نیە   خوەیچی نازانی کە خوەی ولیە

تعریفو ندنک بو اوانە   لایعرفهم لباسیانە

بو وادی طوی بی نعلین دردن   چی لی کن کشف کو بی گفتە کون

تشرعی لە لای اهل درایت   کرامات نیە شرطی ولایت

شرطی یا کیە لە کشت زدیتر   اتباع شرع محمد یە (صلی الله علیه وآله وسلم)

مینی ترا نەی شرع دبی اندیش   سرنا کا بی فیل دستی رانش هلکیش

کافیە رانس بعض کتە میزانی   خوت مەلە سنگ بامتحانی

لیبلوکم هەر بو خدا یە   عبدە امتحان اصعب الدایە

نەشود "خالق الأرض والسما" س — تووخودا چی بکا تابلێی خوداس[1]

نەشود موعجیزەی [وانشق القمر] — تەدبیری بوێ تابە پێغەمبەر[2]

ئەولیایچ مەزهەر سیفاتی حەقن — نائیبی نەبی لەقەید موتلەقن[3]

هیممەت تەڵەب کە لەڕۆحانیی‌یان — سەممی قاتیلە ئیمتیحانییان[4]

-نابینی کوورەی دین چەند گەرم کەرد — چەند دڵی لەبەرد ڕەقتر نەرم کەرد[5]

-ئیحیای جەماعات بێداری شەوێ — ئەدەب زیکرو فیکر دیتر چیت تەوێ !

ئەم تەقریرتە ئەڵبەت مەلحووزە — نەبی مەعسوومە وەڵێ مەحفووزە[6]

((تقديراً)) چشتێ ئەر لێ‌ی‌دا دییار — دەفعێ بۆ دەفعی دەکا ئیستیغفار

ئەو تەنەززولەیچ حیکمەتی تێداس — تورەققیاتی کەو چەند لەپێداس[7]

[فعلاً وقولاً] گشت بێ خەلەلن — هەموو ((لايسأل عما يفعل)) ن

[فرضاً] ئەر لێیان سادیر بوو مونکەر — بۆچ وەبێ جیهەت خۆم بکەم من کەر[8]

١-نەشود: نەبوو. واتە پاش تاقیکردنەوە ئەگەر ئەوەی تۆ ویستت نەهاتە دی ئەو داماوە خۆ خالیقی زەوی‌و ئاسمان نییە، ئەو تاوانی چییە کەتۆ بەخوای بزانیت..؟

٢-نەشود: ئەوا گریمان نەی توانی مانگ لەت بکا چاری چییە تا ببێتە پێغەمبەر ..؟ واتە وەلی نە خوایەو نەپێغەمبەرە.

٣-واتە ئەولیا بەهۆی خواپەرستی‌یان بوونەتە جیلوەگاهی هێزو بەرەکەتی خوا.

٤-سەممی قاتیلە: ژەهری کوشندە.

٥-نابینی: لەچاپەکەدا(ناوینی): واتە ئیشی وەلی ئەوەیە کوورەی ئایین گەرم بکات‌و دڵانی ڕەق نەرم بکات.

٦-جیاوازی نێوان نەبی‌و وەلی ئەوەیە ئەنبیا مەعسوومن لەگوناه، بەڵام ئەولیا مەعسووم نین تەنها پارێزراون.

٧-واتە ئەم نزم بوونەوە حیکمەتی تێیایە تاهەست بەناتەواوی خۆی بکات.

٨-وەبێ جیهەت: بێ سەبەب: واتە: ئەگەر شتێکی ناڕەوا لەوەلی ڕووبدات نابێت یەکسەر ڕەخنەی لێ بگریت.

ئەشهد خالق الأرض والسماس | تو خدا جی بکا تا بلی خداس

ئەشهد معجزە وانشق القمر | تدبیری تۆی تا بە پێغەمبەر

اولیایچ مظهر صفات حقن | نائب نبی لە قید مطلقن

همت طلب کەی لە روحانیان | سم قاتلە استحبابان

نابینی کورە دینی چند گرم گرد | چند دلی لە برد رق تر نرم کرد

احیای جماعات سیدا بی شوی | ادب وکر بکرد بتر حبیب توی

ام تقریرتە البت ملحوظە | نبی معصومە ولی محفوظە

تقدیر اجتبی ازلی داد یار | دفعی بو دفعی دکا استغفار

او تنزیلیچ حکمتی تیداس | ترتیباتی کو چند لە پیداس

فعلا دقو لا کنت بی خللن | هم لا یسئل عما یفعلن

فرضا ازلی یان صادر بی منکر | بوچ وی بی حجت خوم بکم منکر

[illegible]

تەئویلی دەکەم ئەگەر توانیم — یاحەملی دەکەم ئەسەر نەزانیم[1]
مورید بیو قالی بێ تاقەت نەوی — یاحاڵیت دەکەن یاحاڵی دەوی[2]
کەسەبرت نەبوو بزان وەتاقی — میهمانی خوانی [هذا فراق] ی[3]
وەهمی بێ ناڵەت جڵەو بەرداگە — وەزەبراند ئەهل، تەئسیر نەماگە[4]
ئەگەرنە، دەی بوو تەئسیری جەلی — منی بەتاقی دەکرد بەوەلی[5]
ئاخەیر ئەم شەخسە ئەگەر وەلی‌یە — بزانێ لەدڵ فلان دا چی‌یە ؟
مەکرو کەیدی زۆر قسەی لووق و لەق — لابەکەر نی‌یەی گوێ بکە لەحەق[6]
کۆتەرەی داری پیوەی‌دار نی‌یەی — لەبەردو چەخماخ گلەیی دەکەی ؟![7]

١-واتە تابتوانم تەئویلی دەکەم یان دەڵێم من نایزانم.

٢-تۆ ئەگەر موریدی ئەو وەلی‌یەی بێ ئارام مەبە تاخۆی حاڵیت دەکا یان بۆخۆت لەو شتە حاڵی دەبیت.

٣-وەتاقی: بەتەحقیق: ئاماژە بەچیرۆکی حەزرەتی مووسا لەگەڵ حەزرەتی خدردا کەئارامی نەگرت ئەویش پێی وت: ((هڎا فراق بینی وبینك)).

٤-بێ ناڵ: ئەسپی بێ ناڵ. بەرداگە: بەرداوە. زبران: زەوی بەردەڵان و سەخت، واتە بەوەهمی خۆت وادەزانی ئەهلی خوا نەماون بەڵام وانییە.

٥-تەواوکەری قسەی ئەوانەیە کەڕەخنە دەگرن. دەڵێن: ئەگەر فلان وەلی‌یە ئەی بۆچ من ناکات بەوەلی؟ یان بابزانێ‌چ لەدڵمایە. یان پرسیاری لێ ئەکەم با وەڵام بداتەوە.

٦-واتە واز لەوانە بێنەو وەرە گوێ لەحەق بگرە.

٧-پیوەی دار: پووشوو. ماددەیەکی نەرمی وەك لۆکە وایە بۆ ئاگرکردنەوە بەکاردێت، لەگەڵ بەردو ئەستێ. واتە خەتا هی خۆتە تۆ کۆتەرە داری تەڕی ئیتر بۆچ گلەیی لەبەردو چەخماخ دەکەی؟

تا وەیلی دەکەم اگر تووڵ نیسم   یا حەملی دەکەم اسەر زاڵ بیم

مرێدی بێ تالیبە بجاقت نەی   یا خالیت دکن یا حالی دوی

کە صحبت بنو بزان وتا قی   مهمانی خوانی بلا فوا بچی

سوئالات

وەهم بێ نالت جلوەر دا کە   وەز براندا اهل تا شیرما کە

اگر نەدیو تا شیرب بجلی   منی بناقی دکرد بو لی

یا خیرام شخصە اگر و لیە   بزانی لەدل قلاندا چیە

سئوالی دکم آنان بێ یارق   جوابی بدا راش بێ دنطا بق

نکرکسی زور قصە لوت لق   لابەر کری بنی کوبکە لە حق

جواب سوالات بە ترتیب

گوترە داری بوە دار ریبی   لەبرد چخاخ گلی دکی

ئەم گشت حیجابەو ئارەزووی تەئسیر   بەڵێ چی بڵێم؟! [الله قدیر][1]
خوسووس کەسێ حەق بەشی نەداوێ   مەزهەری طەردو قەهری خوداوێ
خەتەو غیشاوەی دانشی کەرد گوم   [اانذرتهم ام لم تنذرهم][2]
نەختێ خۆت بدە ئەو ڕۆشنایی   نەبی یو وەلیو دەعوای خوایی ؟[3]
عەبدو بەر مومکین کول توانایی   عەبدو ((بکل الأشياء)) دانایی[4]
ئەرچی هەویری ئینسانی کامیڵ   بەهەردوو دەسان شلیاگە کەش دل[5]
مەزهەرە بۆ وەسف جەلالو جەمال   مەتلەعی ئەنوار ئاسارەو ئەفعال
لاکین دەمێ بەست زوهوری هەیە   دەمی سەڵتەنەت قەبزی نەوبەیە
ئیرادەو ڕەزای خۆی گشت وەبادە   ئیرادەی ڕەزای [ربّ العباد]ە[6]
ئەر پێی نیشاندا فەزڵو ڕەحمەتە   ئەر لێی پەنهان دا عەدلو حیکمەتە
بۆی کیرواس چەند دوور دای لەدەماخی   زانینی وەنزیك دیت لێی بوو یاخی[7]

١-واتە تۆ بەم هەموو گیروگرفتانەوە بەتەمای تەئسیر بێ ئەوە شتێکی دوورە، بەڵام خواش توانای زۆرە لەوانەیە بەزەیی پێتا بێتەوە.

٢-واتە ئەوانەی دڵیان پڕە لەگومانی بەد ئەوانە باوەڕ ڕوناکاتە دڵیان.

٣-ئەو ڕۆشنایی: بەر ڕۆشنایی. واتە بۆت دەرئەکەوێ کەدەعوای خوایی لەنەبیو وەلییەوە دوورن.

٤-بەرمومکین: لەسەر هەموو مومکینێك. واتە عەبدو بەندەی خوا ئەوکارەی لەدەست نایە کەتوانای بەسەر هەموو شتێکدا هەبێتو هەموو شتێك بزانێ.

٥-واتە: هەرچەند ڕاستە هەویری وجودی وەلی بەهەر دوودەستی بەهێزی سیفەتی خوا شێلراوە، بەڵام لەگەڵ ئەو هەموو تایبەتمەندییانەدا ئەو وەلییان دووحاڵەتیان هەیە:

١-بەست: (بسط) لەم کاتەدا فتووحاتو بەرەکەت بەسەریا ئەڕژێ.

٢-قەبز: (قبض) لەم کاتەدا شتەکانی لێ دەگیرێتەوە.

٦-وەبادە: بێ نرخە. فەوتاوە.

٧-لەدەست نووسەکەدا نووسراوە: (زانی لەنزیك) ئاماژەیە بە چیرۆکی حەزرەتی یەعقوب کەلەمیسرەوە بۆنی کراسی (یوسف)ی کرد کەچی کەلەناو بیرەکەدا لەکەنعان هەستی پێ نەکرد. شاعیرێکی فارسی ئەڵێ:

گەهێ بەر تارومی ئەعلا نشینەم   گەهێ دەرپوشتی پای خود نەبینەم

ام کنت حجابه آرزوی تاثیر — بلی چی بلیم الله قدیر

خصوص کسی حق نسبتی نداوی — مظهر قهر و قدر خداوی

ختم غشاوه دانانی کردکم — أأنذرتهم أم لم تنذرهم

نجحی خوت نبه او روشنایی — نبی و ولی دعوای خدایی

عبده ربمکن کل توانایی — عبده بکل الاشیا دانایی

ار حیبی هوی ان کامل — بهر دو دستان شیاکه کامل

مظهره بو وصف جلال جمال — مطلع انوار آثاره و افعال

لکن دم بسط طهوری همیه — دم سلطنت قبضی نوبه یه

اراده رضای خوی کنت وباده — اراده رضای رب العباده

ار بی نشاندا فضل رحمته — ار لی پنهان دا عدل حکمته

بوی گرو ان حسن دو دای دماخی — زانین و رنگ دیت لی بو باخی

نەبی خەبەری نەبوو لەناوبیر
وەلیچ ناو دڵی تۆی نەبێ لەبیر[1]

سوئالی [وما رب العالمین]
موتابیق ناوێ جووای یەقین[2]

کەتۆ سوئالت لەئاسمان وێ
جوواوت دەشێ لەڕێسمان وێ[3]

لابە لەحوزوور ئەربابی ئەلباب
(لایعنی) سوئال بێ مەعنی خیتاب[4]

ئینکاری ئەحواڵ ئەولییای کیبار
نەفیی کەرامات ئەحراری ئەبرار

بەفەرموودەی چەند شوهبی ثاقیبة
[یؤدی الی سوء العاقبة]

[اعلِهِمْ ربِّي بِرُمَّتِهِمْ
وارزُقْنا رِضاكَ بِهِمَّتِهِمْ]

[امِتنا على محبَّتِهِمْ
واحشُرنا طُرّاً في زُمْرَتِهِمْ))

خەیری ئەو زەوات (ذاتِ الكَرامة)
فیرقەی عەلیەی سەحبی کیرامە[5]

ئەوانەن ئەوان چاکیان بناس
(خير امة اخرجت للناس)

ئەدەس ئەوان کەوت دەرەجەی قوبوڵ
ڕەزامەندی حەق سوحبەتی ڕەسووڵ

١-وەلیچ: وەلیش. واتە کاتێك پێغەمبەرێکی وەکو یەعقووب ئاگای لەناو بیرنەبێت هیچ عەجەب نییە ئەگەر وەلی نەزانێ ناو دڵی تۆ چی تیایە.

٢-ناوێ: نابێ. ئاماژەیە بەئایەتی: (ومارب العالمین) کەفیرعەون لەمووسای پرسی ئەویش وەسفەکانی بۆ باسکرد.

٣-ڕێسمان: گوریس. وەڵامی سوئالی بێ مانا نادرێتەوە.

٤-لایعنی سوئال: پرسیاری بێ سوود. بێ مەعنی خیتاب: قسەی بێ ڕێو جێ.

٥-خەیری: چاکترین.

نبی خبری نبو لە ناو بیژ — ولیچ ناو دلی توی نبی لە بیر مکر

سؤالِ و ما ربّ العالمین — مطابق ناوی جواوی یقین

کە تو ... لە آسمان دی — جواوت وتی لە ریسمان وی

لابە لە حضور اربابِ الباب — لا یعنی سوآل بی معنی خطاب

انکارِ احوال اولیایِ کبار — نفی کرامات احرارِ ابرار

بفرمودۀ چند شهبِ ثاقبە — یؤدّیها الی سوءِ العاقبه

اعلیهم دلی بەسنّتهم — وارزقنا رضاک بحبهم

امتنا علی محبّتهم — واحشرنا طرّاً فی زمرتهم

رضی الله عنهم اجمعین

خیر او ذوات ذات الکرامه — وفته علیه صحبِ کرامه

اوانن اوان چاکیان بناس — خیر امّةٍ اخرجت للناس

ادەس اوان کوت درجه قبول — رضامندی حق صحبتِ رسول

صلی الله علیه

عجز ار دنیا دو ... ادنی

بکە بەچاوی دڵ تەماشایان
لەقورئانەدا مەدح و سەنایان

ئینسافت بوێ نەزەر کە ورد ورد
چلۆنە شەخسێ خودا سەنای کرد

دەزانی نەکەی ئەر لەحەق عودوول
((ذوواجتِهادِ کُلُهُمْ عُدولْ))[1]

((لیس لهم من احدٌ معادل
ولِما جری منهم محامِل))

((وبهوی النفس اصلاً مالتَحَق
بل کان للحق في الحق علی الحق))[2]

کوژیاگ و بکوژ وان لەگوڵ گەشتدا
لەگوڵ گەشتی دەشت سەحرای بەهەشتدا

بۆی دەبێت هەریەك بەقەدەر نسیب
ئەجرێ بۆ (مخطیء) دووان بۆ موصیب

جوننەی ئیجتیهاد ئەسحابی جەننەت
نایباتیری تەعن ئەربابی جیننەت[3]

بوغزو شەتمیان سەب تەعن و لەعنەت
یاکوفرە ئەڵبەت یافیسق و بیدعەت

لەعنی یەزیدیچ بەحسی نەدەین تووڵ
ئیمان پەنهانەو خاتیمە مەجهووڵ

ڕاسە ئەفعالی قەبیحی زۆرکرد
بەڵێ چووزانی ئیمانی نەبرد ؟

١-عدول: یەکەم واتە لادان. دووەم: مرۆڤی ڕاست.

٢-کوژیاگ: کوژراو. بکوژ: قاتل. واتە ئەو شەڕەی ناو سەحابە لەسەر شتی دونیا نەبووە کەواتە هەموویان لەبەهەشت دان. لەچاپەکەدا (بهوی).

٣-جوننە: قەڵغان. جەننەت: بەهەشت. جیننە: شێتی. واتە تیروتانەی شێتان کار لەقەڵغانی ئیجتیهادی ئەو بەهەشتی‌یانە ناکات.

٤-یەزیدیچ: "یەزید"یش. مەبەست یەزیدی کوڕی مەعاویەیە، واتە نابێت لەعنەت لەموسوڵمان بکرێت، چونکە ئیمان شتێکی نهێنی‌یە.

تەبەججوی دل تماشایان — لە قورئاندا مدح ثنایان

انصاف تۆ بی لە ترکە ورد و وێز — چلونە شخصی خودا ثنای کرد

دەزانی کە ار لە حق عدول — ذوو اجتهاد کلهم [illegible]

لیس لهم من احد معادل — ولا جری منهم مماثل

وهو بحسب النفس اصلاً ما التحق — بل کان للحق فالحق علی الحق

گەشایەک بکە وان لە گلگشتدا — لە گلگشت دەشت صحرای بهشتدا

بۆی وەیشت بەرگی بقدیف — اجری بو مخطئ دوان بو مصیب

جنەی اجتهاد اصحاب جنە — نابا تیر طعن ارباب جنە

بعضی شتمیان سب شنع لعنت — یا کفر البتە یا فسق بدعت

لعن یزید حجبکە نەدین طول — ایمان پنهانە خاتمە مجهول

راستە افعال قبیح زۆر کرد — بەلێ چوزانی ایمانی نەبرد

لعنە

لەعنەت یانیهای طەردێکی ئەبەد
لەڕەحمەتی حەق ڕەحیمی سەرمەد

بێ بورهان دەخیل کەی جائیزبوو کەی
حوکم بەلەعنی خوسووسی بکەی؟!

ئەر قوبحی فیعلی زاهیر دەلیلە
سەد وەك منو تۆ تێدا زەلیلە[1]

ئەلەعنی یەزید بێ حوججەت بکەین
ئەلافی ئیخلاس بۆ حوسەین بدەین

چەند کەس هەن باغیز بۆزاتی یەزید
مەوسووف بەوەسفی یەزید (بل یزید)[2]

موحیبین بۆ زات حوسەینی شەهید
نوفور لەسیفات حوسەینی شەهید

تەعنە لەئەسحاب سەییدی سەروەر
تەعنە لەدینە نییەی باخەبەر ؟

ئاخر ئەم دینی ئیسلامی پاکە
باعیسی چاکەی دونیا و عوقباکە

لەوانەوە هات گەیشتە ئێمە
بەوان پاراو بوو ئەم زەوی دێمە

ڕوواتی ثوقات عودوول ئەوانن
موجتەهیدینی فوحوول ئەوانن[3]

خوداوو ڕەسوول وان لەمەدحیاندا
مونکیر وان لەزەم لەقەدحیاندا

١-واتە ئەگەر مەسەلە ناشیرینی کردار بێ ئێمەش هەمانە. یا نیهانی : یانی.

٢- بل یزید : بەڵکو زیاترە.

٣-ڕوواتی = رواة ثقاة

لعنت یا پنهای لەردی کی ابد — لە رحمتِ حق رحیم سرمد

بێ بڕانان دخیل کێ بجائیزید گێ — حکم لعنِ خصوصی بکێ

ار قبح معنی طاهر دلیلە — چندوک منیتونی تیدا دلیلە

نە لعنِ یزید بجهت بکین — نە لافِ اخلاص بو حسین بێژین

رضی الله عنه

چندە کس هست باعشق بو دارت یزید — موصوف بو صفِ یزیدِ پلید

محبت بو ذاتِ حسین شهید — نفور لە صفاتِ حسین شهید

رضی الله عنهم — رضی الله عنهم

طعنە لە اصحابِ سید سرور — طعنە لە دینە یتنی باخبر

صلی الله علیه وسلم

آخر ئەم دینِ اسلام پا کە — باعثِ چیاکە دنیا و عقبا کە

لوانوە مات گیشتە امە — لوان یارا و لو ئەم زوو دمە

رضی الله عنهم

رواتِ ثقات عدول ئەوان — مجتهدینِ فحول ئەوان

وجد حلم بسیار

خدا و رسول دوان لە قدح یا ندا — منکر دوان لە ذم لە قدح یا ندا

قدح طعنە داوان

-توخوا بێ بڵێ پێم وەپەنهانی
قسەی کام لایان وەڕاس دەزانی ؟
لابە عەقیدەی ناپەسەندیدە
((نعوذ بالله من ذي العقيدة))
کافییە بۆمان سوننەت و کیتاب
[امسِكوا اذا ذُكِرَ الأصحابْ]
((افضلِ تلك الفرقة العظام]
چوارەی لەپێنج هەزار ساڵ تەمام[1]
بەر لەئادەم بێت وەلای فەرشەوە
ئەنوار بوون لەلای ڕاسی عەرشەوە
بۆی ڕاس مەرنەو وەخت بۆت ئاموشۆکا
دەماخت حەدیس توففاحە بۆکا[2]
حەققە خەلافەت ئەربەعەی ئەشراف
(بأجماع الصَّحب وبالأستخلاف)
[اذ كفى الأجماع وهو معتمدْ
لم يكن اجماعْ الاّ عن سندْ))[3]
دەگەڵ ئەمیچە نییە لەئوسوڵ
ئیمامەت با (ظن) تێداوێ مەعموول[4]
ئیجماعە وجوب مەنسووبی ئیمام
لاکین ئیختیلاف هەس (بين الأنام)[5]
لەسەر حەق یاخو لەسەر بەرییە
دەلیلی سەمعی یاخۆ عەقڵییە
مەزهەبی ئەهلی حەقە بەقەتعی
واجیبە لەسەر خەڵقی بەسەمعی[6]

١-چوارەی: مەبەستی چوار یارەکەی پێغەمبەرە. لەپێنج: ئاماژەیە بەحەدیسێك کەلە (طبري) دا هەیە دەڵێت: چەند هەزار ساڵ پێش ئەوەی ئادەم دروست بکرێت ئەو چوارە نوور بوون لەلای عەرشەوە.

٢-توففاحە: تفاح: سێو. گوایا جبرئیل سێوێکی بەهەشتی گوشیوە لەهەر دڵۆپەیەکی یەکێك لەمانە دروست بووە.

٣-اذ كفى: واتە بۆ خەلافەتی ئەمانە ئیجماعی سەحابە هەیە کەئەوەش بەسە، چونکە ئەوە سەنەدی هەیە.

٤-واتە دانانی خەلیفە مەسەلەیەکی فەرعی‌یەو بەڵگەی گومانیشی هەبێ کافییە.

٥-واتە ئیجماع هەیە کەدانانی خەلیفە واجبە، بەڵام ئیختیلافی زانایان هەیە داخوا لەسەر خوا پێویستە یان لەسەر خەڵك. حەق - خوا. بەرییە : خەڵك.

٦-جەماوەر لەسەر ئەو ڕایەن کەواجبە لەسەر خەڵق بەدەلیلی بیستراو.

تو خدا لێ بلێ پەیم و پەنهانی — قصه کام لا بان و راس درانی

لا به عقیدەی ناپسندیان — نعوذ بالله من ذی العصیان

کافیه بومان سنت کتاب — امسکوا اذا ذکر الاصحاب

(حدیث) (قرآن)

افضل تلک الفرقة العظام — حوارە له پێنج هزار سال تمام

(آدم)

بەلەمیت و لای قەرشوه — انوار بون له لای راس عرشه

حقه خلافت اربعه اشراف — باجماع الصحب وبالاستخلاف

اذ کفی الاجماع وهو سمعیات — لم یکن اجماع الا عن سند

وکل امیجه بیه له اصول — امامت باطن تیدا معمول

اجماعه وجوب نصبی امام — لکن اختلاف هس بین الانام

لەسەر حق یا خو لەسەر بەنێ — دلیل سمعی یا خو عقلیه

مذهب اهل حق به قطعی — واجبه لەسەر خلق بسمعی

خیر لا یوم

خەیر، لاچین لەسەر ئەم گفتوگۆیە | یامەزهەبی من یاخێر ئی تۆیە[1]
ئەر لەسەر خودا واجبە وای کرد | وەر لەسەر خەڵقە بەجێ یان ئاورد
–ئەر ئیرادەی کرد خالیقی بێچوون | ئیمام عەلی بێ و خەڵقی مانیع بوون[2]
عەقڵت بۆ خودا ئەوە بۆچ تێرێ | نەتوانی واجب خۆی بەجێ بێرێ
یاکەسێ وەکوو حەزرەتی عەلی | ساحیب عیززەت و ریفعەتی جەلی
بەسەد چەندانەی بووبەکری سیددیق | ساحیب عەشرەت وێ و شەوکەت بەتەحقیق
"ولا سیّما" اسد الله" وێ | موجتەهیدی واو لەنەص ئاگاوێ
ئەو کەسە چلۆن لەکەس دەترسێ | یالەتەقلیدی گەسێ دەپرسێ[3]
بۆچ دەگەڵ ئەو سێ نەی کرد دەست و برد | بۆچی دەگەڵی مەعاوییەی کرد[4]
خودای تەعالا ئەڵبەت خودایە | حەزرەتی عەلیچ (اسد الله) یە
کەس ئیمام نەبوو بێ ئەو بەیەقین | [کَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ)) ئامینْ

١–خەیر: یاخود. واتە باواز لەجیاوازی دووبیرو باوەڕەکە بهێنین.

٢–واتە چۆن دەچێتە عەقڵەوە خوا بییەوێ ئیمامی عەلی ببێتە خەلیفەو خەڵك نەهێڵن؟ !

٣–دەپرسێت چۆن دەچێتە مێشکەوە پیاوێکی وەك ئیمامی عەلی خاوەن مەنسەب و خزم و کەس وکار شێری خواو موجتەهید ئاگاداری هەموو دەقەکان لەترسی خەڵك نەوێرێ داوای حەقی خۆی بکات؟

٤–ئەوسێ: مەبەست: (ئەبوبەکر – عمر – عثمان) ە.

خێرلاچین لە شەرا ئەم گفتوگۆیە — یا مذهبی من یا ضێرای تۆیە

ئەر لەسەر خودا ئەو واجب وای کرد — وەر لەسەر خلقە بجیان ئاورد

ئیرادەی گرد خالق بیجوان — ئیمام علی بێ خلقی مانع بوان

عقلت بۆ خودا ئەو بۆچ تیری — نەتوانی واجب خۆی بحی سیری

یا گسی گو حضرت علی (رضی الله عنه) — صاحب عزت رفعت جلی

بصد چند انە بو بکر صدیق (رضی الله عنه) — صاحب عشرت وی شوکت تحقیق

ولاسیما ئەسەاتە وی — مجتهد وەو لە نص ئاگاوی

ئەو کسە چلون لە کس دترسی — یا لە تقیە کسی دبرسی

بۆچ دگل ئەوشە نگرد دست بکە — بۆچی دگل معاویە (رضی الله عنه) کرد

خودای تعالی البتە خودایە — حضرت علی اسد اللەیە

کس امام نبو بێ ئەو بە یقین — کرم الله وجهە آمین ﴿﴾

بێ قسە بکەین لە "افضلیة" ئەو بەتەرتیبی خەلافەت نییە[١]
چونکە دەلائیل (من الجانبین) (متعارض) ن بەکام عەمەل کەین
خوسووس ئیمامەت جائیز وێو مەقبووڵ دەگەڵ وجوودی "فاضل" و "مفضول"
بۆچ؟ (افضلیة) هەروەکو عیسمەت نی‌یەن هیچ کامیان شەرتی ئیمامەت
بەڵکو شرووتی سەرکاری ئیمام قودرەتە لەسەر تەنفیزی ئەحکام
وەك تەجهیزی جەیش بۆ ئەمری جیهاد ئیقامەی جومعەو جەماعات ئەعیاد
ئیقامەی حودوود ئەخزی سەدەقات سەددی ثغورو قەتعی نیزاعات
قەتعی عیرقی ڕەهط موتەنەججیسە موتە غەللیبەو موتەلەسیسە[٢]
حەقی مەزڵوومان لەزاڵم سێنێ بەزەبت و ڕەبت هیچ دانەمێنێ
موسلم حوڕڕ عاقڵ باڵغ وێو زەکەر سائیس وێو زاهیر مەرجیع بۆ بەشەر
نەك موختەفی وێ یاخو مونتەزەر بیکێشێ دەگەڵ عەدەم سەربەسەر[٣]

١-واتە: گەورەیی لەنێوان ئەم چوارکەسە وەکو تەرتیبی خەلافەتیان نییە لەوانەیە سێیەم لەدووەم گەورەتربێت، چونکە دروستە فاضل دوای مفضول بکەوێ.

٢-واتە: پێویستە ئیمام بتوانێ ڕێگرو پیاو خراپان ڕیشەکێش بکا دزو جەردە نەهێڵێ.

٣-واتە: نابێت ئیمام ون بێت یان چاوەڕوان کراوبێت و لەگەڵ نەبووا هاوشان بێت.

بێ قصە بکەین لە افضلیە ٥ اوبترتیب خلافت ینە

چونکە دلائل من اصحابین متعارض بکام عمل کەین

خصوص امامت جائز دی بمفضول دکل وجود فاضل بو مفضول

بوچ افضلیت هروکو عصمت نین بحکامیان شرط امامت

٦ بلکو شروکی سر کار امام قدرته لە سیر تنفیذ احکام

وک تجهیز جیش بو امر جهاد اقامە جمعە جماعات اعیاد

اقامە حدود و اخذ صدقات سد ثغور و قطع نزاعات

قطع عرق رابطه شنجه متغلبه متلصصه

حق سطومات لە لی لم سنی بضبط ابراط هیچ دا مکنی

تسلم حر عاقل بالغ وی ذکر سائس وی ظاهر مرجع بو لعبتر

نک مختفی وی یا خو منتظر بیکیشی دکل عدم سر لسر

بەل قورەشی وێ پاکیزە سییەر — خوا نەسلی عەلی خوا نەسلی عومەر[1]
لاکین ئەئیممە فەحلی کەسیرە — وەك فیرقەی سەلەف سەفی سەریرە
هەر بەتەرتیبی ئەمری ئیمامەت — حوکمیان هەیە بە ئەفضەلییەت[2]
فاحکم ظاهراً بأنهم — لولا سند لما حکموا
والزم دابهم بلا تعلل — وفوض الحق الى الحق وقل
ئەفزەل ئەوکەسە ڕەوزەی ئەزەلی — دای لەدەماخی بۆی (لایأتل)[3]
لەئەوجی سەمای عالی نوبووەت — ((وما طلعت له طلعت))[4]
ئیسمی لەگەڵ ئیسم گەورەی ئینس و جان — نویسییاگە لەگست ئاسمان
ئەوەکە شوکری لەسەر ئەنامە — ئەوە سەببی ئەو سەببی ئیسلامە[5]
هەر ئەوە ئەتقاو ئەتقاو ئەکرەمە — ئەکرەم ئەفزەلە پایەی ئەعزەمە
[ثاني اثنين] دەڵێ بەتەحقیق — بەعدەز نبووەت تەسدیقی سیددیق[6]

١-واتە: پێویستە ئیمام لەقورەیش بێت، ئیتر لەنەوەی عەلی یا عومەربێت ئەوە هیچ فەرق ناکات.

٢-واتە: ڕای زۆربەی زانایان ئەوەیە کە گەورەیی یان بەپێی تەرتیبی خەلافەتیانە.

٣-ئەمە ئاماژەیە بەئایەتی ((ولایأتل أولوا الفضل منکم والسعة)) ئەم ئایەتە دەربارەی ئەبوبەکر هاتووە و لێرەدا بەخاوەن (فضل) ناوبراوە.

٤-ئاماژەیە بەحەدیسی ((ما طلعت الشمس ولا غربت على أحد أفضل من أبي بكر)).

٥-سەببی: سبّ: جنێو پێدان.

٦-ثاني اثنين: ئاماژەیە بەئایەتی: ((ثاني اثنين اذهما في الغار اذ يقول لصاحبه لاتحزن ان الله معنا)). بەعدەز: پاش.

بَلْ قُرَشِی بی تا کَنزِ سِیَر   خواه نَسْلِ علی خواه نَسْلِ عُمَر

لَکِن ائمّه فَحْلِ کثیر ذه‌عی   وکِ فرقه سَلَف صَفِ سَریرَه

هَرْ تَرتیبِ اَمْرِ اِمامَتْ   حُکْمی اِنْ هَیَه بأفضَلیَتْ

فاحکُم ظاهِراً با نَفْسِهِم   لو لا سَنَدُ لَما حَکَموا

والزَم وَدَعْ بَحْثِهِم بِلا تَعَلُّل   وفَوِّضِ الحَقَّ اِلی الحَقِّ وقُلْ

اَفْضَل او کَسه روضه ازلی   دای له دماخی بوی لایاتل

له اوجِ سَمای عالی نبوت   ما طلعت له طلعت

اِسْمی کُلِّ اِسم گوزه اِنس جان   نوینیا که له گشت آسمان

اوه که شکری له سر انامه   اوه تب اوتب اسلامه

هر اوه اتقی و اتقی اکرمه   اکرم افضله بایه اعظمه

أنی اثبات دلی به تحقیق   بعد از ثبوت تصدیق صدّیق

زیکری سالْحان ڕەحمەتی واپێ | من لەکوێ مەدحی سیددیقی لەکوێ؟![1]
ذیکری سالْحان وەختێ هاتەبەین | سەلاّی ((حیّهل بعمر)) دەدەین[2]
(ثاني الأفضلين من الأربعة | يصافح الحق اولاً معه)[3]
(هل غيره من وافق الآيات | سنن الرسول كذاك التوراة]
بەئایەت لەبەر جبریل ئاوردەن | هەر خاسسەی ئەوە تەلەفوز کەردەن[4]
ئەو دەبوو حەدیس دەڵێ ڕووبەڕوو | بەعدەز پێغەمبەر ئەرنەبی دەبوو[5]
((ولو لم يكن شمساً سارية | خفاش اين هو؟ اين سارية؟))[6]
وجوودی وجوودی بەحری خیضەم بوو | بۆوە لەو توغیان نیلی حیکەم بوو[7]
بەس نییە خەبەر "یاخیر البشر" | "لیبك الأسلام" بۆ مەوتی عومەر[8]
فاروق مرد زوڵمەت داگرت خافیقەین | پێ دەوێ ضیای چرای (ذي النورين)[9]
شەبیهی دوو شەخس حەبیبی جەلیل | [ختم النبيين] جەنابی جەلیل[10]

١-ڕەحمەتی واپێ: ڕەحمەتی خوای پێیە. واتە: کەی ئەم کارە لەووزەی من دایە؟
٢-ئاماژەیە بەوتەیەکی (ابن مسعود) کەفەرموویە: ((اذا ذكر الصالحون فحيهل بعمر)).
٣-لەڕۆژی قیامەت دا بەرلە هەموو هاوڕێکانی بەدیداری خوا شەرەفیاب دەبێ.
٤-واتە زۆرجار پێش ئەوەی جبریل وەحیی بێنێت ئیمامی عومەر باسی ئەو شتەی کردووە.
٥-ئاماژەیە بەحەدیسی ((لوكان بعدي نبي لكان عمر)).
٦-خفاش: شەمشەمە کوێرە مەبەستی ئەوانەیە کەئینکاری فەزڵی ئەو ئەکەن، ئەڵێ ئەگەر خاوەن فەزڵ نەبوو چۆن سارییە لەنەهاوەند گوێی لەقسەکەی ئەبوو کەفەرمووی: (ياسارية الجبل الجبل).
٧-واتە حیکمەت لەوەوە وەك ڕووباری نیل هەڵدەقوڵا ئاماژەیە بەوەی کەساڵێکیان نیل هەڵنەسابوو کاغەزێکی نووسی بەو کاغەزە فەیەزانی کرد.
٨-دەڵێن جبریل عەرزی پێغەمبەری کرد: ((ياخير البشر ليبك الأسلام لموت عمر)).
٩-خافقین: ڕۆژهەلاّت و ڕۆژئاوا.
١٠-واتە لەدوکەس دەچوو یەکەم پێغەمبەر (د.خ) دووەم: حەزرەتی ئیبراهیم.

منقبت حضرت عمر رضی الله عنه

ذکر صاحبان رحمت وا بێ | بێ لەرکوێ مدح صدیق لەکوێ

ذکر صاحبان دختی ماته بێت | صلای جیهل نعمه رضی الله عنه دەوێت

ثانی الافضلین من الاربعه | نصا فی الحق او لا معه

هل غیره من وافق الایات | سنن الرسول کذلک التوراة

آیات لەبەر جبریل آوردن | هرخاتمه اوه تلفظ کردن

اوده بو حدیث دلی روبرو | بعد از پیغمبر ار نبی ده بو

ولو لم یکن شمسا سادیه | خفاش این هو این سادیه

وجودی وجود در بحر حشم بو | بووه لو طغیان سیل حکم وبو

أبشر خبر یا خیر البشر | لیبک الاسلام بو موت عمر

منقبت حضرت عثمان رضی الله عنه

فاروق مرد ظلمت واکرت خافقین | بێ دوی ضیائی چرای ذی النورین

شبیه دو شخص حبیب جلیل صلی الله علیه وسلم | ختم النبیین جناب خلیل

رزج

((زَوجُ نَيِّرَيْ اوجِ ذا الفَلَكْ)) ئەر دەبوون تاچل بۆی دەبوون بەیەك[1]
((له كرتين ماعلى عثمان وهو مرتين اشترى الجنان))[2]
((يَدُهُ يَدُ النبي الأبْطَحي مِنهُ المَلائك طُرًّا تَستَحي))[3]
((سبعون الفا كل استوجب ان يدخل النار وان يعذب))
((بشفاعة من ذاك الجناب داخلو الجنة بغير حساب))
((كان لِلِقا النبي خَميصا لِذا ما خَلَعْ ذاكَ القَميصا))[4]
((حتى لقي النبي سعيدا ذا مرتبةٍ اسنى شَهيدا))
چرای [ذي النورين] ئەوا كوژیاوە پاڵدە چارنییە وەلای دەرگاوە[5]
بابی مەدینەی عولوم و هودا قالیعی بابی خەیبەری عیدا
چلۆن فەزڵێکە وازیح و جەلی ((مَنْ كنتُ مَولاهْ مولاهُ عليّ))
[وعن شأنِهِ العَليّ يُجَلِّي انْ رُدَّتِ الشَمسْ لِكَيْ يُصَلِّي][6]

١-ئاماژەیە بەوەی کەپێغەمبەر دووکچی خۆی لێ مارە کردووە (رقیە - ام کلثوم) هەروەها فەرموویە: ئەگەر چل کچم بوایە یەك لەدوای یەك لێم مارە دەکردی.

٢-کرتین: دووجار. ئەڵێن پێغەمبەر دووجار پێی فەرمووە: ((ماعلی عثمان ماعمل بعد هذه)) هەروەها دووجار بەهەشتی کڕیوە بەکڕینی بیری ئاو لەکاتی شەڕی تەبووك دا.

٣-مەبەستی موبایەعەکەی ڕووداوی پەیمانی حودەیبییەیە.

٤-القمیصا: کراسی خەلافەت.

٥-پاڵدە: پاڵبدە.

٦-ئەڵێن جارێکیان ئیمامی عەلی نوێژی عەسری دوا کەوتبوو، پێغەمبەر دوعای بۆکرد کە ڕۆژ بگەڕێتەوە تانوێژەکەی نەچێت.

زوج نبرى اوج ذا الفلك — از دبون تا چل بوى دبون يك

له كرتين ما غلا عثمان — وهو مرتين اشترى الجنان

بل بك النبي لما نطحا — منه الملائكة تستحيا

سبعون الفا كل استوجب — ان يدخل الجنا زوان بعد

لشفاعته ذا النجاب — داخل الجنة بغير حساب

كان للفا النبي خمصا — لذا ما خلع ذاك القميصا

حتى لقي النبي سعيدا — ذا مرتبة اسنى شهيدا

جراى ذى النورين او اكرناوه — بالده چار بنه ولاى دركاوه

باب مدينة علوم هدى — قالع باب خيبر عدى

خلوا ان فضله واضح جلي — من كنت مولاه مولاه علي

وعن شأنه لعلي يجلي — ان ردت الشمس له كي يصلي

نەوری حەدیقەی گوڵشەنی سەفا نووری حەدەقەی عیرفان و وەفا[1]
کەوکەبی برووج ئەوسافی جەمال ئەسەدی بێشەی نعووتی جەلال
اخُ حبيب الرَّبِ المُهَيمِن حُبُّهُ عِنوانْ كِتابِ المُؤمِنْ
خُصَّ بِهِ مِنْ حَضْرَةِ المختار انتَ قَسيمُ الجَنَّةِ والنّار
ما احَدْ عَنِ الصراطِ جازا حتى يُرَقِّنْ لَهُ الجَوازا
اجتُثَّ مِنَ الدنيا اجتِثاثاً وبايَنَها قَلباً ثلاثا
جادَ بالوجودْ فِي الرَّبِ المَعبود غاصَتْ نفسُهُ فِي بَحرِ الشُّهودْ[2]
موڕادی موڕاد ڕەببی هادی بوو موڕادی قازی بۆ موورادی بوو[3]
اسلم وجهه لما جبهه [فَكرَّم اللهُ تعالى وَجهَه]
هەرچی پەنهان کەرد حەق لەشەجەردا دییارە لەفەرعی نەورو سەمەردا[4]
ئەولاد کەئەولاو فەزڵی جەلی بوو ئەولا تاج لەولا ئەم لا عەلی بوو[5]

١–نەور: گوڵاڵەی درەخت لەسەرەتای بەرگرتنیدا. حەدەقە: گلێنەی چاو.

٢–واتە: گیانی خۆی لەپێناوی خوادا بەخشی و لەدەریای بێ بنی (شهود) دا نوقوم ببوو.

٣–لەم بەیتەدا چوار جار وشەی موڕاد هاتووە یەکەم و دووەم واتە مەبەست، دەڵێت: مورادو مەبەستی ئەو مورادو مەبەستی خوابوو. سێیەم: مەبەست ئەو کەسەیە ئیمامی عەلی شەهید کرد کەناوی (عبدالرحمن بن ملجم المرادی) بوو. واتە ئەو تاوانبارە ئارەزووی ئیمامی بەجێ هێنا کەشەهادەت بوو.

٤–واتە: ئەو پایە بەرزی یەی کەخوا لە (عەلی و فاطمة) دا شاردبوویەوە، هەمووی لەمناڵەکانیاندادەرکەوت کە (حسن و حسین) بوون.

٥–ئەو مناڵانە سەرێکیان پێغەمبەر بوو، سەرەکەی تریان علی بوو. سەیری ئەم هەموو سەنعەتە ئەدەبییە بکە؟

نۆرِ حدیقەی گُلشَنِ صَفا   نوری حدیقەی قەرِ عرفان و وف

کوکبِ بُرجِ اوصافِ جمال   اَسەی بیتەی نعوتِ جلال

اَخِ حبیبِ الرَّبِّ المُهَیْمِنْ   حَبْرِ عنوانِ کتابِ المُؤْمِنْ

خُصَّ بِهِ مِنْ حَضْرَةِ الْجَبّار   اَنْتَ قَسِیمُ الْجَنَّةِ وَالنّار

زوجی زینبی

ما اَحَدٌ عَنِ الصِّراطِ جاز   حتّی یُرَقَّقْ لَهُ الجَواز

اِجْتَنَبْتَ الدُّنْیا اجْتِناثا   وَبانَها قَلْباً ثَلاثا

جادَ بِالْوُجُودِ فی الرَّبِّ الْمَعْبُود   فاضَتْ نَفْسُهُ فی بَحْرِ الشُّهُود

زیر ضرب بن ملجم مرادی

مرادی مرادِ ربِّ نادی بو   مرادی قاضی بو مرادی بو

بزا مطلب دی

اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِما جَبَهَهْ   فَکَرَّمَ اللّٰهُ تَعالی وَجْهَهْ

هەرچی نیهان کرد حق لە شجرِ دل   دیارە لە فرعی نورِ ثمرِ دل

اولاد کە اولی و نفعی جمع بو   اَوْلا تاج لولا اَمْ لا عمع بو

نوازی

نواندی ئەوساف کەمالی ئەسڵەین
ئاینەکەی ساف حەسەن و حوسەین

ئەخلاقی حەسەن نایەتە تەقریر
زوان کام کەلام؟ خامە کام تەحریر؟

لەوردەی هیممەت ئەو ئەرئاگاهی
لەنەخشی و بەخشی مەرتەبەی شاهی[1]

ئیسلاحی حەسەن (بین المؤمنین)
(أحیاهم أحیاه الله آمین)[2]

گوزەشت لەشاهی وەسەر ئەشباح دا
فەرمان فەرمابوو وەسەر ئەرواح دا[3]

بۆ موددەی شەش مانگ ئەو ساحیب فنون
(تمّ الخلافة بعدي ثلاثون)

قوربانی کەعبەی وەفا ئیسماعیل
بورجی سەیری میهر سەییدی جەلیل[4]

بەقای لازم بوو تاتەمام بێ دەور
فیدای پێ دەویست چلۆن؟ حوسەین تەور

ڕووحی حوسەین هات فەرمووی های خەلیل
من بەدەل نەیکەی وەختی خۆی دەخیل

چۆن نیسبەت بەفەزل مەعریفەی ئەوزات
دەدوت بەدەل بۆی نەکیرەی لێ هات

[قال واصفاً حضرة العلیم
وفدیناه بذبح عظیم][5]

١-نەخشی و بەخشی: بەرق و بریسکەی پاشایەتی و خەلیفایەتی.

٢-ئاماژەبەوە دەکات کەئیمامی حەسەن لەپێناوی پاراستنی خوێنی موسوڵمانان وازی لەخەلافەت هێنا بۆ مەعاویە.

٣-واتە حەسەن وازی لەوە هێنا کەبێتە گەورە بەسەر تارماییەکاندا، بۆیە خوا کردی بەسەرکردەی جیهانی گیانە نەمرەکان.

٤-واتە: ئەو ئیسماعیلەی کەخۆی کرد بەقوربانی و ئەوکەسەی کەهۆی مانەوە خۆری پێغەمبەربوو دەبوو سەرنەبڕێ تا دەورەکە تەواو ببێ. بەڵام پێویستی بە فیدا بوو حوسەین بوو بەو فیدایە.

٥-ئاماژەیە بەیاسایەکی زمانی عەرەبی ئەویش ئەوەیە کەوشەی (ذبح) نەکیرەیە و نابێتە بەدەل بۆ ئیسماعیل کە مەعریفەیە، بەڵام ئەوەتا بەوشەی (عظیم) تەوسیف کراوە تاکەمێك لەو نەکیرەیەی کەم بکاتەوە.

نوێنەری ئەوصافی کەمالی ئەصلین ئاوێنەکە صافی حەسەن حسین

ئەخلاقی حەسەن نایەتە تەقریر زوان کامە کەلام خامە کامە تحریر

لەو وردە هیممەت ئەو ئەر ئاگا بی ئەلبەخشی وەبەخشی مەرتەبەی شاهی

ئیصلاحی حەسەن بین المؤمنین أحیاهم أحیاه الله آمین

کەدەست لێ شاهی و سەر ئاشنا خوا فەرمان فەرما بو و سەرار واحد

بو مەدەی شەش مانگ ئەو صاحب فەرزەن ثم الخلافة بعدي ثلاثون

قوربانی کعبە وفا اسماعیل برج سپهر مهر سید جلیل

بقای لازم بو تا تمام بی دور فدای بی دولیت چلون حسین طور

روحی حسین پاک تا فرسوی پای خلیل من بدل تکی و خت خوی دخیل

چون نسبت بفضل معرفە او ذات دوودت بدل بوی کرە لی ذات

قال واصفا حضرة العلیم وفدیناه بذبح عظیم

پەز ئەرچی چەرای ڕەوزەی نەعیم بێ
دەشێ بۆچ لایق وەسفی عەزیم بێ؟[1]

ئەڵبەت ئەو زەبحە حوسەین بوو ڕاسە
ئەسفیا هەرچی دەفەرموون ڕاسە

گوزەشتی زاهیر باتین هاتە بەین
ئەو خاسەی حەسەن ئەم خاسەی حوسەین[2]

کەشەرەفناك بوون (مقدمتین)
حاجەت هەس باسی نەتیجە بکەین ؟[3]

بۆپاکی عیترەت مورید نەك مەرید
(هل یرید غیر انما یرید)) ؟[4]

غەیری زاتی حەق [جل تقدس]
سیوای پێغەمبەر بوزورگتەرێ هەس ؟

خۆسەرکاری حەق (باری البریە)
لەڕەبتو نیسبەت فرزەند بەری‌یە

پەس لەلای قامێ هەرکەسێ کەسە
وتت ئەولادی پێغەمبەر بەسە[5]

ئەوانەت لەبەر چاکە گەرەکە
مەعرەکەی ناوێ ئەو موشتەرەکە

ناشێ ویجدانت ئەوە نەزانێ
نیسبەتی خاسەی پێغەمبەر کوانێ

هەس ئەم مەسەلە کەس لەبەری وێ
فەرعی بێ عەمەل لەبەش بەری وێ ؟[6]

١–پەز: مەڕ. چەرای ڕەوەز: لەبەهەشت دا لەوەڕابێت. واتە: هەر چەند ئەو مەڕە لەبەهەشتیش دا لەوەڕابێت بەڵام ئەگەر مەبەست (حسین) نەبوایە چۆن بەوشەی (عظیم) تەوسیف دەکرا؟

٢–واتە حەسەن وازی لەپاشایەتی و حوکمداری هێنا حسێنیش وازی لەگیانی هێنا ئەویان زاهیر ئەمیان باتین.

٣–مقدمتین: ئاماژە بەزاراوەیەکی عیلمی (منطق) دەکات کاتێك دوو (مقدمة) ڕاست بن بێ گومان ئەنجام ڕاست دەرئەچێت، لێرە مەبەستی پێغەمبەرو ئیمامی عەلی‌یە، چونکە ئەم سەییدانە دەچنەوە سەر ئەو دووانە.

٤–مورید: دۆست. مەرید: شەیتان. هل یریدغیر انما: ئاماژەیە بەئایەتی ((انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس (هل البیت)).

٥–واتە گەورەترین کەس لەکائینات دوای خوا پێغەمبەرە، خوا ئەولادی‌نییە، بەڵام ئەو هەیەتی کەواتە ئەبێت ڕێزیان بگیرێت.

٦–ئاماژە بۆ مەسەلەیەکی (فرائض) دەکات دەڵێت: ئایا دابەشکردنی میرات لەسەر ئەساسی چاکەو خراپەیە؟ دیارە نەء.

بزار چیر چرای روخشه نعیم بی   دنیا بوچ لایق وصف عظیم بی

البت اوید نجه حسین بو راسه   اصفیاش هر حسین دو ژنیوان و راسه

گه نشت ظاهر باطن یا تر باتن   او خاصه حسن ام خاصه حسین

گه شرفاک بون تقدیم مشتین   حاجت اهل بحث نتیجه نکین

بو پاکی غیرت مرید نک تر بید   بلی بو بلی غیره انما یرید

غیر ذات حق جل تقدس   سوای پیغمبر زر گتری پس

خو سرکار حق باری البریه   له رابط نسبت فرزند بریه

پس لای فامین هرگس گسته   دتت اولاد پیغمبر لبسه

او انت له هرجا که گرا که   نعرکه ناوی او نشتر که

ناشی وحد انت امه نزانی   نسب خاصه پیغمبر گو رانی

پس امی شله گرس له بری وی   فرع بی عمل له اشن بری وی

(رب لااحصي ثناءً عليك البدء والعود منك واليك)
لەسەر زمان شوکری تۆ بێ حیسابە بۆئەم نەبی‌یەو ئال‌و ئەسحابە
فەرمانیان وەدەس سەفیری دین دا وەتابعین داو موجتەهیدین دا[1]
چ موجتەهیدین ئەسحابی ئەقوال چ موجتەهیدین ئەربابی ئەحوال
وەکو مەشایخ هەموو تەرائیق (جزاهم الله بأجر لائق)
باوەڕمان هەیە تەسدیعیان کێشا لەڕێی دینەدا گشت سەریان ئێشا[2]
درێغیان نەکرد لەشەرع وەلەوەرع چە زاهیری شەرع چەباتینی شەرع
کول ئەهلی کەمال بەتەکمیل خەریك کول ساحیب سلووك مەشغوولی تەسلیك
بەوان ئیحیا بوو ئەسڵی فەرع‌و دین (أحیاهم الله رب العالمین)
لەئەسڵی دیندا دوکەسن مەشهوور شێخی ئەشعەری‌و شێخ ئەبوو مەنسوور[3]
لەفەرعی دیندا هەر چهار ئیمام مەشهوورن لەبەین تەمام خاس‌و عام

١-وەدەس دایانە دەست سەفیری دین. وەتابعین: دایانە دەست تابعین.
٢-تەسدیعیان: واتە خۆیان ماندووکرد.
٣-شێخی ئەشعەری: ناوی علی کوڕی ئیسماعیلە، ساڵی ٢٧٠ك لەبەصرە لەدایك بووەو ٣٢٤ك لەبەغدا کۆچی دوایی کردووە.
شێخ ئەبوو مەنسوور: ناوی محمد کوڕی محمد، لەگەڕەکی ماتوریدی شاری سەمەرقەند ساڵی (٣٣٣) لەدایك بووەو هەر لەوێش وەفاتی کردووە.

رب لا احصی ثناءً علیک — البدء والعود منک والیک

لە سەرمان جێگری تۆ بێ حابە — بۆ ئەم نەبیە آل و اصحابە (رضی الله عنهم)

فرمانیان وەدەس سەفەر دین دا — و تابعینەو مجتهدین دا (رحمة الله علیهم)

چە مجتهدین اصحاب اقوال — چە مجتهدین ارباب احوال

وەکو شێخ هەمو طرائق — جزاهم الله باجر لائق

باوەڕمان ئەیە تصدیقیان کیش — ئەبی دینا ئەکەین تێریان لێش

دینیان نەکرد لە شرع گوزەرع — چە ئەهلی شرع چە باطنی شرع

کل اهل کمال بە تکمیل خەریک — کل صاحب سلوک مشغول تسلیک

بوان احیا بو اصل و فرع دین — احیاهم الله رب العالمین

لە اصل دینا دوو کەس مشهور — شیخ اشعری شیخ ابو منصور

لە فرع دینا ئەبەر چوار امام — مشهورن لە ئەمت تمام خاص و عام

ئیمامی ئەعزەم ئەووەڵ سەرمەزهەب
دووەم شافیعی قورەشی نەسەب[1]
بەئیمای حەدیس سەییدی سەروەر
عالەم بەعیلمی ئەو بوو مونەووەر
سێیەمین مالیك فەزلی ئەکمەلە
چهارەم ئەحمەد نەجلی حەنبەلە
چونکە مەزهەبیان مودووەن بووگە
تەقلید هەر بۆ ڕێی لای ئەوان چووگە
ئەر نەلەسایەی (سید البشر)
موجتەهید زۆرن هەموو پڕ هونەر
ئەرچی ئیختیلاف ئوممەت ڕەحمەتە
تەقلیدی غەیری ئەوان زەحمەتە
[طريقة القوم كل منها حق]
کول عەینی شەرعن بەل لوببی موتڵەق
وەك موجتەهیدین زامیر ئیجتیهاد
سابیتە تاقی بۆ شێخی ئیرشاد
چی بۆ موجتەهید هەس بەر موقەللید
لەسەر مورید هەس نیسبەت بەمورشید
ئەرچی ئەهلی حەق فەرموو گیانە
ئەسبابی عیلمی مەخلووق سییانە[2]
لاکین بزانە هیچ شوبهەی نییە
ئەوە بەنیسبەت عاممەی خەڵقییە

١-ئیمامی: ناوی نعمان کوڕی ثابت، لەشاری کووفە ساڵی ٨٠ کۆچی لەدایك بووە، لە ١٥٠ کۆچی لەبەغدا وەفاتی کردووە.

شافیعی: ناوی محمد کوڕی ئیدریس، لەشاری غەززە ساڵی ١٥٠ کۆچی لەدایك بووە، ساڵی ٢٠٤ کۆچی لەمیسر وەفاتی کردووە.

٢-سێ شتەکان بریتین لە:

ا/ پێنج هێزە هەستکارەکە [لامسه - شامّه - سامعه - ذائقة - باصره] .

ب/ خەبەری پێغەمبەران.

ج/ عەقڵ بەهەموو جۆرەکانیەوە: [بدیهیات... عیلمی استدلالی].

امامِ اعظم اوّل سرِ مذهب — دوّم شافعی قرشی نسب

باکای حدیث سیّدِ سرور صلی الله علیه وسلم — عالم العلم او بو منوّر

سیّیمین مالک فضلی اکمله — چهارم احمد نجلِ حنبله

چونکه مذهبیان مدوّن بو که — تقلید هر بوری لای اوان جو که

ارنه لسایهٔ سیّد البشر — مجتهد زور زن هموبه منتشر

ارچی اختلاف اُمّت رحمته — تقلید غیر اوان زحمته

طریقه کلِّ منها حق — کل عین بغرض نبِ لب منطلق

وک مجتهدیش هر اجتهاد — ثابته تا تی بو شیخ ارشاد

حیی بو مجتهدیش بر تقلید — له سر مرید هیش لنت بم رشید

ارچی امری حق فی موکیانه — اسباب عالم مخلوق سیانه

لکن بزانه هیچ شبهة زیه — اوده بلنت عادته خلقیه

تصوف

((خصوصا)) ئیلهام هەروەك ویجدانی | ئیلزامی غەیری پێ ناتوانی[١]
ئەگەر نە، عیلمی پێ دەوێ حاسیڵ | بدە بە حەدیس [الهمني] دڵ[٢]
(قلب المؤمن عرش الله) بخوێن | جامی "استفت عن قلبك" بوێن[٣]
حوججەتە لەلای ئەسحابی سەفا | ((خذ طريقهم اذ فيه شفا))[٤]
(ولا سيما طريقة من | من عليه جناب ذي المن]
((بأنهم قد تادبوا | بأدب الشرع فيه دابوا))
((دابهم للشيخ داب الصحابة | لمن طاب من طيبه طابه))[٥]
تەبەعەی میشکات میسباحی باری | ((وراء كل مسلم بخاري))[٦]
نووەیسی بەنەقش بێ نەقشی پەیوەند | سەرکاری عالی شاهی نەقشبەند
((قدس الله تعالى سرّه | افاض على المؤمنين بره))[٧]
تەریقی ئەنفەس ئەقدەس و ئەعلا | ئەحلاو ئەجمەل و ئەجەللو ئەجل[٨]

١-ئیلهام: کەوتنە دڵ. واتە ئەم جۆرە زانینە جۆرێکی تایبەتی یە، ناتوانێ وەك هۆیەکانی تر خەڵکیان پێ ڕازی بکەیت.
٢-ئامارژە بەحەدیسی: (الهمنی ربی).
٣-قلب: ئەمەش ئامارژەیە بەحەدیسی: ((قلب المؤمن عرش الرحمن) هەروەها (استفت قلبك).
٤-حوججەتە: بەڵگەیە.
٥-طابة: مەدینەی مونەووەرە.
٦-تەبەعە: دواکەوتوو. میشکاتی باری: تاقێکی وا کەچرایەکی خوای تیایە، چرایەکە دواکەوتووی ئەهلی حەدیسی موسلم و بوخارین.
٧-واتە زاتێکە پایەی وەك وەیسی قەرەنی یە، کەنەخشی ئەوبێ نەخشی یە، ئەوەش بۆتە نەخشێ بۆی و بەشاهی نەقشبەند ناسراوە.
٨-تەریقی: واتە تەریقەی شاهی نەقشبەند. وشەکانی تر هەموویان لەوەسفی تەریقەتەکەدا فەرموونی.

خصوصاً الحمام بروک وجدانی | الزام غیری بی ناتوانی

اگرنه علم بی دوی حاصل | بذه تحدیث الهمی دل

قلب المؤمن عرش الله بخوین | جام اشتقت عنه قلبک لوین

حجته له لای اصحاب صفا | خذ طریقهم اذ فیه شفا

ولا سیما طریقة من | منّ علیه جناب ذی المنن

بانهم قد تأدبوا | بادب الشرع فیه دأبوا

دأبهم للشیخ دأب الصحابة | له طاب من طیبه طابة

تبعه مشکاة مصباح باری | وباء کل مسلم یجادی

اویسی نقشی نقشی بتوحیده | سرکاری عالی شاه نقشبند

قدس الله تعالی سره | افاض علی المؤمنین بره

طریق النفس اقدس علی | اعلی واجمل احب اجلی

ئەطهەرو ئەنوەر ئەطیەبو ئەنسەب ئەنفەعو ئەرفەع ئەفضەڵو ئەقرەب
مەکتووبات ئەگری ئەر لەگوێتەدا ابن حجر) بەرد دەدا پێتە دا[1]
بۆچ ئەم تەریقە هەس بەم تەریقە چونکە نیسبەتو حاڵی سیددیقە[2]
نیسبەتو حاڵەت ((افضل الأمثال)) ((افضل النسب افضل الأحوال))
ئەرچی شەریکی ئەسحابی کیرام (في الفيض العام من خير الأنام))
(لكن في الفيض الخاص المحوّل كلهم مريد)) خەلیفەی ئەووەڵ
((وهو ظاهراً باطناً مطاع على كلهم له اتباع))
((ومن ناره كل مقتبس ومن نوره كل ملتمس))
تەسدیق بەرزەخە (بين الطرفين) هەریەك لەجێی خۆی [كل من الوصفين))[3]
ڕوتبەی فارووقی مائیل بەفەرقە لەشوهودی شەرع شەریفدا غەرقە[4]
ئەگەر دەبینی ((بعد النبيين)) ڕوتبەی سیددیقین شوهەدا ببین

١-مەکتووبات: ناوی کتێبێکە کەئیمامی ڕەببانی لەمەدحی ڕێبازی نەقشبەندییا دای ناوە. ابن حجر: زانایێکی گەورەی ئیسلامە کەپشتگیری ئەو کتێبەی کردووەو لێی ڕازی بووە.

٢-واتە هۆی چاکی ئەم تەریقەتە ئەوەیە کەئەمە تەریقەتی ئەبوبەکری سدیقە.

٣-بەرزەخ: شوێنی نێوان بەهەشتو دۆزەخ. واتە ئەبوبەکر بەرزەخ بوو بۆ نوری نوبووەتو نووری ویلایەت.

٤-واتە کەحەزرەتی عومەر بوو بەخەلیفە جیاوازی پەیدابوو لەنێوان ئەو دوو نوورەدا ئەو زۆرتر گرنگی ئەدا بەحوکمی زاهیری شەریعەت.

أطهر الورى أطيب النسب | أنفع أرفع أفضل أقرب

مكتوبات بكرى ئەرلە كوپیتیدا | ابن حجر برد ددا پیشه ا

بوچ ئەم طريقه مهمسن ئەم طريقيه | چونکە نسبت و حالِ صدّيقيه

نسبت حالت افضل الأشغال | افضل النسب افضل الاحوال

ارچه شریکن اصحاب کرام | في الفيض العام عن خيرِ الانام

لكن في الفيض الخاص المحوّل | كلهم يريد خليفة اوّل

وهو في سرا باطنا مطاع | على كلهم له اتباع

ومن ناره كلٌّ مقتبس | ومن نوره كلٌّ ملتمس

تعيينی برزخه مابين الطرفين | هەر بکه لەجێ خوی كل من الوصفين

رتبه فاروقی مابین بفرقه | له شهود و شرع شرلفه اغرقه

اگر دبینی بعد از نبيين | رتبه صدّيقين شهدا بیاین

مووددەی سێیەمیچ تائەکسەری چوو — ویلایەت هەر بەرگ نوبووەتی بوو[1]
ئمجار نواندی کەمێ گۆشەی عەین — مەرتەبەی سێیەم بووبە (ذي النورين)[2]
چون لەچارەمدا جێی گرت خۆر دوستوور — بێ پەردە عالەم کرد بەدەریای نوور[3]
ویلایەت پەردەی نەکرد ریعایەت — بۆوە ناو نریا (باب الولايات)
زاهیر بوو تەریق سیددیقی وەك خۆی — عالیو پڕمەغزە بۆچی پووچ دەکەی ؟
سیلسیلەی ریجال ئەم شیمەی پاکە — لایق بەگەردەن شێری بێ باکە
قەف قەف هات وەك ڕم تاشیری هیندی — (قد قد قد كل لي عندي)[4]
هەرکەس خەستەی زەهر گەستەی هەوابوو — فاروقی تریاك بۆئەو دەوا بوو[5]
لەفەیزی قەدیم لوتفی ڕەببانی — بووبە موجەددید بۆ ئەلفی سانی[6]
خەبیس لەتەییب بەو کریا تەمیز — (قدس الله سره العزيز)
موحتاج بەئەلفیت ئەرنەوی عاتی — ئەر عەشەراتی ئەگەر میئاتی[7]

١-سێیەمیچ: مەبەستی خەلیفەی سێیەم حەزرەتی عوسمانە.

٢-واتە لەبەشێکی تری خەلافەتی عوسماندا دوو نووری نوبووەتو ویلایەت دەرکەوتن.

٣-خۆر دەستوور: وەك خۆر. واتە لەسەردەمی ئیمامی علی دا دنیا هەموو بەنووری ویلایەت داگیرا.. حەزرەتی عەلی ناونرا (باب الولایە).

٤-شیری هیندی: مەبەست ئیمامی ڕەبانیـیە ٩٧١ - ١٠٣٤ ك. قد: بەڕاستی. قدّ: دوولەتی کرد. قدّ: بالاّ. لی: هەمە. عندی: لامە واتە کاروباری نهێنیو ڕووحی.

٥-واتە هەرکەس خەستەی ژاری ماری نەفسی ئەممارە بوایە ئەم بۆی دەبوو بەدەرمانو چاکی دەکردەوە.

٦-ئەلفی سانی: هەزارەی دووەم.

٧-واتە ئەگەر خۆت بەگەورە بزانی ئەوە بزانە هەر پایەیەکت هەبێ موحتاجی بە مورشید کەتازەکەرەوەی هەزارەی دووەمە.

مرتبەیچ تا اکثری چو   ولایت هەر بە رنگ نبوتی بو

ئیفتخار نوانەندی کمی گوشەی عین   مرتبەی سیم بو بذی النورین

چون لە چار مداحی کرتی خور دستور   لە پەردەی عالم گرد شدربای نور

ولایت پەردەی نکرد رعایت   بو وە ناو زبا باب الولایت

لی هەر بو طریق صدیق وک خوی   عالی بی سغرە بوچی بیچ دگی

سلسلەی رجال ام شیمە یا کە   لایق بکردن شیر بی باکە

قف قف کت وکرم تاشی هندی   قد قد قد کل لی عنەی

هرکس خستە زهر گشتە هوی بو   فاروقی تریاک بو او دوا بو

لە فیض قدیم لطف ربانی   نوبە مجددی بو الف ثانی

جنبش لە طیب بو کریا تمیز   قدس الله سره العزیز

محتاج بە الغیث ارنوی غاتی   ارغشراتی اکرد ماتی

ئەگەرچی دیجلەی بەغدادی ئیرشاد
(منبع الأنهار) مەزرەعەی عیباد[١]

مەئوای نیسبەتەین بۆ شەینی سیبطەین
غەوس و شاهباز ساحیب جەناحەین[٢]

مەرجیعی فوتوح پەیداو نیهانی
بارەگای جەلال شێخی جەیلانی

(الله أرضاه بالرضا المبين
اولاه الاله آلاه آمین)[٣]

فیووزات یەکسەر ئەر زۆرە ئەرکەم
تەمام لەخزمەت ئەودا دەوێ جەم

لاکین موجەددید نائیبی ئەوە
وەکیلی (ذو رأي) سائیبی ئەوە

هەرچی کەوتمان جەم بووگە لەوێ
تەسلیم بەسەرکار موجەددید دەوێ

لەسەر هەر شیمەو شێوەیە کەهەی
چارنی‌یە دەشێ بەوتەشەبوس کەی

چونکە وەکیلی ئەوەو نائیبە
لەنائیب غائیب ئەڵبەت خائیبە

بابێینە سێوەر ئەم هەردوو هوما
(رضي الله الهادي عنها)[٤]

شوعلەی ئەو نیسبەت موجەددیدی‌یە
(لمطلعها الف تحية)[٥]

١-مەولەوی دەیەوێت وەڵامی ئەوەبداتەوە کەچۆن ئیمامی ڕەببانی بۆتە مەرجیع لەکاتێکدا کەدەبێت دوای گەیلانی بەوەکالەت بێت؟ دیجلەی: مەبەستی حەزرەتی غەوسە.

٢- سبتەین: واتە حەسەن و حوسەین. مەشهوورە حەرزەتی غەوس لەدایکەوە ئەچێتەوە سەر حوسەین و لەباوکیشەوە دەچێتەوە سەر حەسەن.

٣-الاهُ : نِعَمَه واتە چاکەکانی خوا.

٤-سێوەر : سێبەر. دووهوماکە: غەوس و ڕەببانی مەبەستە.

٥-مەولەوی لێرەوە دێتە سەر باسی شێخەکەی خۆی کەپایەبەرز (شێخ عثمان سراج الدين)ە ١١٩٥ - ١٢٨٣ کۆچی، ئێستا مەرقەدەکەی لەشارۆچکەی تەوێڵەی سەر بەپارێزگای سلێمانی کوردستانی عێراقە.

اگرچه دجلهٔ بغداد ارشاد   منبع الانهار رشحهٔ عبادْ

ماوای لشتیان یه شین سلطین   غوث شاهباز صاحب جا حیثی

رجع فتوح سیداو محیانی   بارگای شیخ جیلانی

اللهم ارضاه بالرضا الکبیر   اولاده الا له الا آمین

فیوضات کسر ازو ئه ار کم   تام له خدمت اوداو دوی جسم

لکن محمد د نائب اوه   وکیل ذوراى صاحب اوه

هرچی که وتمان جسم بو که لوی   تسلیم به کار مجدد دوی

له سر هر شمیه شیوه یه که هی   جا رنیه دشی بو لشت گی

چونکه وکیل اوه نائبه   له نائب غائب البت خارجیه

با بزانیه شیوه ی ام هر هما   رضی الله کهف دوی عنهما

شعله او لشت مجددیه   لمطلعها الف تحیه

بۆ دەفعی زوڵمەت لەنزیك و دوور سەرەیانی کرد بلوور ئەو بلوور[١]
تادای لەبلوور (أُدنُ) شنەفتە شارەزای سارای ئەتواری هەفتە[٢]
پیری پاك لەگەرد خاکی ناسووتی مەنزڵگەی سەربەرز سەر مەلەکووتی[٣]
لەشەو هەوارگەی فەنا بگردگ پێ ی هەردی بەقا یاتاخگە کردگ[٤]
دڵ بەنەوای بەزم جەبەرووت ئاوا سێراوی سەراو لاهووتی ماوا[٥]
پی لەدەرەجەی ڕەفیعەی قبووڵ وەسیلەی وثقای فەزیلەی وسووڵ
واسیتەی ڕێگەی بەینی عیلم و عەین واریسی حائیز حەیای (ذي النورين)
چاوبڕیگەی حوکم ئەمری قەزاوە دڵ وەدەس تەسلیم وەسفی ڕەزاوە
سیراجی وەهھاج شەرع و تەریقەت سەرمایەی ڕەواج کالای حەقیقەت
[نوره الساريِ ملأ الكونين مِنهُ اِستَضی قلبُ الثَّقَلَین)
قوتبی زەمان و زەمانی ئەمان ئەمانی زەمان ئەوان و ئەمان[٦]

١-سەرەیانی کرد: گەیشتە لایان. بلوور ئەو بلوور: جام بۆجام شیشە بۆ شیشە. واتە دەست بەدەست.

٢-واتە: ئەو نوورە دەست بەدەست هات تادای لەشیشەی دڵی ئەو پیرەمان کەبەڕوحانیەت ئاوازی [ادن منی] بیست. ئەو پیرە شارەزای هەرحەوت تەوەرەکەیە لەتەسەووف دا باوە ((ورع - زهد - صبر - توکل - جوع - عزلە - قناعە)).

٣-ناسووتی: دنیایی. گەرد: تۆز. مەلەکووتی: جیهانی باڵا.

٤-واتە ئەو پیرە فەنای بەجێ هێشتووە لەپایەی بەقادا ماوەتەوە. شەو هەوارگە: شوێنی حەسانەوەی شەو. بگردگ:تێپەڕکرد. پێ ی هەرد: دامێنەی کێو. یاتاخگە کردگ: بەمەنزڵ کرد.

٥-جەبەروت: دەست ڕۆیشتن. ئاوا: ئاوەدان. سێراو: تێراو. سەراو.

٦-ئەو زاتە گەورەیە قوتبی زەمانە بەهۆی ئەو تەربییەوە کەئەی کا ئاسایشی هەردوو جیهانی بۆ پەیڕەوانی مسۆگەر کردووە، هۆی هێمنی و ئاسایشی هەمیشەیی یان جاچ (جن) چ (انس). ئەمان: هێمنی. ئەوان: جن. ئەمان: ئینس. لەنوسخەی چاپەکە نووسراوە: ئەمانی ئەوانی ئەوان و ئەمان.

بۆ دەفعی ظلمەت لە زەنگی دوور — سەربانی گەردی بلوور و بلوور

تا وای لە بلوور ئادەن شەننە — شارەزای ڕای ئەڵوار یفتە

بیربانگ لە گەرد خاکی ناسوتی — منزلگەی سەربەرز سەر ملکوتی

نەرشۆ هەوا ئەرگە فەنا گەر دەگ — پێ بەرز ئەقا بابا خگە گەر دەگ

ئە دڵ بەنوای بەزم جەبرووت ئاوا — سەیراو سەیراو لاهوتی ماوا

پێ لە دەرەجەی ڕەفیعەی قەبوول — وەسیلەی تقای فضیلەی قبول

واسطەی ڕکەی بابی علم علین — وارث حائز حیای ذی النورین

جای دەبەر گەر حکم امر فنا — دڵ دەس تسلیم وصفی ضاوە

سراج و تاج شرع طریقت — سرمایەی ڕواج کالای حقیقت

نورە السادی ملاء الکونین — منتشئی قلب الثقلین

قطب زمان ضمان امان — امان زمان اوان امان

دائیم ڕووبەڕووی نیشان بێگومان　　تیر ئەندەر کەمان پیری ما عوسمان[1]

بێ تەلوین لەبورج تەمکین دا مەکین　　(روح الله روحه آمین)[2]

ئاخرهات بەزیکر ئەم بوزورگانە　　نیشانەی حوسنی خاتیمەمانە

(حمداً لهُ) بەو یاد دەڕۆت بەئەمین　　یەومی ئاخریچ ئەسڵی پێنجەمین[3]

(دار العمل) ە نەشئەی ئولەوی　　(دار الجزا) یە نەشئەی ئوخرەوی

نەوبەی ئەو ڕۆیی نەوبەی ئەمیچ تێ　　عەلاماتی هەن دەشێ یەك یەك بێ

-یەکێکیان بەعسی نەبی خۆمان بوو　　ئاخیر پێغەمبەر ئاخیر زەمان بوو

خورووجی مەهدی لەوەلدی حەسەن　　سەرزەمین دەکا پڕ عەدل و مەئمەن

حەزرەتی عیسا هەم دەیێتە خوار　　چون تابیعە بۆ سەییدی موختار

(اظهاراً لذا) بۆ خەواس و عام　　(قد يقتدي والمهديُّ امام)[4]

ئەر بەعدەز چەندێ لێیان بووتاقی　　تابیعەو هەرشەرع خۆمانە باقی

١-تیر ئەندەر کەمانی: تەعبیرێکی فارسی‌یە واتە تیری لەکەوان دایە مەبەست ئامادەیی‌یەتی. واتە: پیرەکەم کەهەمیشە تیری ئامادەی خستە کەوانەوە ڕووبەڕووی نیشانەیەتی کەدڵی‌موریدانیەتی، ناوی عثمانە ودەیەوێ دڵی موریدەکانی پاك بکاتەوە.

٢-بێ تەلوین: بەیەك ڕەنگی و نەگۆڕان. مەکین: دامەزراوە. واتە: بەیەك ڕەنگی لەقەڵای بەختەوەری‌دا دامەزراوە.

٣-سوپاس بۆخوا بەیادی ئەو زاتانەوە ترسی ڕۆژی دوایی بەئەمینی بەسەرماندا دەڕوات.

٤-اظهاراً لذا: واتە کاتێك کەعیسا دێتە خوار، چونکە تابیعی دینی محمدە لەبەر ئەوە نوێژ لەدوای مەهدی‌یەوە دەکات.

٥-ئەربەعدەز: دوای ئەوە. تاقی: بەتەحقیق.

دائم ڕوو بەڕووی نیشان بێ گومان ‌ ‌ ‌ ‌ تیر اندر کمان بیر ماعنمان

بێ تلوین لە برج تمکین دا کمین ‌ ‌ ‌ ‌ تا فتح اللە و حضر آمین

آخر کات بذکر آئم بەر کانە ‌ ‌ ‌ ‌ نشانەی حسن خاتمە مانە

تمام معجزە دەر قوت بەزین

پەی آخرە اصل بحبایت

اخروی نشأه ایە دار الجزا ‌ ‌ ‌ ‌ هی اولی نشأه دار العمل

نوبەی او ڕوی نوبەی ایسیچ تە ‌ ‌ ‌ ‌ علاماتی ئەو یەک یەک دەشبی

یەکیان بعثت نبی خومان بو ‌ ‌ ‌ ‌ آخر پیغمبر آخر زمان بو

خروج مهدی لە ولد حسن ‌ ‌ ‌ ‌ سەر زمین پر کا بە عدل و امن

حضرت عیسی هم ئەبیتە خوارە ‌ ‌ ‌ ‌ چون تابع بو سیدی مختار

اظهار آلذا بو خواص عام ‌ ‌ ‌ ‌ فلذ یقتدی و لمهدی امام

اربعە از جیدی لی یاک بو تاقی ‌ ‌ ‌ ‌ تابع هر شرع خو مانە باقی

بینا بەر تەقدیم فازیل لەمەنزووڵ عیسا ئیمام بێ جەمعێکە مەقبووڵ[1]
"ماامکن" لەلای ئەهالی کەمال یەقین چاکترە ئیعمال لەئیهمال
خورووجی دەججال مەسیحی ئەعوەر تێت بەدنیادا بەسواریی کەر
-یەئجووج و مەئجووج هەم (دابة الأرض) دوخان تێ دنیا دەگرێ توول و عەرز
لەمەغریبەوە هەڵاتنی خۆر سێ خوسوف دەبن بابت بێ خەبەر
یەك لەلای مەغریب لەلای مەشریق یەك یەك لەجزیرەی عەرەبدا بێ شەك
ئارێ لەیەمەن هەم دەبێتە دەر خەڵقی دەپێچێ بۆ تەرەف مەحشەر[2]
عەلامات زۆرن قسەی لێ ناکەین بەیان ئەحواڵ بەرزەخ بێتە بەین[3]
کەمردین دیتر نامێنێ مەجال نەوبەی مونکەر و نەکیرە و سوئال
مردگ باز رووحی پییا دێتەوە (کما في الدنيا) وا دەوێتەوە[4]
بەد ڕاکشیاگە وەك دەفنی دەکەی چاك تێتە سەرچۆك زەریف لەسەرخۆی[5]
باری یاریدەر غەیری تۆی نییە دەڵێن ڕەببت کێس؟ دینی تۆ چییە؟[6]
(مافي قلبكم وما في فيكم في هذا الرجل المبعوث فيكم))

١-واتە بەپێی عادەتی کەدەبێت فاضل پێش مفضول بکەوێ عیسا دەبێتە ئیمام، چونکە ئەو پێغەمبەربووە گەورەترە. جەمعێکە: واتە کۆکردنەوەی هەردوڕایەتەکەیە.

٢-ئارێ: ئاگرێك.

٣-بەرزەخ: نێوانی دنیا و قیامەت.

٤-مردگ: مردوو. باز: دووبارە. دەوێتەوە: دەبێتەوە.

٥-بەد: خراپ. ڕاکشیاگە: ڕاکشاوە.

٦-باری: خوا. واتە: ئەی خوای گەورە لەو کاتەدا کێ هەیە بێجگە لەتۆ کەفریامان بکەوێت.

بنا بر تقدیم فاضل لە مفضول ە — عیسی امام بێ جمعیکە بقبول

ما احسن لە لای اما لی کما ل — یقین چاکترە احتمال لە ابهام ل

خروج دجال مسیح اعور — پیت بدنیا و ابواری کرە

یأجوج مأجوج هم دابة الارض — دخان تی دنیا ذکری طول عرض

لە مغربەوە هلاتی خور — سە خسوف ابن بابت جبر

یک لە لای مشرق لە لای مغرب یک — یک لە جزیرەی عرب دابی تک

آری لە یمن هم دبیتە در — خلقی دبا بو طرف محشر

علامات زورن قصە لی ناکیم — بیان احوال برزخیە ایت

کە مردین ویترنا می مجال — توبە نکرە بکرە سوآل

مردک بازە روحی پیدا ئەبیتەوە — کمانی الدین واداود یتوە

تەبد راگشا کە وەک و نیی کە — چاک تیتە تر جوک طرف لە سرخوی

باری یاری در خیر تو نیە — دلین رتبت کیش دین تو چیە

ما شیء قلتکم و ما فی نکم — فی هذا الرجل المعبوث فیکم

حوسنی خاتیمە مەجهوولە بگری
واوەیلا لەحاڵ هاها لائەدری[1]

تەماشای (کما تموتون) بکەی
دەڵێ چلۆن بووی وا جواودەدەی[2]

وەك سوئال تەعزیب فیرقەی کافرین
تەعزیبی بەعزێ عاسی موئمنین

تەنعیمی موتیع لەگۆڕدا دەوێ
گشت حەقن ئیمان (بالغیب) ی تەوێ

تەعزیبو تەنعیم لەحەق لامەدە
پێکەوە لەسەر ڕۆحو جەسەدە

لەلای ئەهلی حەق ڕاسە تاقی‌یە
ڕۆح بەعدەز مەوتی بەدەن باقی‌یە

وابزان ئەسەح خەبەری داوێ
وەك عەجبی زەنەب فەنای بۆناوێ[3]

قول لەئەمری ڕۆح هەڵ نەکەی بی بەس
((قل الروح من أمر ربي)) بەس[4]

ئەر لەئەدیللەی سەمعی گوێ بکەی
لەقی دەلیلان هەموو دەکەی پەی

ئەشراتو ئومور بەرزەخی سابیق
واقیعاتی یەوم ئاخیری لاحیق

ئیمکانیان شکی تێدا نەماگە
بەوقووع سادیق خەبەری داگە

سەلەف باوەڕیان بووگە بەهەموو
((فلنقتدِيَنْ نحن بِهِمُ))

ئەر ئوموری یەوم ئاخیر دەکەی یاد
((رم تفصيلها فمنها المعاد))

١-واتە: مادام ئاخر خێری کەس مەعلووم نییە چاك وایە بۆخۆت بگریت، ئەگەر کەسێك وەڵامی بەهاها ولا ادری بێت واتە بڵێ نازانم، ئەوە هاوار بۆی، چونکە توشی سزا دەبێ.

٢-تەماشای.. ئاماژەیە بە حەدیسی پێغەمبەر کەفەرموویەتی: (کما تحیون تموتون وکما تموتون تبعثون)

٣-عجبی زەنەب: سەری کلێنچکە لەئاخر زنجیرەی بڕبڕەی پشت وامەشهوورە ئەمە نارزێتو دەمێنێتەوە.

٤-قول: قاچ واتە: نەکەی وابزانی گیان بریتی‌یە لەخوێن یان شتی تر باشتر وایە بڵێی گیانو حەقیقەتی هەرخوا ئەی زانێت.

حشر خاییمە مجهولە بکری — واویلا لە خاڵ ماها لا ادری

تماشای کلما تموت تموت بکی — دلیت چلون بوی واخواو دوی

وەک سؤال تعذیب و قبر کافرین — تعذیب بعضی عاصی مؤمنین

تنعیم مطیع لە گوڕدا دوی — گشت حق ایمان بالغیب بوی

تعذیب تنعیم لە حق لا مدە — یکوە لە سەر روح جسدە

لە لای اهل حق راستە باقیە — روح لە بعد از موت بدن باقیە

وا بزان اصح خبری داوی — وەک عجب ذنب فنای بو نادی

قل لە امر روح هل کی بی لبس — قل الروح من امر ربی لبس

ار لە ادلە سمعی گوی بکە — لە ولیان ئەمو دکی پی

اشراط هو امور زرخت سابق — واتعات یوم آخری لاحق

اسکانیان سێ کێ پیدا ناکە — بوقوع صادق خبری داکە

سلف ناو تیان بوکە بە همو — فلنقتد من نحن بهم

ارامو ر یوم آخر دکی یاد — نهم تفصیلها فیها المعاد

موراد نەمەعاد ڕووحانی یەیە — بەل موراد مەعاد جیسمانی‌یەیە[1]
ئیجادی ئەجزای ئەسلی‌یەی ئەجسام — دووبارە ((بعد الأفنا و الأعدام))
یاخەیر لەدوای تەفەڕوقیان — پەریشانی‌یان تەمەزوقی‌یان
جەمعی دووبارەو بەهەم ضەم کردن — وەك ئەووەل ئەڕواح پێدا ئاوردن[2]
وەها شەرع و عورف ئەگەر هەڵکەون — پێیاندا بلێن ئەمانە ئەون[3]
زەید ئەر ئیمساڵیچ زەید نییە چی‌یە؟ — گشت کەس دەزانێ پارێنە نییە[4]
تەشەخوسێکی جگێچ دەوێنن — حەقی پاریچی هەر لێ دەسێنن
شیعەیی وتی خۆ یەقینی‌یە — لەلامان مەعاد جیسمانی نی‌یە
بەدەنێ ترە (خالق العباد) — دەیکاتەوە وەك ئەووەڵ جار ئیجاد
وتم: لاشەی کێس بۆلای نەجەف چوو — بەو بۆی خۆشەوە؟ خۆشی مەبهووت بوو[5]
(منها المجازاة) حیساب و کیتاب — ئەر دەکەی تەڵەب حیکمەتی حیساب

١-واتە مەبەست لەمەعاد گەڕانەوەی ڕۆحانی نییە، بەڵکو مەعاد جیسمانی‌یە.
٢-بەهەم ضەم کرد: خستنە پاڵ یەك.
٣-واتە ئینسانێکی وا پەیدا ئەبێتەوە کەبەشەرع و عورف بڵێن ئەمە فلان کەسە کە لەدنیادا بووە. هەڵکەون پێیاندا: لووتیان بتەقێ بەلووتیانەوە.
٤-ئیمساڵیچ: ئەمساڵیش. جگێچ: جیاش. دەوێنن: دەبینن. پاریچی: پاریشی. مەولەوی لێرەوە وەڵامی ڕەخنەی ئەو کەسانە ئەداتەوە کەدەڵێن ئەوەی کەدروست دەکرێتە وە هەمان کەس نییە لەوەڵام دا دەڵێ: تۆ ئەگەر ساڵی پار قەرزێکت دابێ بەیەکێك و ئەمساڵ داوای بکەیتەوە کارێکی ڕەوایە، هەرچەند ئەو پیاوە گۆڕانیشی بەسەردا هاتووە، واتە گۆڕانی لەش نابێتە هۆی گۆڕانی شەخس. پارینە: گوێرەکە.
٥-شیعە پێیان وایە مەعاد جیسمانی نییە بەڵکو وێنەی لەشە پێشووەکە دروست دەکاتەوە، جاکەوابێت چ پێویست مردوو بەبۆنی عەترەوە ببرێت بۆ نەجەف؟ مەبهووت: بێ دەنگ.

مرادو نە معاد روحانیە نیە   بل مراد معاد جسمانیە یە

ایجاد اجزای اصلیە اجسام   دوبارە لە بعد الافنا والاعدام *

یا خیر لە دوای تفرقیان   گرد بیان تمیز تیان

جمع دوبارە تمام ضم کردن   وک اول ارواح پیدا آوردن

وما شرع عرف اگر هلکون   پیاپید المیت امانە اون

زید ار انسالیچ زیدنیە چیە   گشت کس وزانی یا رنیە رنیە

تشخیص حیچ دو یانت   حق یارحی هرلی دستین

شیعە وتی خو یقینسیە   کە لا مان معاد جسمانی رنیە

بدنی تر خالق العباد   ویکاتە وک اول جار ایجاد

وتم للاشتە کس بولای نخب چو   توبوی خوشە خوشی مشهوت بو

سنها المجازات حساب کتاب   اردگی لطف حکمت حساب

تابزانن گشت ئەهلی عەرەصات فەزڵی موتتەقین فەزیحەی عوصات[1]
تەتمیم بێ لەبۆ مەسەڕڕەی ئەوان بۆ تەئەسسوف و حەسرەتی ئەمان
وەرنە [عالم الأشيا بالمرة لايغرب عنه مثقال ذرة]
[ومنها الصراط وكذا الميزان] جارێ نەوبەتی صیراتە بیزان
جیسرێکە بەسەر دۆزەخدا تاسەر (احد من السيف ادق من الشعر)
بۆتەمامی خەڵق یەکسەر مەعبەرە نموونەی ڕێگەی شەرعی ئەنوەرە
توولی پێ نەدەین دیتر گفتگۆی وابەم دا دەڕۆی بەودایچ وادەڕۆی[2]
گوزەر بەعادەت ئەرچی مەحاڵە مومکینە (بالذات) قودرەت لەماڵە[3]
ئاخر بۆ تەعزیب ناپاکان دەوێ چاکان و پاکان پەکیان ناکەوێ
تەناف باز ئێستە کەس بۆچ ناکەون تەناف بازی چاك ڕێگەی حەق ئەون
(فمنهم كالبرق ومنهم كالريح) تائاخر دەڕۆن شادو موستەریح

١-ئەهلی عەرەصات: خەڵکی دەشتی مەحشەر. عوصات: تاوانباران.

٢-بەودایچ: بەوێشدا.

٣-واتە: ئەگەرچی پەڕینەوە بەسەر پردێکی وادا بەعادەت مەحاڵە، بەڵام خۆی لەخۆیدا مومکینە و توانای خوا هەر لەجێی خۆیەتی.

تا بزانن گشت اهل عرصات / فضل متّقین فضیحهٔ عصات

تمیز دیّه بو نشر اوان / بو تا تخفّف حسرت امان

وزنه عالم الاشیا با لقدره / لا یعزب عنه مثقال ذرّه

ومنها الصراط وکذا المیزان / جاری نوبت صراطه میزان

جسر یکه و سر زخد اتا سر / احلی من السیف ادقّ من شعر

بو تماچی خلق گشت معبره / نمونهٔ ریگهٔ شرع انوره

لوی پی بدین دیتر گفتگوی / وا تمدا دروی بو دانیج وا دروی

گذر بعادت ار چه محاله / ممکنه بالذات قدرت له ماله

آخر بو تعذیب پاپاکان دوی / جا کان پاکان یکسان ناکوی

طی ف بازن ایسته گشت ج ناکون / لی ف بازن جاکاز ریگهٔ حق اون

فمنهم کالبرق ومنهم کالریح / تا آخر درون شاد تشریح

اتمام

[أما المیزان فله لسان وكفتان وله ساقان
یعرف به مقدار الأعمال فوض امره الى ذي الجلال
فلا تبحث عن كیفیته على ماارید صدقنْ به
وقیل یوزن صحف العمل به ولدى قول قد یجعل))
حەسەنات بەجیسم پاك‌و نوورانی سەییئات بەجیسم بەدو زوڵمانی
(وعلى هذا بلا قیل و قال) مەدفووعە شوبهەی ئەهلی ئیعتیزال[1]
سوئال لەحیكمەت بكەی بۆ جواب (حساب الحكمة كما في الحساب))[2]
وایان فەرمووگە میزانی عوقبا عەكسە بەنیسبەت تەرازووی دنیا[3]
دەڕۆت لەوەختی كێشانەی كردار لای سەنگی بۆ ژوور لای سەبوك بۆ خوار
(منها سؤال الرب المهیمن حین مایدني عبده المؤمن)
یەكێ تریچ حەوز مەدحی عەرزو تووڵ تەڵەب كە لەقەول حەزرەتی ڕەسوول

١-ئەهلی ئیعتیزال: واتە گرۆی "معتزله" كەوتوویانە كردەوە كەڵكی وەزن‌و كێشانەی پێوە نییە.

٢-واتە: ئەگەر بپرسیت حیكمەت لەم كێشانە چییە؟ ئەڵێین: هەمان حیكمەتە لەباسی حیساب‌و كیتابدا باسمان كرد.

٣-زانایان دەڵێن: ئەم تەرازووە بەپێچەوانەی تەرازووی دنیایە.

أما المیزان فله لسان   وکفتان وله ساقان

تعرف به مقادیر الأعمال   فوّض أمره إلى ذي الجلال

فلا تبحث عن كيفيته   على ما أريد صدقن به

وقيل يوزن صحف العمل   به قلك قول قد نجل

حسنات بجسم پاک نورانی   سیئات بجسم بد و ظلمانی

وعلى هذا بلا قيل وقال   مدفوعة شبهة أهل الاعتزال

سؤال له حكمت كه بي جواب   حب الحكمة كأني حساب

وایان نەشو کە میزان عقبی   عکسە بە نسبت ترازوی دنیا

دەزووت لە وەختی کیشانە گردار   لای سەنگی بۆ سەر لای سبک بۆ خوار

منها سؤال الرب المهیمن   حين تأتي نبي عبده المؤمن

كه تیژ حوض مدحی عرض طول   طلب کەی لە قول حضرت رسول

[ومن تلكم الجنة والنار]
ئەو لەبۆ ئەبراڕ ئەم لەبۆ فوجار
مەخلووقن ئەلئان خۆت مەکە نادان
وەبێ زەروورەت لەزاهیر لادان
هیچ مەبە وەتەنگ تیری کەسەوە
(اعدت) قەڵخان وابە دەسەوە[1]
ئەسسێکی سەریچ هیچ نییە دیار
لەبۆ تەعینی جێی جەننەت و نار
–حەق واتە دەسی هیچ لێ نەدرێ
تەسلیم بەحەزرەت عیلمی حەق کرێ
بەهەشت و دۆزەخ هەروەك ئەهلیان
[باقيتان ولا تفنيان]
(منها الشفاعة وتستبان
لمن اذن له الرحمان
من الأنبيا من المؤمنين
رزقنا الله منها اجمعين
لەوسەر وەختی سەخت حەشرو داروگیر
پیر وەسە منداڵ منداڵ دەوێ پیر[2]
–ئەنبیای عیزام پێش و پەس یەکسەر
کەس بۆی دەس نادا پێ بنێتە ئەوبەر[3]
–هەر زەلزەلەیە و وەلوەلەی وەی وەی
نەفسی نەفسی‌یە هەرکەسێ بۆخۆی

١–تیری کەسەوە: واتە ڕەخنەی ئەو کەسانەی کەدەڵێن: بەهەشت و جەهەننەم لەمەدوا دروست دەکرێن، بەڵام ئایەتی: [اعدت للمتقين" و ئایەتی (اعدت للكافرين) بەڵگەن لەسەر ئەوە کەئێستا ئامادەن.

٢–وەسە: وەك ئەوەیە. دەوێ: دەبێت. لەسەر وەخت: لەوکاتەدا. دارو گیر: بگرەو بەردە.

٣–پێش و پەس: بەرو دوا.

دەمێت تیلم الجنة والنار   اولیوا ابرار ام لبو فجار

مخلوقن الآن خوت بکەنادان   وبێ ضرورت لە ظاهر لادان

هیچ مبە وتنک تیر کسوە.   اعدت قلحن وابد سوە.

نەسیک صریح هیچ نیە دیار   لبو تعیین جی جنت ونار

حق واتە وهیچ لێ نذری   تسلیم حضرت علم حق کری

محنت دوزخ بروک اهل آن   باقیتان ولا تفنیان

سنیا الشفا وتبان   لمن اذن له الرحمن

من اذنیا من المؤمنین   ورزقنا الله منها اجمعین

لەو تیرو خت سخت حشر داردکیر   بیروتە منذ الدوی بیر

انبیای عظام بیش نکمنز   کس توی دش نادالی نبتە ادبر

هرزلزلەیە ولولەوی دی   نفسی نفسیە هرکسی بوخوی

تاساحیب روتبەی مەقامی مەحموود ((سەر ئەندەر سوجود دل ئەندەر شوهود))
(یسمع ارفع راسك قل تسمع اشفع تشفع سل تعط یرفع))
دێتە ئەو دیار چلۆن خۆر هەڵێ ئەوهەر (امتي امتي) دەڵێ
[یشفع یشفع في کل الأنام] موئمین و کافر تەمام خاس و عام
بۆکافر بۆ فەسڵ قەزابەتەعجیل تەخفیفی سەختی ئەوڕۆژو تەهویل
بۆ موئمین لەبۆ ڕەفعی سەییئات بۆ زیادی و ڕەفع دەرەجەی جەننات
ڕەحمەت بۆ هەموو عالەم یانی وا مەقامی مەحموود ئەعزەم یانی وا
لەو دوا جڵەو مورەخخەس دەکرێ ئەذانی ئیزن شەفاعەت دەدرێ[1]
(کل نبيّ لأمّته وکل شیخ لشیعته))
برا بۆبرا سەدیق بۆ سەدیق (هاکذا) تەسدیق واجیبە تەحقیق
وەختێ دەست بڕیا لەهەموو لایێ نۆگەی ڕەحمەتی حەق تەعالایێ[2]

١–ئەذانی: بانگ ئەدرێ.

٢–نۆگەی: نۆبەی.

ناصیه بتسبیح بمقام محمود — سر اندر سجود دل اندر شهود

یا محمد ارفع رأسک قل تسمع — اشفع تشفع سل تعط یوم فتح

دیده او دیدار جلوه‌ی خود بی — او بهر امتی امتی دلی

یشفع یشفع فی کل الانام — مؤمن کافر تمام خاص عام

بو کافر بو فصل قضا به تعجیل — تخفیف سختی او روز و تهویل

بو مؤمن لبو عفو سیئات — بو زیادی رفع درجه حسنات

رحمت لبو همو عالم یانه وا — مقام محمود اعظم یانه وا

لو دو اجلو مرحض دری — اذان اذن شفاعت دوری

کل نبی لامته — و کل شیخ لشیعته

برا بو برا صدیق بو تصدیق — بکرا تصدیق واجبه تحقیق

وحتی دوستی تا نه همو لابی — لو که رحمت حق تعالی بی

ڕەجاو شەفاعەت حەزرەتی ڕەسوول
بۆ کەبیرە وەك سەغیرە مەقبوول

-زۆر کەس هەن وەبێ حیساب و عیقاب
دەڕۆنە بەهەشت (فنعم المآب)

کافر موبالیغ ئەر موعانیدە
جومهوور دەفەرموون (في النار) خالیدە[1]

موئمین ئەر فاسق ئەگەر موتیعە
خالید (في الجنة) و ڕوتبەی ڕەفیعە

فاسق کەی؟ ئەوسا عەزاب بدرێ
یاعەفوو بکرێ و بەجەننەت ببرێ [2]

((وأما الأطفال)) دەڵێت نەوەوی
مەورید بێ بۆ فەیز سووری و مەعنەوی

سەحیح بەهەشتین تیفلی موشریکین
(فنعم المولى رب العالمين))[3]

مومکینە لەسەر سەغیرە عیقاب
گەورە عەفوکا هیچ نەدا عەزاب

(یغفر دون شرك من ذنب نشا)
بابێ تەوبەیچ بێ [لمن؟ من یشا]

[عندنا] کاسب گونای کەبیرە
هەروەکو کاسب گونای سەغیرە[4]

ناوێ بەخاریج لەوەسفی ئیمان
یاخێر داخڵ وێ بەکوفرو حیرمان

١-کافر: واتە بێ ئیمان، چ ئەوانەی هەوڵی زۆریان داوە بۆ دۆزینەوەی ڕێی ڕاست چ ئەوانەی سەرکەشن، جێگایان دۆزەخە تا هەتایە.

٢-فاسق کەی؟: واتە بەنیسبەت فاسق ئەوکاتە ئەچێتە بەهەشتەوە کەیان بە گوێرەی تاوانەکانی عەزاب بدرێ یان عەفوو بکرێت.

٣-منالی کافران هەموویان دەچنە بەهەشت، چونکە پێش تەکلیف مردوون.

٤-عندنا: لای ئێمە واتە ئەهلی سوننەت و جەماعەت، بەڵام لای گروپەکانی تر وانییە.

رجاو شفاعەت حەزرەتی رەسول — بۆ کەبیرە وەک صەغیرە مەقبول

زۆر کەس هەن چە بێ حیساب حیقاب — ئەروونە جەنەت نیعم المآب

کافر بالغ ار معا بندە — جمهور دەفەرموون فی النار خالد

مؤمن ار فاسق اگر مطیعە — خالد فی الجنە درتبە رفیعە

فاسق کە ئەوسا عذاب بدری — یا عفو بکری بجنت ببری

وا اما الاطفال دلیت بۆوی — مەوردی بۆ فیض صوری معنوی

صحیح بهشتین طفل مشرکین — نعم المولی رب العالمین

ممکنە لە سەر صەغیرە عقاب — گورە عەفو کا هیچ ندز عذاب

تغیر دوەت شرک جز ذنب تا — بابی توبەی بێ لمن یشا

عندنا کاریش گناهی کبیرە — هەروکو کاریش گناهی صغیرە

ناوی نجا رج لە وتعدا کان — یا خیر داخل وی بە کفر جران

–لەجەهەننەمدا ناوێ موخللەد   بەل بەمەحزی فەزل موخرەجەو موسعەد
–ئەسلێکی مەخووف زۆر خەتەرناکە   گومانم خەتمی بەم تەرزە چاکە
–بێ ئەمە دەلیل شەرعیت بێ دەستگیر   لەئەهلی قیبلە کەس مەکە تەکفیر
ئەر (برّ) ئەر (فاجر) فەرق مەکە هەموو   (صل خلفهم وعليهم)
(للّه) لیباس نەهی لەمونکەر   ئەمر بەمەعرووف زەریف کە لەبەر[١]
کەچاوت پێ کەوت مونکەرێکی کرد   یەکێ دەفعی کە لەگەورە تاورد
بەدەس بەزوبان یاخو بەجەنان   (وهذا الآخر اضعف الأيمان)
(والله ستار لا تجسسوا   ولا تأمنوا ولا تيأسوا)
تەفرەی ئەم تەوبەی واجیبە تاکەی؟   عومری سۆزوو کوا ئەو سۆزووی دەخەی؟[٢]
موحیب و مەحبووب حەقیقی ئەقدەس   حوببی تایەفەی تەووابینی هەس[٣]

١–للّه: واتە تۆ هەر لەبەر ڕەزای خوا بەرگی ئەمر بەچاکەو نەهی لەخراپە لەبەر بکە.

٢–سۆزوو: سبەینێ: واتە تەوبە دوامەخە تاکەی نای کەی؟ تۆ چوزانی تاسبەی ساغ دەبیت تاتۆبە بخەیتە ئەوکاتەوە؟

٣–واتە خوای گەورە هەمیشە ئەوانەی خۆش دەوێت کەتۆبە دەکەن. تەوابینی هەس: تۆبەکەرانی هەیە.

لە جەهەنەم نابی مخلّد لە بل محض فضل مخرجە نشعەد

ئەهلیکی مخوف زۆر خطر ناکە لە

کۆمائم ختمی نمطر زە جاکە

بێ ئەمە دلیل شرعیت دشکرێ لە اهل قبلە کەس مکە تکفیرێ

ئەو بەر ئەو فاجر فرق مکە هەمو صلّ خلفهم و علیهم

ڕێگە بیاش نهی لە منکرە امر بمعروف ظریف کە لە بە

گەر چاو نشت بێ گوشت منکریک کرد لکی دفعی کە لە گو رە تا ورد

بە دەست زبان یاخو بە جنان و هذا الآخر اضعف الایمان

واللہ شاد لا تجسسوا ولا تأمنوا ولا تیأسوا

تفرزە ئەم توبە واجبە تا گێ عمری شوزە گوا او نوزی دجی

محب محبوب حقیقی اقدس حب طائفە تو اهل البیت

[illegible]

دەرمان دە لەڕووی "قروح" و "جروح"   پەڕۆ کە دریاگ بەتەوبەی نەسووح[1]
ئەر باز نەفسی شووم تۆ لەڕێ نابا   تاقی ((انه كان توابا))[2]
سەد تەوبەت شکاند خۆت مەشێرەوە   قاپی گوشادە باز هەم بێرەوە
تۆمەچۆ لەخەت (فاستقم) ئەودەر   [مرحبا اهلا سهلا یاقدر][3]
عەلاحیدەو سەخت ڕێی مەلا حیدە   ڕێوازی کۆمە (نفس واحدة)[4]
[سائق الأظعان نحو حيّ طي]   عەجەل نەك مەهەل ڕێی پێ نابێ تەی[5]
حەرەکەت کەبۆ بەرەکەت دەدا   بەرەکەت هەم باز حەرەکەت دەدا
(طالما کنا نسمع طعننا   من وشاتنا فسُق ظعننا))[6]
وەسەر هەوارگەی شەشەمینەدا   قەزاو قەدەر وان لەکەمینەدا[7]
ئەوا لەدیوان قەزاو قەدەردا   سەغیرو کەبیر گشت لەدەفتەردا

١-دەرمان دە: دەرمان بدە. پەڕۆکە: پینەو پەڕۆ بکە. دریاگ: دڕیاو شڕو وڕ. واتە: بەتەوبە دەرمانی برینی گوناهەکانت بکە پینەو پەڕۆی ئەو کون و کەلەبەرانە بکا کەلە عیبادەتەکەتا هەیە.

٢-ئەر: ئەگەر. باز: دیسان. تۆ لەڕێی نابا: تۆ بەڕێگای ڕاستدا نابات. تاقی: بەتەحقیق، بەڕاستی.

٣-فاستقم: ئاماژەیە بەئایەتی (فاستقم كما امرت).

٤-ڕێوازی کۆمە: ڕێبازی کۆمەڵێ. (نفس واحدة) مەبەست حەزرەتی ئادەمە کەڕێگای تۆبەیە.

٥-ئیقتیباسە لەنیوە شیعرێکی شاعیرو صوفی (ابن الفارض) کەدەڵێ:

[سائق الأظعان یطوي البید طي   منعما عرّج على كثبان طي]

واتە: ئەی سەرقافڵەی کۆچی دڵداران بەرەو هەوارگەی دەست گوشادان.

زۆر بەپەلە نەك بەسستی بجووڵێ جووڵان بەرەکەت دێنێ و بەرەکەتیش دیسان جووڵان دێنێ.

٦-واتە: زۆرجار بووین بەنیشانەی تیرو توانجی بەدکاران.

دەتیژ لێ خورە تازوو بگەینە دوا قۆناغی بەختەوەری.

٧-واتە: ئیتر نۆرەی ئەسڵی شەشەمینە کەباوەڕە بەقەزاو قەدەر.

من خۆم باسی ئەوە دەکەم کەچی قەزاو قەدەریش لەکەمین دایە بۆم.

دەرمان دە لە رووی قورح بروح   پڕ وەکە دریاک تشوبە لغو ح

ئەو باز نەفسم تولە ری نابا   تاقی اِتفە کان توابا

تەن توبت شکاند خوت پشیرۆ   قاپی کشادە بازەهم پیرۆ

تو مەحیە لە خط فاستقم او دەر   مرحبا اهلا سهلا یا قدر

علی حین سخت ڕەبی ملا جدە   ڕیواز کو بە نفس واحدە

ای لی الا لقا ان نحو حی حی   تجلی ئەک مهل ڕبی پی نابی طی

حرکت کە بو برکت وەدا   برکت ئەم بازم حرکت وەدا

طالما کنا نسمع طعنا   من وشاتنا فنقطعنا

وەسە هوار کە شەشەمەندا

قضا و قدر وان لە کەمەندا

ئاواڵە دیوان قضا و قدر وا   بعیر لەبر کشتە لە دفتر وا

ئیرادەی تابیع عیلمی ئامادەی — قودرەتی تاممەی ئەوشۆن ئیرادەی[1]
ڕووی کرد لەسەرکەل سەربەرزی ئەزەل — وەلای مومکیندا ئەولای موستەقبەل
تێرێتە وجود (بأحسانه) — (کل واحد في زمانه)
حەسەن ئەر قەبیح نافیع ئەرخو (ضر) — کوفر ئەگەر ئیمان ئەگەر خێر ئەر شەر
ئیرادەو مەشیەت تەقدیری ئەوە — قەزاو حوکمو عەدل تەدبیری ئەوە
تەقدیر مەشی‌یەت ئیرادەو قەزا — موستەلزیم نییەن بۆ حوببو ڕەزا[2]
بەشەڕ ناڕازی بەخێر ڕازی‌یە — قەزا گشت خێرەن چون حەق قازی‌یە[3]
درک دای لەپێت شەڕە دەڵێی وەی — خەیرە پەرژینی باخی پێ دەکەی[4]
ئار شەڕە سووتا خەڵەو خەرمانت — خەیرە باعیسە بۆ چێشتو نانت
(نرضى بالقضا وبما يقضي — بذات الشر المقضي لا نرضى))
ئەفعالی عیباد ئەر خێرە ئەر شەڕ — هەموو مەخلووقی خالیقە یەکسەر
(فمن حيث الخلق] مەنسووب بەحەقە — (ومن حيث الكسب) مەنسووب بەخەڵقە

١-ئەو شۆن: دواکەوتوو. واتە: ئیرادەو خواستی خوا کەتابیعی عیلمی ئامادەو حازرییەتیو قودرەتو توانای کەتابیعی ئیرادەیەتی هەر لەئەزەلەوە ڕووی کردە ئەو مومکیناتەی کەلەپاشدا دەبن.

٢-واتە دروستکردن پەیوەندی بەچاکەو خراپەوە هەیە، بەڵام ئیرادەو قودرەت نابێتە هۆی خۆشویستنو ڕەزامەندی.

٣-واتە: قەزا لەو لایەنەوە کەپەیوەندی بەخواوە هەیە واجبە ئینسان پێی ڕازی بێت.

٤-واتە خوا خۆی دەزانێ چی ئەکات، بۆ نموونە درک زیانی هەیەو سوودیشی هەیە، هەروەها ئاگر. ئار: ئاگر.

ارادە تابع علم اما … دە … دە — قدرت تابعە اوشون ارادە

روی کرد لە … کل سر ریز ازل — ولای ممکنە اولای مستقبل

تیرتیە وجود … باحا بە — کل واحد فی زمانا بە

حسن ار قبیح نافع ار خو ضرة — کفر ار ایمان ار خیر ار شرە

ارادە مشیت تقدیر … اوە — قضا و حکم عدل تدبیر اوە

تقدیر مشیت ارادە قضا — مستلزم نین بو حب رضا

بە شر ناراضی سبحیر راضیە — قضاکەت خیرت چون حق راضیە

خاپ

درکەت داوی لە هیبت شرە دلی وی — خیرە پتزینی باخی بی دکی

وتش

ارشتە سوتا خلە خرمانت — خیرە باعثە بو جنت تابنت

ترضی بالقضا وبما تقضی — بذات الشر المقضی لا ترضی

افعال عباد ار خیرە ار شر — همو مخلوقی خالقە بکسرە
من حیث الخلق منسوب بحقە — ومن حیث الکسب منسوب بخلقە

(من جهة الخلق) هەمووی هەرخێرە
(من جهة الخلق) بەعزێکی زەیرە

بۆچی؟ (خالق الوری) خەبیرە
بەمەسنووعاتی خۆی چاك بەسیرە

ناس ناسیو ناقیس جاهیلن "بالحال"
مەسدەریان وەك فیعل هەموو (ذو اعتلال)

[لذا لایسأل عما یفعل
ونحن عما نفعل نسأل))[1]

عیلمی تەمامو ئیرادەی تەمام
قودرەتی تەمام (خالق الأنام)

ئەڵبەتە ئیجاد لایق بەو دەوێ
خالیقی ڕێکی هیچ کەس ناکەوێ[2]

عیلمی نوقسانو ئیرادەی نوقسان
قودرەتی نوقسان تایەفەی ئینسان

بێ خەبەر لەحاڵ ئەووەڵو مەئال
بەئەوە دەڵێی : (خالق الأفعال)؟

نەخۆت وەك جەماد بەدڵ ئاوردەن
نەخۆیچت بەو تەرز بەخالیق کردەن[3]

گوێ نەلەئەم لا نەلەئەولا کەین
[لا ذا ولا ذا امر بین بین))

شەرعی ئەقدەسی (عالي الجناب)
بەو ئەمرە دەڵێت کەسبو ئیکتیساب

١–واتە: ئادەمیزاد ناقیسنو حەقیقەت نازانن ئەگەر شتێکیش بزانن لەبیریان دەچێتەوە ، سەرچاوەی کاریان وەك خۆیان نەخۆشو ناتەواون.

٢–ڕێکی کەس ناکەوێ:کەس حەدی خالیقی نییە.

٣–لەسەر ئەهلی عەقڵ پێویستە مام ناوەندی بگرن، باوەڕیان وابێت کەئینسان نە وەك داروبەردە نە دروستکەرە.

پس جهته خلقی هموان بو خیره — وز جهة الخلق لبعضهم ضیر

ئەو چونکە خالقی الوری خبیره — مصنوعات خوی چاک ئەکا تدبیر

ناشی نیسبەت ناقص جاهل یا محال — مقصەر یا وەکو فعل ئیمە ذو اعتلال

لِذا لا یُسئَلُ عما یَفعَلُ — ونحنُ عما نفعلُ نُسئَلُ

علم تام ارادە تمام — قدرت تمام خالق الانام

البتە ایجاد لایق بودە بی — خالقی نیکی هیچکس ناکری

علم نقصان ارادە نقصان — قدرت نقصان شانیە انسان

بی‌خبر لە حال اول تا آل — بە او وە دێلی خالق الافعال

نە نیەت نە حیات ادراک — نە نیەت بو طرز خالق ژدن

کوی نە لە ام لا نە لە او لا کیفیت — لا اذا و لا اذا اثر نییت نیت

شرح اقدس عالی نسب — بو ئیرە دلیت کسب الکتاب

لدم التقویە

ئەم موقەددیمە پاك و موتڵەقە
موئەسسیری (في الوجود) هەر حەقە[1]
نەبوخار دەخلی بۆ هەورە هیچ تەور
نەبەورو باران دەپرسێ لەهەور
نەبۆ ئابا هەس نەبۆ ئوممەهات
تەئسیری (اصلا) بۆ مەوالیدات
بەڵێ ئەبەوەین دەخلیان هەیە
دەڵێن ئادەمی و ئەدەب ئەمەیە
ئەگەر لابدا باوك بەمویێ
ئیلزامی دەدا عیسا بەفوویێ[2]
مەداری ئەحکام شەرعی زاهیرە
لەسەر عالەمی زاهیر دائیرە
حیکمەتێ هەیە لەم تەرتیبەدا
لەم نەزم و نەسەق زۆر عەجیبەدا
دەڵێن تاتەمیز ئەبەین بکەوێ
ئومور موختەلیت موشتەبیە نەوێ
-یەکێ حاکم بێ و یەکێ مەحکووم بێ
یەکێ خادیم بێ و یەکێ مەخدووم بێ
لەبوخارە هەور لەهەورە مەطەر
لەمەطەر گیا سەر تێرێتە دەر
موقەددەم ناوی نریاگە سەبەب
بەموئەخخەر دەڵێن: موسەببەب

١-ئەم موقەددیمە بێ گومانە کەدەڵێ: ئەوەی کار لەبوون دا دەکا هەر زاتی خوای گەورەیە.

٢-ئەگەر باوك بڵێ م دەخڵی عەقڵیم هەیەو من سەبەبی بوونی منالم، ئەوە چیرۆکی لەدایکبوونی (عیسا) دەیبەزێنێ، چونکە ئەو بەهۆی فوویەکی جبرەئیلەوە هاتە دی.

ئەم تقدیمە پاک مطلقە لگە — مؤثر فی الوجود هەر حقە تعالی

نەنجارا دخلی بۆ هەوگرە هیچ طور — نەبوو یا زان دەرسی لە هەوگر

نە بە ئابا نەس نەبو معیات — تا شەری ئەصلا بوبو الیدات

بەلی بووبی دەخلیان هەیە — وەلی ئادەمی ئادەب ئاگەیە

ئەگەر لابدا ئا باوکی نەبوو بێ — الزامی دوا عیسی بنوی یێ

مەدار ئەحکام شرعی خەبەرە — لە پێش عالمی ظاهر دا بەرە

تحقیق هەیە لم ترتیبە دا — لم لطف لسق زور عجبە دا

ولیکن تا تمیز ئابەن بکو بی — امور مختلط مشتبه نو بی

یا حاکم بێ و یکی محکوم بێ — یا خادم بێ و یکی مخدوم بێ

لە نجارە هوور لە هەوگرە سکر — لە مطرکیا سەر تریتە دەر

مقدم ناوی زانا کە سبب — بە مؤخریان دەلین مسبب

هەردوولا هەر خەلق ڕەببی هادی‌یە
سەبەبی‌یەتیان ئەمری عادی‌یە

چونکە تۆ چاوت واپێ‌یێ دەکەوێ
وەها دەزانی ئەمیان لەو دەوێ

خولاسە عادەت جاری‌یە حەقە
ئەو خەلقی سەبەب عادی ئەم خەلقە

هەرچی (عادة في الوسعه) نەوێ
بەو چشتە تەکلیف ناوێ هەڵکەوێ

لەسەر هەر فیعلێ بەبێ گفت و گۆ
موتەعەللەقە بۆ قودرەتی تۆ

ئەرسەد کەهەیە تەئسیری دەربەس
لەسەر ئەو فیعلە تەکلیف لەتۆ هەس[1]

موددەعی ئاگای هیچ لەخۆی نییە
سەبەب بێ تەئسیر دەڵێ بۆ چی‌یە؟[2]

ئەر نەبێ وەهەور ترش و تاڵەوە
ئاوا کەل و پەل کەس وەماڵەوە

ئەرنەدا باران پەڵە لەزەوی
کەی ئەتە دارەك جووتت دەکەوی؟[3]

ئەر ئاگر نەوێ من کەی بزانم
ئارە بڕ بکەم دەورەی خەرمانم

خەلقی قودرەت ڕەب لەمندا نەوێ
چلۆن بزانم ئەو فیعلە دەوێ

١-ئەر سەد: ئەگەرچی. دەربەس: دەرگا لێ بەستراو. واتە: هەرکاتێك کەقودرەتت پێوەندی پێوە هەبێت باتەئسیریشی نەبێ تو تەکلیفی کردن یانەکردنیت لێ دەکرێ.

٢-واتە: ئەوانەی کەڕەخنە لەئەشعەری دەگرن و دەڵێن: قودرەت ئەگەر سەبەب بێ، بەڵام تەئسیری نەبێت سوودی چی‌یە؟ ئەو کەسانە ئاگایان لەخۆیان نییە، تەئسیر تەنها ئیجاد نییە، بەڵکو ئەوەش هەر تەئسیرە کەشتێك ببێتە نیشانەی شتێکی تر.

٣-پەڵە: یەکەم بارانی سەردەمی پاییز. تەدارەك: ئامادەکردنی پێویستی.

بەردەوام هەر خلقی رەب مادیە — نەبشیان ئەسەر عادە دیە

چونکە تەرجیحی وەقت واتیە دکوی — وەنەدراتی ئەسبابان لە دوی .

خلاصە عادەت جارییە حقە — ئەو خلقی سەبەب عادی ام خالقە

هەرچی عادەت فی الوسعە نوی — بو حجتە تکلیف نادوی پیکوی

لەسەر هەر فعلی بەبی گفتگو — متعلقە بو قدرەت لەو

ئەر صدکە هەیە تا شیری دەرس — لەسەر ادفعە تکلیف لە تدبەر

مدعی اگاهی هیچ لە خوی نیە — سەبەب تا شر دلی بو رجیە

ئەر نیی دەهەوێ ترشی تا لەوە — ناو اکل پل کس و لە لەوە

ئەرندا بارانی پێ لە زوی — کی ئەنداز گوت تێت دکوی

ئەر اگر نوی من کی بزا نم — ئەزە بزنم دوزە خرما نم

خلق قدرت ربط لە سندا نوی — خلوت بزانم ئەو فعلە دوی

تۆخۆت کەسێکی موعریز لەحەقی
ئەشعەری فەرمووی: تۆ موستەحەقی؟[1]
بێ ئیستیحقاقی زەرەری چی‌یە؟
بەفەزڵو عەدلە بەعەمەل نییە[2]
-ئەر دەڵێی ئەو کەسب زەعیف بەو تەورە
بۆچ لایقە بەو عەزابی گەورە؟
دەڵێم: ئەو کەسبی زەعیف بەو تەورە
بۆچ لایقە بەو سەوابی گەورە؟
ئەر لەم مامەڵە خەبەردار دەوی
تۆ فانی دەدەی باقی دار دەوی[3]
خوسوس وجودت لەوە موستەفاد
((لیس علیه حق للعباد))
ئەر تەخسیس بکا بەعزێ بەسەواب
وەر تەخسیس بکا بەعزێ بەعیقاب
بەندە بەندەی خۆی موڵکیچ موڵکی خۆی
کوا زوڵمو ستەم؟ هەر چەنە دەدەی !
ئەر نەختێ شوعور هەیە پێتەوە
کەوتت خوداس دەبڕێتەوە
کەوتگێن ئەوبێخ بابێینەوەسەر
لەسەر دوو قیسمە ئیمان بەقەدەر[4]
قسمێکیان ئەمە کەباوەڕ بکەین
(سبق في علم خالق الكونين)

١-واتە: تۆبە بەوقسەت کەدەڵێی تا قودەرتی ئینسان ئیجاد نەکا ئەو ئینسانە موستەحەقی سزاو پاداش نییە، بەم قسەیە لەڕاستی لات داوە، ئەشعەری نەی وتووە تۆ موستەحەقی.

٢-خوای گەورە بەفەزڵو عەدلی خۆی پاداشو سزا ئەداتەوە.

٣-واتە: ئەگەر نەختێ وریابی بۆت دەرئەکەوێ کەتۆ قانزاجت کردووە بەرامبەر عومرێکی کورت ژیانی ئەبەدیت دەست دەکەوێت.

٤-گەوتگێن ئەوبێخ: کەوتووینەتە بن. واتە: کاتی ئەوە هاتووە بگەڕێینەوە سەر ئەسڵی مەسەلەکەمان کەباسی قەزاو قەدەرە، ئیمان بەقەدەر دەکرێ بەدوو بەشەوە.

[illegible]

تو خوت کسیکی معرفی لە حقی   اشعری و موی تو مستحقی

بی استحقاقی خیرری جیبیر   بە فضل عدل لە بە عمل بنیر

ار دلی او است ضعیف بو خوارە   توج لایقە بو عذاب کوارە

دلیم او کت ضعیف بو خوارە   بوج لایقە بو ثواب کوارە

ارلم ماملە خبر دار دوی   تو فانی ددی باقی دار دوی

خصیص خوبت لوە نستفاد (خدا تعالی)   لیس علیه حق للعباد

ار تخصیص بکا بعضی بە ثواب   ور تخصیص بکا بعضی بە عقاب

بندە بە رە خوی ملکیچ ملک خوی   کوا ظلم ستم هر چنە ددوی

ار تختی شعور بتیە پیتوە   کە دوتت خدا کد تبە پیتوە

کو کین او بیج با پیتوە ستر   لەسر دو قسمە ایمان بە قدر

قسمیکیان امە کە باور بکیت   سبق فی علم خالق الکونین

(مالایفعله آحاد العباد
من خیر، شر، غيّ او رشاد
ومایجازی العبادُ علیه
وکتبه واحصاه لدیه
متی؟ قبل ان یخلق الأنام
جفت الصحف رفع الأقلام
وتجري الأعمال علی ماسبق
فی کتابه وعلمه الحق))
عیلمی بێ تەبدیل تەقدیر بێ تەغییر
(مایبدل الیه یشیر)[1]
عیلم و ئیرادەی باری بەرزو پەست
هەر چلۆن بەبوون هەر شەیئێوە بەست
جەهل و تەخەللوف موراد مەحاڵە
هەر دەشێ بوبێ بەو تەرزەو حاڵە
وەرنە لەعەدەم ئەزەلی داما
(من یوجده؟ بل فیه داما)[2]
(لکن فی لوح المحو والأثبات]
بۆ ئەمە کەس دەرك عیلمی حەق نەکات
بەعزێ بەموتڵەق نویسیاگە
قەیدی لەعیلمی حەق دا کریاگە[3]
(هذا سعید) کەچی (قد یشقی)
(ذا شقي) کەچی ((یسعد ویرقی))

١-مایبدل: ئاماژەیە بەئایەتی: ((مایبدل القول لدي وما انا بظلاّم للعبید)).

٢-وەر نە: ئەگەر وانییە. واتە: ئەگەر شتێك ئیرادەی ئەزەلی پەیوەندی بەبوونییەوە نەبەستێ لەنەبوونی ئەزەلیدا دەمێنێتەوە، کێ دروستی دەکات بێجگە لە خوای گەورە؟ (ماشاء الله کان وما لم یشأ لم یکن).

٣-نویسیاگە: نوسراوە. کریاگە: کراوە.

ما يفعله آحاد العباد   من خير شر عصى او اناب

وما يجازى العباد عليه   وكتبه واحصاه لديه

حتى قبل ان يخلق الانام   جفت الصحف رفع الاقلام

ويخرج الاعمال على ما سبق   في كتابه وعلمه الحق

علم بي تبديل تقدير بي تغيير لە   ما يبدل [illegible]

علم ارادە باری برزلیت   هر تلون بیون بر [illegible]

جهل تخلف مراد محال لە   هر دشی بوی لو طرز [illegible] لە

ورنە لە عدم ازلیدا   منزه بل فیه [illegible]

لكن في لوح المحو والاثبات   بو امە كس درك علم حق نكات

یعنی مطلق نوبیا كە   قیدی لە علمی حقدا اگر بیا كە

هل سعید كجی قد لا یشقی   وا شقی كجی لا یسعد و [illegible]

لەبەر ئەمە ئەمر وەلی سەقەتە — کەشفیچی ڕاسە کەچی غەڵەتە[1]
بۆ بەعزێکیچ هەس شوقوقی تەعلیق — ئەروابێ وەها ئەرنە واتەحقیق
(فمن جهتە علمە الأعلم — عرفت القضا کلە مبرم))
ئەجەل یەکێکە لەڕێ لانەدەی — مەقتوول مەییتە بەئەجەلی خۆی[2]
رزقت مەعلوومە ئەم کەلامە سیدق — [هو الرزاق والحرام رزق]
نەکەس لەڕزقی خۆی مەحرووم دەوێ — نەکەس ڕزقی کەس بۆی هەڵدەکەوێ
هەر کەسێ ئی خۆی دەخواو دەنۆشێ — حەڵاڵ یاحەرام ئی خۆی دەپۆشێ
کەسێ ئەر ڕەزا وەر ناڕەزاوێ — هەر دەوێ هەرچی حوکمی قەزا وێ
ئەر قەزانییە بۆچ ئەم پەڕەوپەڕ — وەر قەزا هەیە (فأین المفرّ ؟)[3]
[ومن ذي الأخرى کما تحقق — عرفنا بعض القضا معلق]
[نفر من ذا القضا بالرضا — بذاك القضا الى ذا القضا][4]

١-واتە: ئەگەر وەلی‌یەك لەئەولیا بەشێوەی کەشف و کەرامات ئەو لەوحە ببینێ ئەوە نازانن کەئەوە موتڵەق نییە، بەڵکو مەرجی هەیە ئیتر بەهەڵەدا ئەچن، چونکە ئاگاداری ئەو مەرجەنین جاکارەکەیان سەقەت دەردەچێ.

٢-واتە: کوژراو بەئەجەلی خۆی دەمرێت، ئەوانەی کەدەڵێن ئەجەل دوانە لەڕێی ڕاست لایان داوە.

٣-واتە: ئەم پەڕو ئەوپەڕو پەلەقاژێ هیچ سوودی نییە، ئەگەر قەزابێ ئەوە چارنییە، ئەگەر نەش بێ ئەوا ترس پێویست نییە.

٤-ئاماژەیە بە چیرۆکی ئیمامی عومەر - خ - کەلە وڵاتی شام تاعوون بڵاوببووەوە، وەسەفەرەکەی دواخست و فەرمووی: [نعم نفرٌ من قضاء الله الى قضاء الله].

لەبەر ئەمجە اجزا ولی سقطه　　کشفی راسته کچی غلطه

بە بعضێکی ئەبێ سقوق تعلیق　　اروالی وما ورنە بو التحقیق

فمن حجبنا بعلمه الا علم　　عرفت القضا کلّه مبرم

اجل یکیکه له ربی لانەدەمی　　مقتول میته به اجلی خوی

رزق تعلقی به ام کلامه صدق　　هو الرزاق والحرام یرزق

نه ک بلیه رزقی خوی محروم دوی　　نه کس رزقی کس بوی ئەلکوی

هرکس ای خوی دخوا و دنوشی　　حلال یا حرام ای خوی دنوشی

کبی ار رضا ورنا رضاوی　　هردوی هرچی حکم قضاوی

ار قضا بیه بوچ ام رزاوی　　ور قضا بیه فاین المفر

ومن ذی بالاخری کما تحقق　　عرفنا بعض القضا معلق

یفسر ذا القضا بالرضا　　بلک القضا الی ذا القضا

(الیس قولَ الأمیر عمر
نفر من القدر للقدر ؟)
قەزای دوعا ڕەد قەزای بەڵایە
قەزای عەنبەر دەفع قەزای وەبایە[1]
ئەو چشتە دەکا عومری پێ کەمە
ئەویانە سەبەب نەگبەتو غەمە
فلان چت مایەی گرانی دەوێ
زینایە باعیس وەبا دەکەوێ
بۆ [موتی] دوعاو سەدەقەی جاری
باعیسە بۆ عەفو حەزرەتی باری
بۆ وسووڵی ئەو نەفعو سەوابە
حەدیسو ئەسەر زۆرن وریابە
لەدوو قیسمەکان قیسمی سانیمان
ئەمەتە بێژین هەموومان ئیمان[2]
حەق خالیقی فیعل عیبادە یەکسەر
ئەر کوفر ئەر ئیمان ئەر خێر ئەگەر شەڕ
ئەو وەختە کەخۆت ئەگوناه دەخەی
لەوێو دوایچ تا تۆبەی لێ دەکەی[3]
جەوازی نییە هەم مەنێرە سەر
ئیحتیجاج کردن بەقەزاو قەدەر
(سبق في العلم) بۆ وەدەسم برد
(کتب في اللوح) منیچ بۆ وەم کرد[4]

١-واتە: قەزای نزاو پاڕانەوە سەبەبە بۆ چاری قەزای بەلا کەڕووبکاتە ئینسان، بۆنی عەنبەر هۆیەکە بۆ دەفعی تاعوون. بی شەرمی لەگەڵ دایكو باوك عومر کورت ئەکات، قومار هۆی نەگبەتی‌یە. زەکات نەدان ڕزق کەم دەکات. زینا دەبێتە سەبەبی بڵاوبوونەوەی تاعوون.

٢-بەشی دووەم لەئیمان بەقەدەر ئەوەیە کە بڕوات هەبێت بەوەی کەخوای گەورە خالیقی هەموو کردەوەکانی ئینسانە.

٣-ئە گوناه دەخەی: دەخەیتە ناو گوناە. لەوێو دوایچ: پاش ئەوە. مەنێرە سەر: مەخەرە سەر.

واتە ئاگات لەخۆت بێت کەگوناهێکت کرد تا تۆبە ئەکەی نەچی گوناهی تری بخەیتە سەرو هەرگیز ئەوە نەڵێی کەمادام هەموو شتێك بڕاوەتەوە ئیتر ئەبێ من ئەو گوناهە بکەم.

٤-بۆوە: بۆ ئەوە. منیچ: منیش.

الیس قول النبی عمر نفر من القدر لکنّه ...
قضای دعا و قضای بلایە قضا عنبر دفع قضای وبایە
او جشتە وکا عمری بی کمە او بایە سبب بکبت غمە
فلان چت هاتە گرانی دوی زانایە باعث وبا دکوی
بو موتی دعا و صدقە جاری باعثە بو عفو حضرت باری
بو وصول او نفع ثوابە حدیث اثر زور وارد کتابە
لە دو قسمکان قسم نا تمان اتە سیرن همو مانە نیمان
حق خالق فعل عبادە گشتی شرە ار کفر ار ایمان ار خیر ار شرە
او وختە کە حجت اگاه ادخی لوی دواخج تا توبە لی تدکی
جوازی نیە هم نیرە سر احتجاج کردن بقضا و قدر
سبق فی العلم بو وە و سم زد کتب فی اللوح نسج بووهم کرد

[illegible]

دەفتەری عیلم و لەوحت لەبەربوو؟ غەمت هەر جەهلی ساحیب دەفتەربوو؟![1]
گوروفتاری نەفس ئەممارەی خۆتی شەل و پەت دەکەی هەی شێتی پەتی
جائیزە بەعدەز تەوبە بدەی دەم ئەمما بەئەدەب هەروەکو ئادەم[2]
زانینی ئەووەڵ ئەدەس ناکەوێ بەنەفەس ئاگات لەخاتیمە وێ[3]
زاهیری شەرعی بگرە ئە گەردەن تائەم مردن بێ یاخۆ ئەو مەردەن[4]
چون بەو زاهیرە دڵ نوورانی بوو پەردەی زوڵمانی لەڕووی دڵ لاچوو
باتینی شەرعی تێت وەپیرەوە بەم تەقریرەوەو بەم تەحریرەوە
دەڵێ تەقازای زاهیر بۆئەمە ئەم نیزاعەو ئەم هەموو هەمهەمە[5]
یەکێ جەبری بوو یەکێ قەدەری یەکێ تابیعی ڕەئیی ئەشعەری
یەکێ لەدەسی تەوارود غەمناك یەکێ خەریکی دەردی ئیشتیراك[6]

١–واتە: ئایا تۆ ئاگات لەدەفتەرەکەی عیلمی خوا هەیە؟ هیچ خەمێکت نییە ئەوە نەبێ کەبڵێی من ئەو کارە دەکەم تا خوا بەنەزان دەرنەچێت؟ شەل و پەت دەکەی: ئیشی خراپ دەکەی. شێتی پەتی: شێتی تەواو.

٢–واتە: پاش گوناه کردنەکەو تۆبەکە دەتوانیت بڵێی: هەردووکیان لەعیلمی خوادا هەن، بەڵام بەئەدەبەوە قسە بکە وەك ئادەم کەفەرمووی: [قالا ربنا ظلمنا انفسنا فأن لم تغفر لنا وترحمنا لنكوننً من الخاسرين]

٣–زانینی ئەووەڵ: واتە زانینی یەکەمجار دروست بوونت. بەنەفس: بەوردی.

٤–ئەم مردن: ڕام کردن و مردنی نەفسی نالەبار. ئەو مردن: گیان دەرچوون.

٥–واتە: ئەو حەقیقەتە پێت دەڵێ: ئەم هەموو نیزاع و بەیەکا هاتنە لەوەوەیە کەدڵ هەر خەریکی کاروباری زاهیری و ئەسبابە بینراوەکانە، هەرلەبەرئەوەشە کەئەم هەموو ڕا جیاجیایانە پەیدا بوون.

٦–تەوارود: ئەمە ڕای ئەبو ئیسحاقی ئەسفەراینی یە کەدەڵێت: تێکڕایی قودرەتی خواو عەبد کاریگەرییان هەیە.

ئیشتراك: ئەمە ڕای قازی ئەبوو بەکری باقلانی یە.

ذخیرەی دڵ و حبت لە بەر بۆ　　عمت هەر جهل صاحب ذکر بۆ

گرفتاری نفس امارە خۆ تێ　　شل بێت دەگەی شت بێتی

جائز بعد از توبە بدی دەم　　امّا با ادب هەر وەکو آدم

زانایی اوّل ادس ناگوی

بە نفس آگاک لە خاتمەوی

ظاهر بە تکرە اگر دەکەن　　تا ئەم سەردەن بێ یا خوا او مردن

چونکە دە ظاهر دڵ نورانی بۆ　　زەردە ظلمانی لە رووی دڵ لا چۆ

باطن بێ شریعت تێ زە پیرە وە　　ئەم تشترە دەم سحر زە دە وە

ولی انقاصای ظاهر بۆ ئەمە　　ئەم زراعە ئەم بەمو بەمەهەمە

یا جبری بە یا قدری بلا　　یا تابع رأی اشعری

یا ز دەستی توارە غمناک　　یا خرکی درد اشتراک

دەفتەری عیلمو لەوحت لەبەربوو؟ غەمت هەر جەهلی ساحیب دەفتەربوو؟![1]
گوروفتاری نەفس ئەممارەی خۆتی شەلو پەت دەکەی هەی شێتی پەتی
جائیزە بەعدەز تەوبە بدەی دەم ئەمما بەئەدەب هەروەکو ئادەم[2]
زانینی ئەووەڵ ئەدەس ناکەوێ بەنەفەس ئاگات لەخاتیمە وێ[3]
زاهیری شەرعی بگرە ئە گەردەن تائەم مردن بێ یاخۆ ئەو مەردەن[4]
چون بەو زاهیرە دڵ نوورانی بوو پەردەی زوڵمانی لەڕووی دڵ لاچوو
باتینی شەرعی تێت وەپیرەوە بەم تەقریرەوەو بەم تەحریرەوە
دەڵێ تەقازای زاهیر بۆئەمە ئەم نیزاعەو ئەم هەموو هەمهەمە[5]
یەکێ جەبری بوو یەکێ قەدەری یەکێ تابیعی ڕەئیی ئەشعەری
یەکێ لەدەسی تەوارود غەمناك یەکێ خەریکی دەردی ئیشتیراك[6]

١-واتە: ئایا تۆ ئاگات لەدەفتەرەکەی عیلمی خوا هەیە؟ هیچ خەمێکت نییە ئەوە نەبێ کەبڵێی من ئەو کارە دەکەم تا خوا بەنەزان دەرنەچێت؟ شەلو پەت دەکەی: ئیشی خراپ دەکەی. شێتی پەتی: شێتی تەواو.

٢-واتە: پاش گوناه کردنەکەو تۆبەکە دەتوانیت بڵێی: هەردووکیان لەعیلمی خوادا هەن، بەڵام بەئەدەبەوە قسە بکە وەك ئادەم کەفەرمووی: [قالا ربنا ظلمنا انفسنا فأن لم تغفر لنا وترحمنا لنكوننً من الخاسرين]

٣-زانینی ئەووەڵ: واتە زانینی یەکەمجار دروست بوونت. بەنەفس: بەوردی.

٤-ئەم مردن: ڕام کردنو مردنی نەفسی نالەبار. ئەو مردن: گیان دەرچوون.

٥-واتە: ئەو حەقیقەتە پێت دەڵێ: ئەم هەموو نیزاعو بەیەکا هاتنە لەوەوەیە کەدڵ هەر خەریکی کاروباری زاهیریو ئەسبابە بینراوەکانە، هەرلەبەرئەوەشە کەئەم هەموو ڕا جیاجیایانە پەیدا بوون.

٦-تەوارود: ئەمە ڕای ئەبو ئیسحاقی ئەسفەراینییە کەدەڵێت: تێکڕایی قودرەتی خواو عەبد کاریگەرییان هەیە.

ئیشتراك: ئەمە ڕای قازی ئەبوو بەکری باقلانییە.

ذخیرەی عیلم و حیکمەت لە بەر بو   عومرت بە جەھل صاحب دەفتەر بو

گرفتاری نەفسی ئەمارە خۆتێ   شل بێت و دەگەی بەهەشت پێتێ

جایزە بعد از توبە بەدی دەم   ئەمما بادەب بەر وەکو آدم

زانین اوّل ادەس ناکوی

بە نفس آگات لە ختمەوی

طلب زیر... بکەرە اگر دەکەن   تا ئەم مەردن بێ یا خوا و مەردان

چون دەی طاهر دل نورانی بو   پەردەی ظلمانی لە رووی دل لا چو

باطنی بو شریعت تێ نەبیرەوە   ئەم تشتریەوە دەبم تحر پەردەوە

ولی انتماسای ظاهر بو ئەمە   ئەم پر زاعە ئەم بمو بتهمە

یا جبری بو یا قدری بکا   یا تابع رأی اشعری

یا زەرەیدی بێ تو ارزو عمنا کش   یا خرکی درد اشتراک

کۆڵانی چاوتەنگ تشاوی دڵتەنگ
جێ پەست و بڵند خارودارو سەنگ[1]

تاوەختێ کەلام سوحبەتەکەی شێخ
ئیزافەی مەعنی هیممەتەکەی شێخ[2]

دای پێی فائیدەی تەخفیف و تەعریف
تەی کرد ڕێگەی حەق پێی چلۆن زەریف

مەوج و تشاوی گشت چوونە لاوە
دەریا ساف خورشید هەروەك خۆی ماوە

[قیل له انظر من أعلى الدرج
لقاعٍ صَفْصَفْ]بێ ئەمت و عیوەج[3]

جێی نییە جیلوەی زاتی بەتاقی
مەر دڵی موئمین فانی یو باقی[4]

عاریف هەر خۆیەو مەعرووف خۆیەو بەس
مەعریفەتی حەق بۆکەس نادا دەس[5]

نیزاع بڕیاوە دەگەڵ خاس و عام
[صح العقيدة و تمّ الكلامْ.

١–کۆڵان: کووچە. تشاو: شەپۆل. خار: دڕك. واتە ئەگەر پیاو پابەندی زاهیر بێت ئەوابەرچاوی تەنگ دەبێت، شەپۆلی دڵی دێتەوەیەك، بەردەمی پڕ دەبێت لەکۆسپ.

٢–لام: واتە ئەوەی لەزمانی عەرەبیدا پێی دەوترێ (الف لام) کەهەموو وشەیەکی نەناسراو دەکاتە ناسراو. ئیزافە: ئەمیش زاراوەیەکی زانستی عەرەبییە. واتە سوحبەتی شێخ و هیممەتی ئەو هەم ناسراوی بەمورید دەبەخشێ و هەم ڕوح سووکی دەکات.

٣–ئەمت: بێ هێزیو کەمو کووڕی. عیوەج: لاریو خواری.

٤–بەتاقی: بەتەحقیق: واتە جێگای تیشك و پرشنگی نووری زاتی خوا تەنها دڵی ئەوخاوەن باوەڕانەیە کەلەخۆشەویستی دا توابێتەوە.

٥–واتە: زاتی خواو حەقیقەتەکەی هەرخۆی دەیزانێت و ناسینی حەقیقەتی لەوزەی کەس دا نییە.

کولانی چادی تەنگ تەشتەی دلشکن   جی لیت بلند خوار دار وسنان

تا وختی کە لام صحبتکە شیخ   اضافە سعنی الممکنە شیخ

دای بی فایدە تخفیف تعریف   تخی کرد ترکیە حق نیە حلول طریف

سوج تەشتەی کشت خونە لاوە   دریا صاف خورشید هر وەختی ئاوە

قیل لە انظر من اعلی الدرج   لقالع صفصف فی امت عوج

جی نیە جلوە ذاتی بتاقی   مردل مؤمن فانی باقی

عارف هر خوی معرفت خوی بس   معرفت حق بعقل نا دەس

نزاع بریاوە دکل خاص عام   صح العقلد و تم الکلام

تمت شد بالخیر والسعادة ازدست انام حقیر ...

١٣٢٦

MAWLAWI.KRD

ئەوکتێب و بڵاوکراوانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەساڵی ١٩٩٩دا چاپی کردوون و هاوکاری کردوون

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
١	سێدارەکانی بەهەشت	قوبادی جەلی زادە	هۆنراوە	چاپکردن
٢	کوپڕنی خوێن	غەفوور ساڵح	ڕۆمان	چاپکردن
٣	مەرگی سوشاب	عەلی کەریم	شانۆیی	چاپکردن
٤	بەسەرهاتی کەلە پیاوێك	وەرگێڕانی حسێن عوسمان نێرگزەجاڕی	ڕۆمان	چاپکردن
٥	مێژووی هۆزی جاف	حەسەن فەهمی جاف	مێژوویی	چاپکردن
٦	ژوورەکەی دەلیا	ئاکۆ کەریم مەعروف	کورتەچیرۆك	چاپکردن
٧	سەرەتایەکی زمانناسی	میدیا	زمانەوانی	چاپکردن
٨	بیبلۆگرافیای کورد و کوردستان	ئەکرەم قەرەداخی	ڕۆژنامەگەری	چاپکردن
٩	کورد	و.عیزەدین مستەفا رەسول	مێژوویی	چاپکردن
١٠	نامیلکەی چالاکیەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری بۆساڵی ١٩٩٩	ئامادەکردنی فەرید زامدار	ڕۆژنامەگەری	چاپکردن
١١	حەپسەخانی نەقیب	پەخشان جەلال حەفید	مێژوویی	چاپکردن
١٢	وتنەوەی بیرکاری پۆلی یەکەم و دووەمی سەرەتایی	عەلی ئەحمەد	زانستی پەروەردەیی	چاپکردن
١٣	ئینسکلۆپیدیای کیمیا	جەمال عەبدول	زانستی	چاپکردن
١٤	کورتە جوگرافیای کوردستان	کەریم زەند	جوگرافیا	چاپکردن

١٥	دەفرە فڕیوەکان چین و لەکوێوە هاتوون	سالح محەمەد	زانستی	چاپکردن
١٦	مردووەکان بنێژن	و. یاسین بەرزنجی	شانۆگەری	چاپکردن
١٧	میرزا مارف	ئومێد ئاشنا	ژیان و بەرهەمەکانی	چاپکردن
١٨	هاواری دڵ	بوار نورەدین	مەزهەری خالقی	چاپکردن
١٩	بابەتەکانی پەروەدەی نوێ	فوئاد قەرەداخی	پەروەردەیی	هاوکاری
٢٠	وێنەکەی خوشکت	ڕەئوف حەسەن	کورتە چیرۆک	چاپکردن
٢١	کلودبەفرەکانی خۆر	هۆشیار بەرزنجی	هۆنراوە	یارمەتی
٢٢	گوناهەکانی بەفرو سێبەر	محەمەد کاکەڕەش	هۆنراوە	چاپکردن
٢٣	گوێڕایەڵی بۆ ئامۆژگارییەکانی دایەو بابە	و. حەسەن عبدالکریم خانەی منداڵان ب.گ. ڕۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپکردن
٢٤	گوێدرێژو پاشا	و. لەتیف هەڵمەت خانەی منداڵان ب.گ. ڕۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپکردن
٢٥	جوان و چۆلەکەکان	و. نوری سەعید قادر خانەی منداڵان ب.گ. ڕۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپکردن
٢٦	گێژاوی پۆلەندە	و. بورهان قانیع	مێژوویی	چاپکردن
٢٧	گۆڤاری دایەلۆگ	ژمارە (٤) ی گۆڤار	ڕۆژنامەگەری	هاوکاری
٢٨	گۆڤاری شانۆ	ژمارە (٩) ی گۆڤار	ڕۆژنامەگەری	هاوکاری

٢٩	گۆڤاری ئاران	گۆڤار	ڕۆژنامەگەری	هاوکاری
٣٠	دیارییەك بۆ یادی سەدو یەك ساڵەی ڕۆژنامەگەری کورد	ئامادەکردنی ئومێد ئاشنا	ڕۆژنامەگەری	هاوکاری
٣١	کۆمەڵزانی و کورد	فوئاد تاهیر سادق	کۆمەڵایەتی	چاپکردن
٣٢	باخچە ڕەژووەکانی حەقیقەت	شازین هێرش	هۆنراوە	چاپکردن
٣٣	ئاوییەر	صدیق بۆرەکەیی	هۆنراوە	چاپکردن
٣٤	هەناسەیەك لە تەنهاییدا	بەناز کوێستانی	پەخشان	چاپکرن
٣٥	دیوانی ڕەمزی مەلا مارف	ڕەمزی مەلا مارف	هۆنراوە	چاپکردن
٣٦	حەپسەخانی نەقیب لە ئاوێنەی مێژوودا	ڕەئووف عوسمان	مێژوویی	چاپکردن
٣٧	چارەنووس	و: صابر گرد عازەبانی	ڕۆمان	هاوکاری
٣٨	مدن كرديه قديمه	مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی	مێژوویی	چاپکردن
٣٩	خۆزگەکانی بەردهەڵکەنێك	ئا: جەمال عارف ئەمین/ ب. گ. ڕۆشنبیری و هونەر	چیرۆکی منداڵان	چاپکردن

ئەو کتێبو بڵاوکراوانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری لە ساڵی ٢٠٠٠دا چاپی کردوون و هاوکاری کردوون

ژ	ناوی کتێب	ناوی خاوەن کتێب	جۆری کتێب	جۆری چاپ
١	منال و شیعر	محمد کەساس	هۆنراوەی منداڵان	چاپکردن
٢	ڕۆژنامەگەری	و. مەجید ساڵح	ڕۆژنامەگەری	چاپکردن
٣	ئافرەت لە مۆسیقاو گۆرانی کوردیدا	سەردار خدر حسین	هونەری و کۆمەڵایەتی	چاپکردن
٤	نۆزدەمیرو کورد	ئەحمەد باوەڕ	مێژوویی	چاپکردن
٥	دە چڵ نێرگز	محەمەد ڕەحیم ڕەمەزان	چیرۆکی منداڵان	چاپکردن
٦	مێژووی کتێبخانەکانی سلێمانی	مارف ئاسراو	مێژوویی	چاپکردن
٧	شایەت	و. ئاشتی عوسمان دانش	شانۆیی	چاپکردن
٨	هەقتە بزانی	و. شێرزاد حەسەن	ڕۆژنامەگەری	چاپکردن
٩	چەند گیروگرفت و دیمەنێکی دەروونی	جەلال خەلەف ژاڵەیی	دەروونی	چاپکردن
١٠	فەرهەنگی زەویزانی وێنەدار	کەمال جەلال غەریب	زانستی	چاپکردن
١١	لە بازنەی شانۆدا	عەلی کەریم	شانۆیی	چاپکردن
١٢	بووژاندنەوەی ڕۆشنبیری و نەتەوەیی کورد	و. سدیق ساڵح	مێژوویی	چاپکردن
١٣	چەند بابەتێك دوربارەی کەلتووری نەتەوەی کورد	سەلام مەنمی	کەلەپوور	چاپکردن
١٤	مەرگی وەنەوشە	یاسین قادر بەرزنجی	چیرۆك	هاوکاری

MAWLAWI.KRD

کرجە

کولان جا ذ مێ تن وی دلتنگ | جی بت بنە بار دار و شرنگ
بیت او ختی کە لام صحبتگە بشیخ | اضافە سعنی انگنگە سشیخ
داتی بی فا برە تخفیف تعریف | ختی گرد زکیە حق بیە خلوان ظریف
سوج تنا وی کت جونە لا و ە | ذ ریاضات خو شینە بز ولذی [illegible]
بل لە النظر من ابطا الدرج | لفاع صفصف لحی امت عوج
جی بە جلوە ذاتی تبا قی | مر دل شوزین فانی با
عارف بر خونیە متروف خونیە بس | تعریف حق بی کن ذاوس
بزاغ بر یا دە دکل خاص غا م | صح لعضلە وتم الراه م

تمت شد بالخیر والسعادە ازدست انکی انام حقیر کرشە کر کاکە
جهت جناب ... سرور لطف گستر ملا علی ... سنە ... ۱۳۲۶

[illegible]

۲۰۰۰ی زاینی - ۲۷۰۰ی کوردی